पाँचौ वार्षिक प्रतिवेदन

आ.व.२०७९/०८०

(२०७९ श्रावण- २०८० आषाढ)

थारु आयोग, नेपाल

अनामनगर, काठमाडौं

सम्पर्कका लागि ठेगाना
थारू आयोग, अनामनगर, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं : ०१-५७०५११८, ०१-५७०५११९, ०१-५७०५०८४
टोल फ्रि नम्बर : १६६०-०१-५७-०००
इमेल : info@tharucommission.gov.np
वेबसाइट : http://www.tharucommission.gov.np

थारू आयोग
नेपाल

मिति : २०८०/०६/

सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू,
राष्ट्रपतिको कार्यालय, राष्ट्रपति भवन
महाराजगंज, काठमाडौं ।

विषय : आर्थिक वर्ष २०७९/०८० को वार्षिक प्रतिवेदन पेश गरिएको ।

यस आयोगले आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा सम्पादन गरेका काम कारबाहीहरू र सोको उपलब्धिका बारेमा नेपालको संविधानको धारा २९४ बमोजिम पाँचौ वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी पेश गरेको छु ।

भवदीय

....
विष्णु प्रसाद चौधरी
अध्यक्ष

काठमाडौं–२९ अनामनगर, टोल फ्रि नं. : १६६००१५७०००, फोन नं. ५७०५११८, ५७०५११९, इमेल : info@tharucommission.gov.np

थारू आयोगका पदाधिकारी

माननीय बिष्णु प्रसाद चौधरी
अध्यक्ष

माननीय सुबोध सिंह थारू
सदस्य

माननीय भोलाराम चौधरी
सदस्य

माननीय डा. उमाशंकर प्र. चौधरी
सदस्य

माननीय शान्ती मोदी
सदस्य

कृष्णकान्त उपाध्याय
सचिव

आयोगको भनाई

नेपालको संविधानको धारा २९४ तथा थारू आयोग ऐन, २०७४ को दफा २२ बमोजिम आयोगले आफूले गरेको काम कारवाहीका सम्बन्धमा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी सम्माननीय राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्ने व्यवस्था गरेको छ। सोही बमोजिम कानुनले निर्दिष्ट गरेको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न प्रत्येक वर्ष आयोगले गरेका क्रियाकलाप तथा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको प्रगति एवं उपलब्धिहरू समेटेर वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन हुँदै आएको छ। सोही कार्यलाई निरन्तरता दिँदै आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा आयोगबाट वार्षिक रुपमा भएका कार्यक्रम कार्यान्वयनको विवरण, सोको प्रगति, नीतिगत सुधारका विषय, आयोगबाट नेपाल सरकार वा अन्य निकायलाई दिएको सिफारिश र सुझावको विवरण, सोको कार्यान्वयनको अवस्था, आयोगसँग सम्बन्धित वार्षिक भौतिक तथा वित्तीय प्रगति, चालु तथा पुँजीगत खर्चको प्रगति लगायत अन्य विषयको मूलभूत जानकारी सहितका विषयहरू समेटी तयार गरिएको प्रस्तुत बार्षिक प्रतिवेदन सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू समक्ष पेश गर्न पाउँदा गौरवान्वित भएका छौं।

थारू समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान, हक हितको संरक्षण र संवर्द्धन तथा सशक्तिकरण गर्ने उद्धेश्यले थारू आयोगको स्थापना भएको हो। यस आयोगले प्राप्त कानुनी अधिकार बमोजिमको कार्य गर्ने सन्दर्भमा समय-समयमा सम्बन्धित सरोकारवालासँग छलफल, अन्तर्क्रिया कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गरेको छ भने त्यहाँबाट प्राप्त सुझावका आधारमा नेपाल सरकार तथा अन्य सरोकारवाला निकायलाई विविध विषयमा सिफारिशहरू गर्ने गरेको छ।

थारू समुदायको थर सूचिकरणको कार्य सम्पन्न गरी प्राप्त प्रतिवेदन प्रकाशन गरिएको छ। थारू समुदायको इतिहासको अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ। यस आर्थिक वर्षमा चालुतर्फ खर्चको प्रगति ८७.८७ प्रतिशत, पूँजीगत तर्फ खर्चको प्रगति २४.२९ प्रतिशत र समग्र खर्चको प्रगति ८४.८३ प्रतिशत रहेको छ। वार्षिक स्विकृत कार्यक्रमको भौतिक प्रगति ९०.५० प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ८४.८३ प्रतिशत रहेको छ।

अन्त्यमा, आयोगका हरेक कामकारवाहीमा निरन्तर साथ, सहयोग, हौसला र प्रेरणा दिनुहुने थारू समुदायका सरोकारवाला संघ संस्था, बुद्दिजीवि एवं सम्पूर्ण थारू समुदायप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछौं। आर्थिक वर्ष २०७९/०८० को उपलब्धि हासिल गर्न योगदान दिनुहुने सबै प्रति आभार प्रकट गर्दै आगामी दिनमा आयोगलाई सशक्त ढंगले अगाडि बढाउनका लागि सहयोग गर्नुहुन सबैलाई आग्रह गर्दछौ ।

धन्यवाद ।

मा.विष्णु प्रसाद चौधरी
अध्यक्ष

मा.सुवोध सिंह थारु
सदस्य

मा.भोलाराम चौधरी
सदस्य

मा.डा. उमाशंकर प्रसाद चौधरी
सदस्य

मा. शान्ती मोदी
सदस्य

थारू आयोग
नेपाल

मन्तव्य

नेपालको संविधानको धारा २९४ तथा थारू आयोग ऐन, २०७४ को दफा २२ बमोजिम आयोगले आफूले गरेको काम कारवाहीका सम्बन्धमा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी सम्माननीय राष्ट्रपतिसमक्ष पेश गर्ने व्यवस्था रहेको छ। सोही बमोजिम कानुनले निर्दिष्ट गरेको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न प्रत्येक वर्ष आयोगले स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको प्रगति एवं उपलब्धिहरू समेटेर वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्दै आएको छ। सोही कार्यलाई निरन्तरता दिँदै आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा पनि आयोगबाट सम्पादित प्रमुख कार्य, सोको उपलब्धी, समस्या तथा चुनौतीहरू र सुझाव लगायतका विषयहरू समेटी तयार गरिएको प्रस्तुत बार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन भएकोमा खुसी लागेको छ।

यस आर्थिक वर्षमा चालुतर्फ खर्चको प्रगति ८७.८७ प्रतिशत, पूँजीगत तर्फ खर्चको प्रगति २४.२९ प्रतिशत र समग्र खर्चको प्रगति ८४.८३ प्रतिशत रहेको छ। वार्षिक स्विकृत कार्यक्रमको भौतिक प्रगति ९०.५० प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ८४.८३ प्रतिशत रहेको छ।

आयोगका माननीय अध्यक्ष एवं सदस्यज्यूहरूको मार्गनिर्देशन, राय, सुझावका आधारमा प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ। आगामी दिनहरूमा समेत आयोगलाई यसै गरी प्रत्यक्ष एवं परोक्ष सहयोग गर्नुहुनेछ भन्ने अपेक्षा लिएको छु। साथै यस वार्षिक प्रतिवेदन तयारीमा खटिनु हुने कर्मचारीहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु।

धन्यवाद।

कृष्णकान्त उपाध्याय
सचिव

काठमाडौं–२९ अनामनगर, टोल फ्रि नं. : १६६००१५७०००, फोन नं. ५७०५११८, ५७०५११९, इमेल : info@tharucommission.gov.np

प्रतिवेदन सारांश

१. थारु समुदायको हक हितको संरक्षण, सम्बर्द्धन र सशक्तीकरण गर्दै सबै जातजाति, भाषाभाषी र धर्म-संस्कृतिका बीच सह-कार्य, सह-अस्तित्व र सहिष्णुता कायम गरी समतामुलक समृद्ध नेपाल बनाउने यस आयोगको दुरदृष्टि रहेको छ। थारू समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन गरी तत्सम्बन्धमा गर्नु पर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषय, थारू समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणका लागि राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकार समक्ष सिफारिश गर्ने, थारू समुदायको भाषा, लिपि, संस्कृति, इतिहास, परम्परा, साहित्य, कलाको अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यस्तो भाषा, लिपि, संस्कृति, इतिहास, परम्परा, साहित्य, कलाको संरक्षण र विकासको लागि कार्यक्रम तर्जुमा गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिश गर्ने, थारू समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणका सम्बन्धमा भएका व्यवस्था प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भए नभएको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न चाल्नु पर्ने कदमका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सिफारिश तथा सुझाव दिने उद्देश्यले स्थापना भएको संवैधानिक आयोग हो।

२. नेपालको संविधानको धारा २६३ र थारू आयोग ऐन, २०७४ मा उल्लिखित आयोगको काम,कर्तव्य र अधिकार, दीगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौं योजनाले लक्षित गरेका नीति तथा कार्यक्रम, अन्तर्राष्ट्रिय कानून र नेपालले अन्तराष्ट्रिय जगतमा गरेका प्रतिवद्धताहरू, संयुक्त राष्ट्र संघ र यस अर्न्तगतका निकायहरूसँग गरिएका सन्धि सम्झौताहरू यस आयोगका कार्यक्षेत्रका मुख्य आधारका रुपमा रहेका छन्।

३. आयोगले थारू समुदायको उद्गम स्थलको खोज अनुसन्धान गरी त्यस्ता पुरातात्विक र ऐतिहासिक संरचना, वस्तु र स्थलहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने, थारू समुदायमा रहेका परम्परागत सीप, प्रविधि र विशिष्ट ज्ञानको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी व्यावसायिक प्रयोगमा ल्याउन सहयोग गर्ने र समुदायको उत्थानका लागि नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने कार्य गरिरहेको छ।

४. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा आयोगले कार्यक्षेत्रका विभिन्न क्षेत्रहरू विभिन्न विषयमा गोष्ठी, अर्न्तक्रिया, छलफल र स्थलगत अनुगमन गरी ती ठाउँवाट प्राप्त राय, सल्लाह, सुझावहरूलाई मनन गरी कार्यान्वयन गर्दै आइरहेको छ।

५. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा आयोगले त्रिभुवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभागसँग सम्झौता गरी थारू समुदायको इतिहासको अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ। यसबाट थारू समुदायको समग्र इतिहासवारे उजागर गर्ने प्रयास भएको छ।

६. आयोगले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागसँग सम्झौता गरी प्राप्त हुन आएको प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप दिई थारूहरूको समग्र थर उपथरहरूको विवरण समेटिएको पुस्तक प्रकाशन गरिएको छ। उक्त प्रतिवेदन अनुसार ५३२ थर र ५६५ उपथर रहेका छन्।

७. आयोगले थारू समुदाय सँग सम्वन्धित लोक कथाहरूको सँगालो खिस्सा (बट्कोही) प्रकाशन गरेको छ।

८. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा आयोगलाई १४ वटा कार्यक्रममा रकम विनियोजन भएकोमा अर्थ मन्त्रालयको परिपत्र अनुसार १३ वटा कार्यक्रमको बजेट रोक्का हुन गई थारू समुदायको इतिहास अध्ययन सम्बन्धि कार्यक्रम मात्र सम्पन्न भएको छ। संवैधानिक निकायका रुपमा रहेको थारू आयोगलाई न्यून वार्षिक वजेट विनियोजन भएकोमा विनियोजित रकम पनि आर्थिक वर्षको बिचैमा रोक्का गरिएकोले आयोगको काम प्रभावित भएको छ।

९. आयोगमा एक जना अध्यक्ष र चार जना सदस्य गरी पाँच जना पदाधिकारी र राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको सचिवको नेतृत्वमा विभिन्न श्रेणीका २६ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन्।

१०. थारू आयोगको विशिष्ट श्रेणी सचिवको दरवन्दी राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीमा कायम गरिनु, उपसचिव लगायतका कर्मचारीहरूको दरवन्दी कटौती गर्नु, कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारीको अनुपातमा पर्याप्त मात्रामा वजेट विनियोजन नहुनु र विनियोजित वजेट पनि आर्थिक वर्षको वीचमा रोक्का गरिनु जस्ता कारणले आयोगको काम कारबाहीमा असर पुगेको छ। उल्लेखित विषयहरूका साथै आयोगले लिएका उद्देश्य पूरा गर्न सरकारले गम्भीरतापूर्वक लिई आवश्यक सहयोग तथा सहजिकरण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

विषयसूची

परिच्छेद – एक	परिचय	१
परिच्छेद –दुई	आयोगको दूरदृष्टि, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य र मूल्य मान्यताहरू	८
परिच्छेद –तीन	आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार ः	११
परिच्छेद– चार	आयोगबाट आ.व. २०७९/०८० मा वितरण गरिएको सम्मान तथा पुरस्कारको विवरण	१३
परिच्छेद– पाँच	आयोगको वित्तिय तथा भौतिक प्रगति विवरण	१४
परिच्छेद– छ	आयोगका बैठकका निर्णयहरू	१५
परिच्छेद– सात	आ.व. २०७९/०८० मा सम्पादित कार्यक्रम र प्राप्त उपलब्धिहरू	२३
परिच्छेद– आठ	आयोगको वार्षिक प्रगति विवरण ः	२९
परिच्छेद–नौ	थारू आयोगको उपलब्धि विश्लेषण	३६
परिच्छेद – दश	सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था	३९
परिच्छेद– एघार	समस्या, चुनौती र आयोगका सुझावहरू	४०

अनुसूचीहरू

अनुसुची – १	आ.व.२०७९/८० मा थारू आयोगमा कार्यरत पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूको विवरण	४८
अनुसूची – २	नेपालमा रहेको समग्र थारूका थर, उपथरहरू	५०
अनुसूची– ३	राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या	७४
अनुसूची– ४	UN–PFII को कार्यक्रम माननीय अध्यक्षज्यूद्वारा प्रस्तुत गरिएको वक्तव्य	९७
अनुसूची–५	आ.व. २०७९/८० मा संचालन भएका गतिविधिहरूको झलक (फाटोहरू)	९९

परिच्छेद - एक

परिचय

१.१ पृष्ठभूमिः

नेपाल एक बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त मूलुक हो। राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार नेपालमा १४२ जातजाती र १२४ भाषाभाषी रहेका छन्। यी विभिन्न जातजाति र समुदाय मध्ये थारू समुदाय पनि एक हो। थारू समुदाय नेपालका भूमिपुत्र आदिवासी भनी परिचित छन्। थारू आयोग ऐन, २०७४ को दफा २(घ) ले थारू समुदाय भन्नाले थारू आयोगको सिफारिसमा नेपाल सरकारले परिभाषित गरेको आदिवासी थारू सम्झनु पर्दछ भनी उल्लेख गरिएको छ। यस समुदायलाई आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन, २०५८ को अनुसूची -२ मा पनि सूचीकृत गरिएको छ।

नेपालको राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार नेपालको कूल जनसंख्या २,९१,६४,५७८ रहेको छ। यसमा थारू समुदायको जनसंख्या १८,०७,१२४ र रानाथारुको जनसंख्या ८३,३०८ गरी जम्मा १८, ९०,४३२ रहेको छ। यो कूल जनसंख्याको ६.४९ प्रतिशत हुन आउछ। नेपालको राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ मा थारू समुदायको जनसंख्या १७ लाख ३७ हजार ४७० थियो जुन तत्कालीन सम्पूर्ण जनसंख्याको ६.५६ प्रतिशत हो। त्यसैगरी राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का अनुसार थारु मातृभाषा बोल्नेको संख्या १७,१४,०९१ (५.८८%) जना र रानाथारु मातृभाषा बोल्नेको संख्या ७७,७६६ (०.२७%) जना गरी कुल थारु भाषा बोल्ने संख्या १७,९१,८५७ (६.१५%) जना रहेका छन्। यो समुदायको जनसंख्या तराईमा सवैभन्दा धेरै रहेको छ। विशेष गरी तराईमा बसोवास गर्दै आएको यो समुदाय पछिल्लो समयमा सबै जिल्लामा बसोवास गर्दै आएको देखिन्छ।

औलो (मलेरिया) रोग लगायतका विभिन्न महामारी र हिंस्रक जंगली जनावरहरूसँग सामना गर्दै तराईलाई खेतिपाति र मानव बसोबास योग्य बनाउन थारू समुदायको मुख्य भूमिका रहेको छ। थारू समूदायले अंग्रेजसँगको युद्धमा स्वदेशी सेनालाई खाद्यान्न सहयोग गर्ने र सरकारलाई पोत बुझाइ राज्य संचालनमा महत्वपूर्ण योगदान दिएका थिए। अहिले पनि कृषि उत्पादनमा थारू समुदायको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। तराइको सिमानामा बस्ने यो समुदायले विगतदेखि नै सीमा सुरक्षामा महत्वपूर्ण योगदान गर्दै आएका छन्। यो समुदाय विगतदेखि नै प्रकृतिसँग नजिक रहेकोले तराई क्षेत्रको चारकोशे झाडी लगायत वन तथा वातावरण संरक्षणमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्याउदै आएका छन्। हात्ती संरक्षण र परिचालनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको कुरा अहिले पनि अधिकांश माहुतेहरू थारू समुदायका व्यक्ति रहँदै आएकोबाट स्पष्ट हुन्छ। विभिन्न अध्येता, इतिहासविद्हरूबाट “**द लाइट अफ एशिया**”का रुपमा परिचित गौतमबुद्धलाई थारूको सन्तान

भनी उल्लेख गरिएको पाइन्छ। यसले गर्दा विश्व समुदायसँग यस समुदायको सांस्कृतिक अन्तरसम्बन्ध रहन गएको छ। अहिंसा, शान्ति र आपसी सद्भावमा विश्वास गर्ने यो समुदायको राष्ट्रिय एकतामा महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। थारू समुदायको यिनै भूमिकाबाट समग्र पर्यटन क्षेत्रको प्रबर्धन तथा राष्ट्र निर्माणमा महत्वपूर्ण योगदान रहँदै आएको छ।

यस समुदायको आफ्नै भाषा, संस्कृति, भेषभूषा, सभ्यता, संस्कार र परम्परा रहेको छ। भूगोल अनुसार भिन्न भिन्न क्षेत्रका थारू समुदायका भाषा, संस्कार, संस्कृति, रितीरिवाज, चालचलनमा केही विविधता पनि छ। समुदायभित्र आफ्नै प्रथाजनित परम्परागत कानूनी व्यवस्था रहेको छ। यस समुदायभित्र विभिन्न थर उपथर रहेका छन्। यो समुदायमा घोंघी, ढिक्री (बगिया), मार, सुखौत, चिचर(अन्डिक भात), तिलौरी, अदौरी र मच्छी जस्ता खानाको परिकारहरू प्रख्यात छन्। यिनीहरूले माघ, डश्या, डेवारी, होरी, अष्टिम्की, अट्वारी, जितिया, शिरुवा, चौठीचाँन, सामा चकेवा जस्ता विविध पर्वहरू मनाउँछन्।

प्राचीन समयदेखि नै नेपालमा बसोबास गर्दै आएका थारू समुदायको मुख्य पेशा कृषि हो। यो समुदायका मानिसहरू पछिल्लो समयमा अन्य पेशामा पनि आवद्ध हुँदै आएका छन्। यो समुदायका मानिसको ग्रामीण तथा शहरी ग्रामीण क्षेत्रमा बढि संख्यामा बसोबास देखिन्छ। जसले गर्दा उद्योग र व्यापार व्यवसायमा संलग्नता पनि कमै रहेको छ। यसरी औद्योगिक क्षेत्रमा न्यून सहभागिता र अपवाद बाहेक मुख्यतः परम्परागत निर्वाहमुखी कृषि पेशामा संलग्न रहेको देखिँदा यस समुदायमा गरिवीको संख्याको एकिन तथ्यांक नभएपनि अधिक रहेको आँकलन गर्न सकिन्छ।

नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन, २०२० अनुसार नेपालको मानव विकास सूचकाङ्क (HDI)०.५८७, हिमालको ०.५६४, पहाडको ०.६२३, तराईको ०.५६३, शहरी क्षेत्रको ०.६४७ र ग्रामीण क्षेत्रको ०.५६१ रहेको थियो। तराई र ग्रामीण क्षेत्रको मानव विकास सूचकाङ्क (HDI), हिमाल, पहाड र नेपालको समग्र मानव विकास सूचकाङ्क (HDI) भन्दा कम रहेको छ। यसबाट अधिक संख्यामा तराईको ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्ने थारू जातिको मानव विकास सूचकाङ्क न्यून छ भन्ने स्पष्ट हुन जान्छ।

मानव विकास प्रतिवेदन, २०२१ अनुसार नेपालको मानव विकास सूचकाङ्क (HDI)०.६०२ पुगेको छ। उक्त प्रतिवेदन अनुसार मानव विकासको विश्व श्रेणीमा नेपाल १४३ औं स्थानमा रहेको छ। शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी लगायतका सामाजिक क्षेत्रमा वढ्दै गएको लगानीका कारण सामाजिक क्षेत्रका परिसूचकमा क्रमिक सुधार भइ मानव विकास सूचकांक सन् १९९० देखि २०२१ सम्म वार्षिक औषत १.३४ प्रतिशतले वढेकको छ।

नेपालमा समावेशीकरणको नीति अबलम्बन गरेसँगै यस समुदायको राजनीति र प्रशासनको क्षेत्रमा संख्यात्मक रुपमा वृद्धि हुँदै गएको भए पनि सहभागिता ज्यादै न्यून रहेको छ। राजनीतिक प्रतिनिधित्वमा समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली मार्फत थारू समुदायको प्रतिनिधित्व बढेको भए पनि प्रत्यक्ष निर्वाचन प्रणालीमार्फत प्रतिनिधित्व गर्नेको संख्या निकै कम छ। यसबाट प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता र अवसरको कमी रहेको बुझ्न

सकिन्छ।

सरकारी सेवामा विशिष्ट श्रेणीमा पदधारण गरेकाको संख्या शुन्य प्रायः छ। यसले गर्दा प्रशासनिक तथा नीतिगत निर्णय प्रक्रियामा यस समुदायको सहभागिता कमजोर रहेको भन्न सकिन्छ। सरकारी सेवाका लागि योग्यता पुगेका युवाहरूमा उक्त सेवाप्रतिको आकर्षण बढ्न सकेको छैन। उच्च शिक्षा हासिल गरेका मानिसहरू औंलामा गन्ति गर्न सकिने संख्यामा रहेको देखिन्छ। यसले गर्दा थारू समुदायलाई राज्यको मूलधारमा ल्याउन कठिन छ। सरकारी क्षेत्र बाहेकका क्षेत्रमा पनि उनीहरूको उपस्थिति कमजोर देखिन्छ।यसरी यस समुदायमा सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्र, उद्योग र व्यापार क्षेत्रमा कम सहभागिता हुनु र परम्परागत निर्वाहमुखी कृषिमा अधिक संख्यामा संलग्न हुनुबाट बेरोजगारीको समस्या पनि भयावह छ भन्न सकिन्छ। कृषि बाहेक अन्य पेशालाई अबलम्बन गर्न नसक्दा यस समुदायको बसोबास भएको क्षेत्रमा सहरीकरण एवं औद्योगीकरणको विस्तार हुँदा सो क्षेत्रबाट बिस्थापित भई ग्रामीण क्षेत्रमा पलायन हुने प्रबृति देखिएको छ।

नेपाल सरकारले वि.सं.२०५७ सालमै कमैया मुक्तीको घोषणा गरेको भए पनि पुनःस्थापनाको कार्यले पूर्णता पाउन सकेको छैन। कतिपय कमैयाले परिचयपत्र प्राप्त गर्न नसकेको, कतिपयले जग्गा प्राप्त गर्न नसकेको, कतिपयले प्राप्त भएको जग्गा उपभोग गर्न सकेका छैनन्। घर घडेरी र रोजगारीको व्यवस्थामा पनि ध्यान पुग्न नसकेको तथा प्राप्त जमिन पनि कानूनी अड्चनका कारण धितो राख्न नपाउँदा थप आर्थिक अवसर प्राप्त गर्न बाट वंचित भएको गुनासो आउने गरेको छ। मुक्त कमैया पुनःस्थापनाको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिईएको भए पनि कार्यविधिगत अस्पष्टता, कमजोर इच्छाशक्ति, निकायगत समन्वय र सहकार्यको अभाव लगायतका कारणले पुनःस्थापनाको कार्यले पूर्णता नपाउँदा समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ।

नेपाल सरकारले कम्लहरी मुक्तिको घोषणा वि.सं २०७० असार १३ गते गरेको थियो। कम्लहरीहरूलाई मूक्तिको घोषणा गर्दा परिचयपत्र वितरण, छात्रवृत्ति तथा पुनर्स्थापना जस्ता सुविधाहरू उपलब्ध गराउने प्रतिवद्धता राज्यबाट गरिएकोमा सो बमोजिम भएको छैन। नेपाल सरकार मन्त्रिस्तरीय निर्णयबाट मुक्त कमैया कम्लहरी, मुक्त हलिया, हरूवा चरुवा सम्बन्धी वस्तुस्थिति अध्ययन समितिले मिति २०७९ साउन २ गते कमैया कम्लहरी पुनर्स्थापना सम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेकोमा उक्त प्रतिवेदनबाट प्राप्त सुझावहरूको नेपाल सरकारबाट प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुनुपर्ने देखिन्छ।

पछिल्लो समयमा सिकल सेल एनेमिया र थालासेमिया रोग नवलपरासी, रुपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, सुर्खेत, कैलाली र कन्चनपुरका थारू समुदायमा स्वास्थ्य समस्याको रुपमा देखिएको छ। यस रोगको कारण यस समुदायका मानिसहरूको शारिरीक, मानसिक, आर्थिक, सामाजिक अवस्था विग्रनुका साथै मृत्यु हुने सम्भावना बढेर गएको छ। यो रोग नसर्ने रोग अन्तर्गत पर्ने र वंशाणुगत रुपमा रोगी बाबु आमाबाट सन्तानमा सर्ने भएकोले यसले अझै भयावह अवस्था ल्याउने आँकलन गर्न सकिन्छ।

थारू समुदायको यिनै परिस्थितिका बिच राष्ट्रहित, लोकतन्त्र र अग्रगामी परिवर्तनका लागि नेपाली जनताले

पटकपटक गर्दै आएका ऐतिहासिक जनआन्दोलन, सशस्त्र संघर्ष, त्याग र बलिदान खासगरी २०६२/६३ को दोस्रो जनआन्दोलन, पटक पटक भएको थरुहट/थारूवान संयुक्त आन्दोलन र थारू समुदायको मागलाई मध्यनजर गर्दै नेपालको संविधानको भाग २७ को धारा २६३ मा थारू आयोगको व्यवस्था भएको छ। यसै गरी थारू समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान, हक, हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा थारू समुदायको सशक्तीकरण गर्नको लागि थारू आयोगको सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न थारू आयोग ऐन, २०७४ जारी भएको छ।

थारू समुदायको अधिकार, हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्न गराउन नेपाल सरकारलाई आवश्यक नीति, कार्यक्रम आदिको सिफारिश गर्ने, थारू समुदायको सम्बन्धमा नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरी नेपाल सरकारलाई कार्यान्वयनको लागि आवश्यक सिफारिश गर्ने वा सुझाब दिने र थारू समुदायको हक हितको संरक्षण, सम्वर्द्धन र सशक्तीकरणका लागि नेपाल सरकारलाई सिफारिश गर्ने र अन्य संघ संस्थाहरूले सञ्चालन गर्ने चेतनामूलक कार्यक्रमहरूको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने लगायतका काम, कर्तव्य र अधिकार यस आयोगलाई तोकिएको छ।

संघीय स्तरमा २०७५ कार्तिक २५ गते आयोग स्थापना भई कार्यसञ्चालन भईरहेको छ। ऐनको प्रावधान बमोजिम आयोगको कार्यालय आवश्यकतानुसार प्रदेशस्तरमा समेत स्थापना गर्न सकिने व्यवस्था रहेको छ। आयोगको नेपाल सरकारसँगको सम्पर्क मन्त्रालयको रुपमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय रहेको छ। यस आयोगमा निजामती सेवाको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको अधिकृतले आयोगको सचिवको रुपमा काम गर्ने व्यवस्था रहेको छ। यसरी थारू समुदायको उत्थान र सशक्तीकरणका लागि संवैधानिक निकायको रुपमा थारू आयोगको गठन हुनु र आयोगले संवैधानिक प्रावधान बमोजिम पूर्णता प्राप्त गर्नुलाई थारू समुदाय लगायत सबैले सुखद पक्षको रुपमा लिनु पर्दछ।

नेपालको संविधानले आर्थिक समानता र सामाजिक न्याय कायम गर्न समानुपातिक समावेशिता र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाज निर्माण गर्ने संकल्प गरेको, समानताको हक, भाषा तथा संस्कृतिको हक, सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षा लगायतका ३१ वटा मौलिक हकहरूको व्यवस्था गरेको छ। यसै गरी जनताको प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय लोकतान्त्रिक शासन प्रणाली, नागरिक स्वतन्त्रता, मौलिक अधिकार, मानव अधिकार, बालिग मताधिकार, आवधिक निर्वाचन, पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता तथा स्वतन्त्र, निष्पक्ष र सक्षम न्यायपालिका र कानूनी राज्यको अवधारणा लगायतका लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यतामा आधारित समाजवादप्रति प्रतिबद्ध रही समृद्ध राष्ट्र निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ। सोही अनुसार नीति, योजना, कानून, कार्यविधि निर्माण हुँदै गएको तथा जनताको नजिकमा रही स्थानीय तह र प्रदेश सरकार कार्यरत रहेको छ। यसले गर्दा थारू समुदायको उत्थान र सशक्तीकरणमा थप टेवा पुग्ने आशा गर्न सकिन्छ। यस आयोगले पनि सोही अनुसार भूमिका खेल्नु पर्ने आवश्यक रहेको देखिन्छ।

१.२ सांगठनिक संरचना

थारू आयोग ऐन, २०७४ को दफा १८ मा आयोगको संगठनात्मक संरचना र कर्मचारीको दरबन्दी नेपाल सरकारले स्वीकृत गरे बमोजिम हुने व्यवस्था छ। नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट मिति २०७७/०८/३० मा स्वीकृत संगठन संरचना अनुसार आयोगमा जम्मा १३ जनाको स्थायी दरबन्दी रहेको छ। आयोगको वर्तमान स्वीकृत संगठन संरचना देहाय बमोजिम रहेको छ।

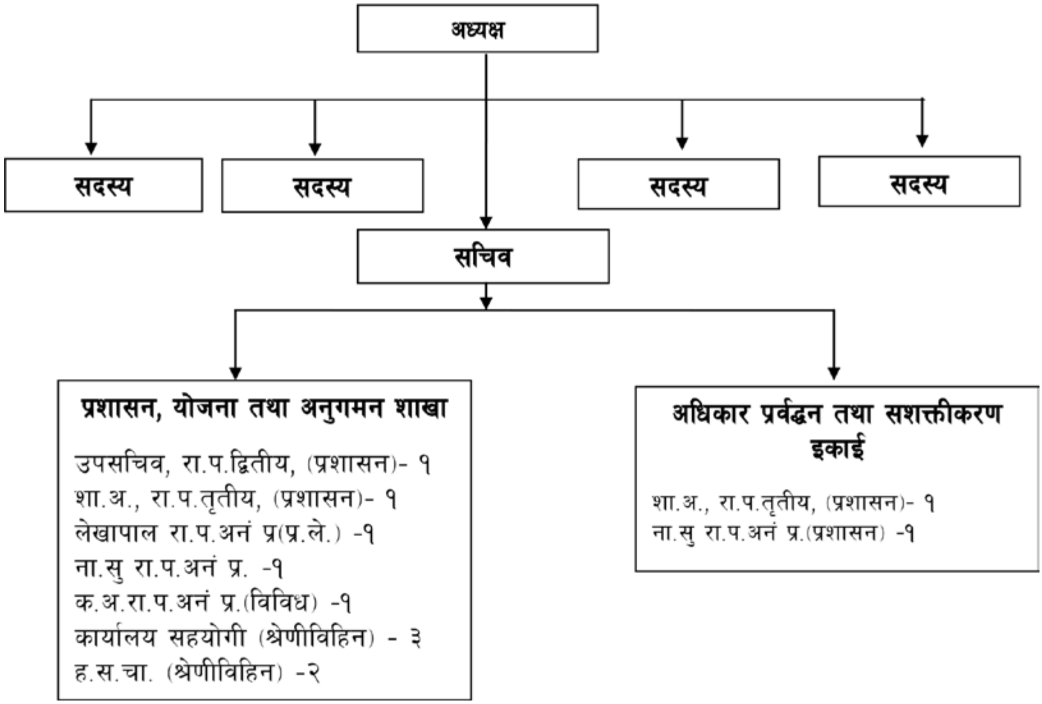

१.३ जनशक्ति र पदपूर्तिको अवस्थाः

आयोगको सचिवको रुपमा नेपाल सरकारको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको कर्मचारी रहने व्यवस्था छ। आयोगमा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत दरवन्दी र पदपूर्तिको अवस्थालाइ देहाय बमोजिम तालिका नं. १ र तालिका नं. २ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. १

स्वीकृत स्थायी दरवन्दी र पदपूर्ति

सि.नं.	पद/श्रेणीको विवरण	सेवा/समुह	स्वीकृत दरबन्दी	पदपूर्ति संख्या	कैफियत
१.	सचिव/राजपत्रांकित प्रथम श्रेणी (सहसचिव)	प्रशासन	१	१	
२.	उपसचिव/राजपत्रांकित द्वितीय श्रेणी	प्रशासन/सा.प्र.	१	२	
३.	शाखा अधिकृत/राजपत्रांकित तृतिय श्रेणी	प्रशासन/सा.प्र.	२	२	
४.	नायब सुब्बा/रा.प. अनं. प्रथम श्रेणी	प्रशासन/सा.प्र.	२	३	
५.	लेखापाल/रा.प. अनं. प्रथम श्रेणी	प्रशासन/लेखा	१	१	
६.	कम्प्युटर अपरेटर/रा.प. अनं. प्रथम श्रेणी	प्रशासन/विविध	१	१	
७.	हलुका सवारी चालक	श्रेणीविहीन	२	२	करार सेवा
८.	कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहीन	३	३	करार सेवा
जम्मा			१३		

तालिका नं. २

स्वीकृत अस्थायी दरवन्दी र पदपूर्ति

सि.नं.	पद/श्रेणीको विवरण	स्वीकृत दरवन्दी	कार्यरत कर्मचारीको संख्या	कैफियत
१	निजी सहायक/रा.प.अनं. प्रथम श्रेणी	५	५	करार सेवा
२	हलुका सवारी चालक (श्रेणी विहिन)	५	५	करार सेवा
३	कार्यालय सहयोगी (श्रेणी विहिन)	३	३	करार सेवा
	जम्मा	१३	१३	

१.४ प्रतिवेदनको उद्धेश्य :

नेपालको संविधानको धारा २९४ मा संवैधानिक आयोगहरूले आफ्नो वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्नुपर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ। त्यसैगरी थारू आयोग ऐन, २०७४ को दफा २२ (१) मा आयोगले आफूले गरेको काम कारबाहीको वार्षिक प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ। सोही ऐनको दफा २२ (२) बमोजिम प्रतिवेदनमा आयोगको वार्षिक कार्यक्रमको कार्यान्वयनको विवरण तथा लागत खर्च, आयोगले नेपाल सरकार वा अन्य कुनै निकायलाई दिएको सिफारिश तथा सुझावको विवरण, उक्त सिफारिश तथा सुझावको कार्यान्वयनको अवस्था, आयोगको आर्थिक तथा भौतिक स्रोत साधन तथा आयोगबाट सम्पादित अन्य कामकारवाहीको विवरण समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।

सोही व्यवस्था बमोजिम यस आयोगले आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा सम्पादित कार्यहरू र प्राप्त गरेका उपलब्धिहरू समावेश गरी यो प्रतिवेदन तयार गरेको छ।

१.५ तयारी विधि :

आयोगका पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरूको संयुक्त प्रयासमा आवश्यक पर्ने तथ्यांक र सूचनाहरू संकलन गरी व्यापक छलफल तथा विचार विमर्श पश्चात् वार्षिक प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ।

१.६ प्रतिवेदनको संरचना :

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा प्रतिवेदनलाई १० परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ। परिच्छेद -१ मा परिचय, परिच्छेद- २ मा आयोगको दूरदृष्टि, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य र मूल्य मान्यताहरू, परिच्छेद -३ मा आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार, परिच्छेद- ४ मा आयोगबाट आ.व. २०७९/०८० मा वितरण गरिएको सम्मान तथा पुरस्कारको विवरण, परिच्छेद- ५ मा आयोगको वित्तिय तथा भौतिक प्रगति विवरण, परिच्छेद- ६ मा आयोगका बैठकका निर्णयहरू, परिच्छेद- ७ मा आ.व. २०७९/०८० मा सम्पादित कार्यक्रम र प्राप्त उपलब्धिहरू, परिच्छेद- ८ मा आयोगको वार्षिक प्रगति विवरण, परिच्छेद - ९ मा सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था र परिच्छेद -१० मा आयोगका समस्या, चुनौती र सुझावहरू साथै आवश्यक अनुसुचीहरू समेत राखिएका छन्।

परिच्छेद -दुई

आयोगको दूरदृष्टि, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य र मूल्य मान्यताहरू

२.१ दूरदृष्टि

थारु समुदायको हक हितको संरक्षण, सम्बर्द्धन र सशक्तीकरण गर्दै सबै जात जाती, भाषा भाषी र धर्म-संस्कृतिका बीच सह-कार्य, सह-अस्तित्व र सहिष्णुता कायम गरी समतामुलक समृद्ध नेपाल बनाउने ।

२.२ ध्येय

थारू आयोग संवैधानिक तथा कानूनी कार्यादेश अनुरुप मौलिक हक र विश्वव्यापी मानव अधिकारका सिद्धान्त, मूल्य र मान्यतालाई अंगीकार गर्दै थारू समुदायको समग्र अवस्थालाई नीतिगत, कानुनी तथा संस्थागत रुपमा सुधार गर्नुका साथै इतिहास, पहिचान र संस्कृतिलाई संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने उद्धेश्यले स्थापना भएको एक स्वतन्त्र, निष्पक्ष, विश्वसनीय, सक्रिय र सहयोगी निकायको रुपमा रहनेछ ।

२.३ लक्ष्य

समानुपातिक समाबेशी र सहभागितामुलक सिद्धान्तका आधारमा सामाजिक सद्भाव कायम गर्दै समतामुलक समाजको स्थापना गर्ने र आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक समुन्नति हासिल गरी थारू समुदायको हक अधिकार संरक्षण गर्ने तथा निर्वाध उपभोग गर्न सक्ने स्थिति निर्माण गर्ने ।

२.४ उद्देश्य

क) आयोगको क्षमता विकास, प्रभावकारिता वृद्धि र संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने,

ख) थारू समुदायसँग सम्बद्ध मौजुदा नीति, कानूनी र संस्थागत व्यवस्थामा सुधार तथा आवश्यकतानुसार नयाँ व्यवस्था गर्नुका साथै कार्यक्रम कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाई थारू समुदायको हक हितको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्दै सशक्तीकरण गर्ने,

ग) थारू समुदायको भाषा, लिपी, संस्कृति, इतिहास, परम्परा, साहित्य, कला, ज्ञान, सीप, प्रविधि, पुरातात्विक वस्तु तथा स्थलहरू संरक्षण, विकास र व्यवसायीकरण गर्ने,

घ) प्रभावकारी, वस्तुनिष्ठ र निरन्तर अनुगमन गरी थारू समुदायको हक हित सुनिश्चित गर्ने,

ङ) कार्यगत सञ्जाल, साझेदारी र सहयोग विस्तार गर्ने ।

२.५ मूल्य मान्यता

थारू समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान, हक हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा थारू समुदायको सशक्तीकरण गर्नका लागि संवैधानिक निकायको रुपमा स्थापित यस आयोगले आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकार निर्वाह गर्ने क्रममा निम्न बमोजिमका मूल्य मान्यतालाई पूर्ण पालना गर्नेछ :

२.५.१. समानता र न्याय

आयोगले आफ्ना कार्य सम्पादन गर्दा नेपाल भित्र बसोवास गर्ने थारू समुदायका साथै अन्य सवै समुदायलाई उनीहरूको अवस्था र आवश्यकता समेतका आधारमा न्याय र समानताको व्यवहार गर्नेछ। नेपालमा भएका बिभिन्न जातजाती,भाषा भाषी तथा धर्म, संस्कृति मान्नेहरू का साथै सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक रुपमा फरक/कमजोर अवस्था भएकाहरूलाई समताका आधारमा सक्षमता र समानता हासिल गराउने आयोगको मान्यता रहने छ।

२.५.२. जवाफदेहिता

आयोगले आफूले सम्पादन गरेका कार्यको सम्बन्धमा नियमित रुपमा सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने, पत्रकार भेटघाट गरी जानकारी गराउने, मुख्य मुख्य कार्यहरूको विवरण आफ्नो वेबसाइटमा सार्वजनिक गर्ने गरी आफूले सम्पादन गर्ने काम कारवाहीमा पूर्ण जवाफदेहीता लिने छ। आफूले तयार गरे गराएका अध्ययन प्रतिवेदन वेबसाइटमा राख्ने तथा सरोकारवालालाई वितरण गर्ने नीति लिइनेछ। संवैधानिक व्यवस्था अनुसार आयोगले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ३ महिना भित्र आफ्नो वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी सम्माननीय राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्नेछ।

२.५.३. पहुँचको सुनिश्चितता

आयोगको कार्य, क्रियाकलाप र पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू सरोकारवालाहरूको सहज पहुँचमा रही आवश्यक जानकारी, सूचना तथा अभिलेख संकलन तथा सूचना प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था आयोगले मिलाउनेछ। कानून बमोजिम गोप्य राख्नु पर्ने सूचना, जानकारी र अभिलेख बाहेकमा सर्वसाधारण तथा सरोकारवालाले सहज पहुँच प्राप्त गर्न सक्ने अवस्था सिर्जना गर्न आयोगले प्रवक्ता, सूचना अधिकारी र गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गरेको छ। आयोगका सूचना, जानकारी तथा आवश्यक पर्ने दस्तावेजहरू वेबसाइटमा सार्वजनिकीकरण गर्ने गरिएकोछ। आयोगले सरोकारवालाको गुनासो तथा सुझाव संकलन गर्न शुल्क नलाग्ने टेलिफोनको साथै नागरिक वडापत्र, इमेल, सुझाव पेटिका,फेसबुक, ट्वीटरको पनि व्यवस्था गरिएको छ। सर्वसाधारणलाई आयोगका पदाधिकारीसँग भेटघाट गर्न तथा सरोकार राख्नका लागि निश्चित समय तोकिएको छ। सो समयमा सरोकारवालाले भेटघाट गरी सूचना माग्न तथा दिन सक्नेछन्।

२.५.४. निष्पक्षता

आयोगले आफ्नो कार्यसम्पादन निष्पक्ष भई गर्नेछ। थारू समुदायको हक, हित, अधिकार तथा पहिचानमा कहि कतै कुनै ब्यक्ति वा संस्थाबाट हनन या उलंघन भएमा संबिधान तथा कानुनको परिधि भित्र रहि निष्पक्ष रुपले छानविन गरी सम्वन्धित निकायमा सिफारिस गर्नेछ। आयोगले लिङ्ग, धर्म, वर्ण, जातजाती, भाषा भाषी, आस्था, विचार, आर्थिक सामाजिक अवस्था, भौगोलिक क्षेत्र आदि कुनै पनि कुराका आधारमा कोही कसैप्रति पनि कुनै प्रकारको आग्रह वा पूर्वाग्रह राख्ने वा पक्षपातपूर्ण व्यवहार गर्ने छैन। नेपाल सरकारलाई गर्ने सिफारिश, दिने सुझाव,गर्ने समीक्षा, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने गराउने विषय, कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने विषय, सहयोग गर्ने विषय, आचारसंहिता बनाई लागू गर्ने र योजना र कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने सम्बन्धी कार्य गर्दा निष्पक्षतालाई आफ्नो मूल्य र मान्यताको रुपमा अंगीकार गर्नेछ।

२.५.५. स्वतन्त्रता र स्वायत्तता

संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था अनुसार आयोगले पूर्ण रुपमा स्वतन्त्र भई आफ्नो काम कारबाही गर्नेछ। आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकारका सम्बन्धमा कुनै दबाब, प्रलोभन वा पूर्वाग्रह नराखी आयोगले कार्य गर्नेछ। संवैधानिक दायित्व पूरा गर्दा आयोग स्वतन्त्रता र स्वायत्तताको मूल मर्म अनुरुप कार्य गर्न प्रतिबद्ध रहनेछ।

२.५.६. पारदर्शिता

सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन कानून तथा प्रचलित अन्य कानूनको अधीनमा रही आयोगले आफ्ना क्रियाकलाप, निर्णय, योजना आदिका बारेमा वेबसाइट, पत्रकार सम्मेलन, सार्वजनिक सुनुवाई, आदिका माध्यमले प्रकाशन, प्रसारण गर्नेछ।

२.५.७. सहभागिता र समावेशीकरण

आयोगले कुनै पनि चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा या नेपाल सरकार तथा अन्य निकायलाई नीति कार्यक्रम तथा आवश्यक व्यवस्था सिफारिश गर्दा सरोकारवाला निकाय, थारू समुदाय, बुद्धिजिवी लगायतसँग आवश्यकतानुसार अन्तरक्रिया/छलफल गर्नेछ। छलफल तथा सशक्तीकरणसम्बन्धी कार्यक्रमलाई यथाशक्य समावेशी र प्रतिनिधिमूलक बनाइनेछ।

२.५.८. विविधताको सम्मान

थारू समुदाय भित्र र समुदाय बाहिरको विविधतालाई अवसरका रुपमा लिई तिनको यथोचित सम्मान गरिनेछ। यस्तो विविधताको व्यवस्थापन गर्दै थारू समुदायको हक हित र अधिकारको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्ने नीति लिइनेछ।

परिच्छेद -तीन

आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार :

थारू आयोग ऐन, २०७४ को परिच्छेद -३ को दफा ७ बमोजिम आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम रहेका छन् :

(क) थारू समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन गरी तत्सम्बन्धमा गर्नु पर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषयमा नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,

(ख) थारू समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणका लागि राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,

(ग) थारू समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणका सम्बन्धमा भएका व्यवस्था प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भए नभएको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न चाल्नु पर्ने कदमका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने,

(घ) थारू समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणका सम्बन्धमा भइरहेका कानून, नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्थामा गर्नु पर्ने सुधारका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने,

(ङ) थारू समुदायसँग सम्बन्धित नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,

(च) आयोगले गरेका सिफारिस वा दिएका सुझाव कार्यान्वयनको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने वा गराउने,

(छ) थारू समुदायभित्र आर्थिक वा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका व्यक्तिको विकास र सशक्तीकरणको लागि विशेष कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,

(ज) थारू समुदायको भाषा, लिपि, संस्कृति, इतिहास, परम्परा, साहित्य, कलाको अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यस्तो भाषा, लिपि, संस्कृति, इतिहास, परम्परा, साहित्य, कलाको संरक्षण र विकासको लागि कार्यक्रम तर्जुमा गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

(झ) थारू समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणको लागि चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

(ञ) थारू समुदायमा विद्यमान कुरीति, अन्धविश्वास तथा सबै प्रकारको शोषणको अन्त्य गरी थारू

समुदायको सशक्तीकरणको लागि कार्यक्रम तर्जुमा गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

(ट) थारू समुदायमा रहेका परम्परागत सीप, प्रविधि र विशिष्ट ज्ञानको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी व्यावसायिक प्रयोगमा ल्याउन सहयोग गर्ने,

(ठ) थारू समुदायको सम्बन्धमा नेपाल पक्ष भएको अर्न्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता कार्यन्वयन भए नभएको अनुगमन गरी नेपाल सरकारलाई कार्यान्वयनको लागि आवश्यक सिफारिस गर्ने वा सुझाब दिने,

(ड) थारू समुदायको अधिकार उलङ्घन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाका विरुद्ध उजुरी सङ्कलन गरी सो उपर छानविन तथा तहकिकात गर्न सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने,

(ढ) थारू समुदायको पहिचानका सम्बन्धमा विस्तृत अध्ययन र अनुसन्धान गरी थर सूचीकृत गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

(ण) थारू समुदायको भौतिक, अभौतिक संस्कृति संरक्षण र सम्वर्द्धनका लागि जीवित सङ्ग्रहालय स्थापना र परिचालनका लागि नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने र कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

(त) थारू समुदायको उदगम् स्थलको खोज अनुसन्धान गरी त्यस्ता पुरातात्विक र ऐतिहासिक संरचना, वस्तु र स्थलहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

(थ) थारू समुदायको हक हितको संरक्षण, सम्वर्द्धन र सशक्तीकरणका लागि नेपाल सरकार र अन्य सङ्घ संस्थाहरूले सञ्चालन गर्ने चेतनामूलक कार्यक्रमहरूको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,

(द) आयोगका अध्यक्ष, सदस्य तथा कर्मचारीको लागि आचारसंहिता बनाई लागू गर्ने,

(ध) आयोगको वार्षिक योजना र कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने ।

परिच्छेद- चार

आयोगबाट आ.व. २०७९/०८० मा वितरण गरिएको सम्मान तथा पुरस्कारको विवरण

यस आयोगबाट विभिन्न विधा र क्षेत्रमा विशेष योगदान गरेका महानुभावहरूलाई विशेष कार्यक्रम आयोजना गरी पुरस्कार र सम्मान प्रदान गरिएको छ।

सि.नं	नाम थर	ठेगाना	विधा	पुरस्कार
१	डा.राजन पाण्डे	प्रमुख कन्सल्टेन्ट फिजिसियन, मेडिसिन विभाग प्रमुख, भेरी अस्पताल, बाँके	स्वास्थ्य	थारू रत्न
२	महेश चौधरी	दङ्गीशरण गा.पा.-४, दाङ	अध्ययन अनुसन्धान	थारू रत्न
३	भुलाई चौधरी	रामपुर, सप्तरी	सामाजिक अभियन्ता	थारू रत्न
४	फरवार्ड माइक्रोफाइनान्स वित्तीय संस्था लि.	दुहवी-२, सुनसरी	महिला सशक्तिकरण	थारू रत्न
५	जयरानी थारू	मधुवन-२, सुन्दरपुर, वर्दिया (श्री कालिचरण गण-८, कैलाली)	खेलकुद	थारू गौरव
६	बम बहादुर चौधरी	कन्चन गा.पा.-१, रुपन्देही	साहित्य	थारू गौरव
७	कृषि पर्यटन प्रवर्द्धन तथा भिलेज रिसोर्ट एण्ड रिसर्च प्रा.लि.	तिलोत्तमा-१७, रुपन्देही	कृषि तथा पर्यटन	थारू गौरव
८	कृष्णराज सर्वहारी	लमही-४, दाङ	पत्रकार	थारू गौरव
९	उर्मिला चौधरी	घोराही उ.म.न.पा-१५, दाङ	कम्लहरी	थारू गौरव
१०	गीता चौधरी	देवानगंज गा.पा.-७, सुनसरी	कलाकार	थारू गौरव
११	राज कुश्मी	वारबर्दिया न.पा.-२	कलाकार	थारू गौरव

परिच्छेद- पाँच

आयोगको वित्तिय तथा भौतिक प्रगति विवरण

५.१ आ.व. २०७९/०८० को वार्षिक वित्तिय प्रविवरण :

बजेट उपशिर्षक नं	बजेट उपशिर्षकको नाम	कुल बजेट रु.	खर्च रु.	वित्तिय प्रगति प्रतिशत	कैफियत
२३२०००११३ (चालु)	थारू आयोग	३,३३,९९,६९१	२,८७,२०,८०८	८५.९९	
२३२००००१३ (चालु)	थारू आयोग (पदाधिकारी)	८४,००,०००	८०,०९,४९८	९५.३५	
२३२०००११४ (पूँजिगत)	थारू आयोग	२१,००,०००	५,१०,१५९	२४.२९	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भएको कारण कम खर्च भएको।
जम्मा		४,३८,९९,६९१	३,७२,४०,४६५		

सि.नं.	विवरण	थान	प्राप्त श्रोत
१.	कार	६	५ वटा खरिद र १ वटा मन्त्रालय बाट प्राप्त
२	जीप	१	खरिद
३	मोटरसाइकल	१०	खरिद
४	स्कुटर	५	खरिद

५.२ भौतिक सम्पत्ति विवरण :

परिच्छेद- छ

आयोगका बैठकका निर्णयहरू

६.१. आयोगको बैठक :

यस आयोगमा आ.व. २०७९/८० मा १४ वटा बैठक बसी देहाय बमोजिम निर्णयहरू भएका छन्।

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	निर्णय	कै.
१	५९	२०७९/०४/०९	१) थारू आयोग गठन सम्बन्धी जानकारी सम्मानित सर्वोच्च अदालतलाई गराउने । २) नेपालको संविधानको धारा ४२ अन्तर्गत थारू कल्याणकारिणी सभाद्वारा श्री सर्वोच्च अदातलतमा दायर समानुपातिक समावेशिता कार्यान्वयन सम्बन्धी मुद्दामा थारू आयोगबाट प्रतिरक्षा गर्ने ।	
२	६०	२०७९/०४/१९	१) आ.व. २०७९/८० को वार्षिक कार्यक्रमको कार्ययोजना सम्बन्धमा जिम्मेवारी वाडफाँड गर्ने । २) सर्वोच्च अदातलको संवैधानिक मुद्दा शाखाको रिट नं. ०७७-WC-०३० र ०७७–FN-०६१३ को लिखित जवाफ पठाउने । ३) आ.व. २०७८/७९ को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन र रणनैतिक योजना तयार गर्न संयोजक तोक्ने । ४) २८ औँ विश्व आदिवासी दिवस भव्य रुपमा मनाउने ।	

सि. नं.	वैठक नं.	निर्णय मिति	निर्णय	कै.
३	६१	२०७९/०५/१५	१) राष्ट्रिय समावेशी आयोगले आरक्षण सम्बन्धमा प्रकाशन गरेको अध्ययन प्रतिवेदनको सुक्ष्म अध्ययन गरी आरक्षण र समावेशीताको प्रतिकुल रहेका बुँदाहरूका सम्बन्धमा सम्बन्धित सरोकारवाला र समावेशी आयोग सँग छलफल गर्ने। २) वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना स्वीकृत गर्न शीघ्र प्रक्रिया अगाडी बढाउने । ३) वार्षिक प्रतिवेदन तयारीका सम्बन्धमा हालसम्म तयार भएका मस्यौदा उपर माननीय सदस्यहरूबाट सुझाव लिई प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप प्रदान गर्ने । ४) चालु आ.व. २०७९/८० को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालनकालागि देहाय अनुसारको कार्यक्रम संयोजक तोक्ने निर्णय गरियो । क) माननीय सुबोधसिंह थारू :- थारू ईतिहासको अध्ययन कार्यक्रम, थारू महिलाको लागि सिपमूलक तालिम ख) माननीय भोलाराम चौधरी :- थारू चित्रकलाको अध्ययन कार्यक्रम, थारू समुदायको परम्परा र संस्कृति अध्ययन कार्यक्रम । ग) माननीय डा. उमाशंकर प्रसाद चौधरी :- प्रदेश तथा स्थानीय तहमा थारू समुदायसँग सम्बन्धित नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी सरोकारवालासँग प्रदेश स्तरीय छलफल कार्यक्रम, थारू युवाहरूको लागि लोकसेवा आयोग परिक्षा तयारी अभिमूखीकरण कार्यक्रम । घ) माननीय शान्ति मोदी :- थारू समुदायसँग सम्बन्धीत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानुन र प्रथाजनित कानुनको कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन कार्यक्रम ।	

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	निर्णय	कै.
४	६२	२०७९/०५/२९	१) आ.व. २०७९/८० को वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने। २) थारू आयोगको स्थापना दिवस २०७९ कार्तिक २५ गते मनाउन माननीय सदस्य श्री सुबोध सिंह थारूको संयोजकत्वमा तयारी समिति गठन गर्ने। ३) आयोगको स्थापना दिवसको उपलक्ष्यमा थारू समुदायको हक अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्न उल्लेखनीय, उदाहरणीय कार्य गर्न एवं पौरख, कौशल प्रदर्शन गर्न, थारू समुदायको गरिमा र गौरव बढाउने तथा आ-आफ्नो क्षेत्र विधा र दायरामा रही विशिष्ट योगदान पुर्याउने व्यक्ती तथा संस्थालाई सम्मान तथा पुरस्कार सिफारिस गर्न मा. सदस्य उमाशंकर प्रसाद चौधरीको संयोकत्वमा उ.स. घनश्याम उपाध्याय र शा.अ. नन्दा पौडेल सदस्य रहेको समिति गठन गर्ने।	
५	६३	२०७९/०८/०८	१) आ.व. २०७९/०८० को प्रथम चौमासिक कार्यक्रमको सम्बन्धमा छलफल गर्ने। २) आयोगको रणनीतिक कार्ययोजनाको मस्यौदा अद्यावधिक गरी थारू समुदायका विज्ञसँग छलफल गरी प्राप्त राय सुझाव समेत समावेश गरी आयोगमा पेश गर्ने। ३) थारू समुदायको इतिहासको अध्ययन अनुसन्धान कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) मस्यौदा उपर छलफल हुँदा थप अध्ययन गरी परिमार्जन सहित अर्को बैठकमा पेश गर्ने।	
६	६४	२०७९/०९/०६	थारू समुदायको इतिहासको अध्ययन अनुसन्धान कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने।	

सि. नं.	वैठक नं.	निर्णय मिति	निर्णय	कै.
७	६५	२०७९/०९/२०	१) थारू समुदायसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय प्रथाजनित कानुनको कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) को सम्बन्धमा सरोकारवाला पक्ष र विज्ञसँग छलफल गर्ने । २) लोकसेवा तयारी कक्षाको कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने । ३) थारू चित्रकला अध्ययनको कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने । ४) थारू समुदायको परम्परा र संस्कृतिको अध्ययनको कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने । ५) थारू महिलाहरूको लागि सिपमुलक कार्यक्रमको कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने .। ६) थारू समुदायको इतिहास अध्ययनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रीय विभागको प्रस्ताव स्वीकृत गर्ने । ६ (क) लोक सेवा आयोगको अनलाईन दरखास्त फारामको मातृभाषा महलमा "थारू भाषा" उल्लेख गरी सो सँगै अन्य भाषिका (थारू डंगुरा, थारू राणा, थारू कोचिला, थारू चितवनिया, थारू कथोरीया आदि) पनि उल्लेख गरिएकोमा राष्ट्रिय जनगणना २०६८ तथा भाषा आयोगको सिफारिसमा समेत थारू समुदायले बोल्ने भाषामा थारू भाषा मात्र उल्लेख भएको साथै थारू भाषा भित्र उल्लेख गरिएको बिभिन्न भाषिकाले थारू समुदायमाझ अन्यौलता सृजना भएकोले दरखास्त फाराममा थारू भाषा मात्र उल्लेख गरी अनलाईन दरखास्त फारामको भाषा महलमा आवश्यक संशोधन गर्न लोकसेवा आयोग केन्द्रीय कार्यालयलाई. अनुरोध गर्ने ।	
८	६६	२०७९/०९/२८	थारू आयोगबाट स्वीकृत "सम्मान तथा पुरस्कार सम्बन्धी मापदण्ड, २०७८" का आधारमा पुरस्कार तथा सम्मान घोषणा गर्ने ।	
९	६७	२०७९/१०/१२	थारू समुदायसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानुनहरूको प्रथा तथा परम्परा, प्रथाजनित कानुनहरू र उक्त कानुनहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको अध्ययन कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने ।	

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	निर्णय	कै.
१०	६८	२०७९/१०/१६	१) थारू समुदाय लक्षित नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी प्रदेश, स्थानीय तह र सरोकारवालाहरूसँग अन्तर्क्रिया तथा छलफल कार्यक्रमको कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने । २) आयोगको २०७९/०९/२० गते बसेको ६५ औँ बैठकबाट स्वीकृत थारू महिलाहरूको लागि सिपमुलक कार्यक्रमको TOR मा उल्लेखित स्थान कैलाली जिल्लाको जानकी गा.पा.को सट्टा टिकापुर न.पा. तोक्ने ।	
११	६९	२०७९/१२/१५	संयुक्त राष्ट्रसंघको मुख्यालय न्यूयोर्कमा अगामी १७-२८ अप्रिल, २०२३ मा आयोजना हुने Twenty Second Session of United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues (UN-PFII) मा सहभागिताका लागि यस आयोगका माननीय अध्यक्ष तथा सबै माननीय सदस्यलाई सिफारिस गर्ने तथा देहायका पदाधिकारीले निम्न विषयमा प्रस्तुत गर्ने । क) मा. विष्णु प्रसाद चौधरी (अध्यक्ष)- थारू समुदायको अवस्था सम्बन्धमा । ख) मा. सुबोध सिंह थारू (सदस्य)- Indigenious Tharu People in Nepal and Climate Change. ग) मा. भोलाराम चौधरी (सदस्य) - आदिवासी मातृभाषा दशक सम्बन्धमा । घ) मा.डा.उमाशंकर प्रसाद चौधरी (सदस्य)- Sickle cell Anemia and indigenious Tharu people in Nepal	
१२	७०	२०८०/०२/२२	राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले हालै प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजामा राना थारू तथा राना थारू भाषालाई थारू समूहबाट छुट्याई छुट्टै जातिमा राखेको पाइएको तथा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट २०८०/०२/१९ मा प्रकाशित प्रेस विज्ञप्तीमा समेत सोही कुरालाई थारू आयोगको सहमतिमा प्रकाशन गरिएको आशय उल्लेख गरिएको देखिदा थारू आयोग राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको सो नतिजामा असहमत रहेकोले प्रेस विज्ञप्ती प्रकाशन गर्ने ।	
१३	७१	२०८०/०३/१५	त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागबाट यस आयोगमा पेश भएको थारू समुदायको थर सूचीकरण प्रतिवेदन प्रकाशन गरी उक्त प्रतिवेदन नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने ।	

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	निर्णय	कै.
१४	७२	२०८०/०३/२०	थारू समुदायको ईतिहासको अध्ययन कार्यको लागि थारू आयोग र त्रिभुवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रिय विभाग बीच मिति २०७९/०९/२१ मा संम्झौता भए बमोजिम दोस्रो पक्षले थारू समुदायको इतिहास अध्ययन गरी मस्यौदा प्रतिवेदन पेश गरेकोमा थप परिमार्जन गर्न उपत्यका बाहिर सरोकारवाला समेतको उपस्थितिमा भएको ३ वटा र काठमाण्डौंमा भएको अन्तर्क्रियावाट प्राप्त सुझाव एवं आयोगले दिएको सुझाव समेत समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन मिति २०८०/०३/०३ मा पेश गरेकोमा उक्त प्रतिवेदन ग्रहण गरी नियमानुसार अन्तिम भुक्तानी दिने ।	

६.२. समन्वयात्मक बैठक:

आयोगमा आ.व. २०७९/०८० मा भएका काम कारवाहिलाई चुस्त दुरुस्त एवं प्रभावकारी बनाउनका लागि अन्य निकायहरूसँग समन्वय गरि निम्नानुसारका थप बैठकहरू भएका छन् ।

सि. नं.	मिति	आयोजक	निर्णयहरू	कैफियत
१	२०७९/५/१०	थारू आयोग	थारू समुदायको इतिहासको अध्ययन कार्यका लागि छलफल ।	प्रेमिलाल प्रसाद चौधरी, महामन्त्री था.क.स.के.कार्यालय, भुलाई चौधरी, अध्यक्ष थारू भाषा साहित्य, फुलमान चौधरी, Vice Chair UNPFII समेत ।
२	२०७९/५/१९	थारू आयोग	राष्ट्रिय समावेशी आयोगवाट प्रकाशित समावेशिता सम्बन्धी प्रतिवेदन माथि छलफल ।	गिता कुमारी चौधरी, थारू महिला समाज, सहदेव चौधरी अनलाईन खवर, कुछतनारायण चौधरी,था.क.स.संयोजक समेत ।

सि. नं.	मिति	आयोजक	निर्णयहरू	कैफियत
३	२०७९/५/३१	थारू आयोग	थारू समुदायको उत्पतिको ईतिहासको अध्ययनका विषयमा त्रिभूवन विश्वविद्यालय संस्कृती केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरसँग छलफल ।	प्रा.डा. सोमनाथ खतिवडा, त्रिभूवन विश्वविद्यलय संस्कृती विभाग कीर्तिपुर, प्रा.रमेश श्रेष्ठ, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रीय विभाग समेत ।
४	२०७९/८/११	थारू आयोग	आयोगको वार्षिक कार्यक्रम अनुसार थारू समुदायको ईतिहासको अध्ययनका सम्बन्धमा कार्यक्षेत्रगत सर्त TOR तयार गर्ने वारे छलफल ।	प्रा. डा. रमेश श्रेष्ठ, त्रिभूवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रीय विभाग समेत ।
५	२०७९/८/१३	थारू आयोग	प्रथाजनित कानूनको विषयमा राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय कानून, प्रथा, परम्परागत, प्रथाजनित कानूनहरू र उक्त कानूनको अध्ययनका लागि अध्ययनको कार्यक्षेत्रगत सर्त विषयमा छलफल ।	श्री शंकर लिम्वु, नेपाल आदिवासीहरूको मानवअधिकार सम्बन्धी वकील समुह (लाहुर्निप) ।
६	२०७९/९/४	थारू आयोग	थारू समुदायको इतिहासको अध्ययन कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत सर्तको अन्तिम मस्यौदाको अन्तिम रुपदिने विषयमा छलफल ।	प्रा.डा. वद्रीनारायण गौतम, प्रा.डा.रमेश श्रेष्ठ, त्रिभूवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर, चन्द्र प्रसाद चौधरी, अध्यक्ष थारू विद्यार्थी समाज, डा. कृष्णराज सर्वहारी, अध्यक्ष थरू लेखक संघ नेपाल समेत ।
७	२०७९/९/८	थारू आयोग	थारू समुदायको इतिहासको अध्ययनको कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत सर्त स्वीकृत भए पश्चात त्रिभूवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर संग सम्झौता गर्ने निर्णय ।	प्रा.डा. वद्रीनारायण गौतम, प्रा.डा.रमेश श्रेष्ठ, त्रिभूवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समेत ।

सि. नं.	मिति	आयोजक	निर्णयहरू	कैफियत
८	२०७९/९/२१	थारू आयोग	थारू समुदायको इतिहासको अध्ययनका लागि त्रिभूवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर बिच भएको सम्झौता एक आपसमा लिनेदिने काम सम्पन्न ।	प्रा.डा. वद्रीनारायण गौतम, सह प्रा.निरन्जन ओभा, डा. ज्योति उपाध्याय, प्रा.डा. विष्णु प्रसाद सापकोटा HOD, त्रिभूवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समेत ।
९	२०७९/१०/९	थारू आयोग	थारू समुदायसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानून र प्रथाजनित कानूनको सम्बन्धमा कार्यक्षेत्रगत सर्त TOR माथि छलफल ।	मनोज चौधरी, अधिवक्ता, देवि चौधरी, उपरजिट्रार ,सर्वोच्च अदालत, लिला कुमारी चौधरी, थारू महिला मञ्च, लुना चौधरी कानूनको विद्यार्थी ।
१०	२०८०/१/१७	थारू आयोग	थारू समुदायको इतिहास अध्ययनको लागि थारू आयोग र त्रिभूवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर बिच भएको सम्झौता अनुसार प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपर उपत्यका बाहिर तीनवटा र काठमाडौं उपत्यकामा एउटा छलफल कार्यक्रम आयोजना गर्ने निर्णय ।	प्रा.डा. वद्रीनारायण गौतम, प्रा.डा.रमेश श्रेष्ठ, त्रिभूवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर ।

६.३. **कर्मचारी बैठक :**

आयोगमा प्रत्येक महिनाको पहिलो आईतवार नियमित रुपमा कर्मचारी बैठक बसी आयोगका कर्मचारीहरूको गुनासो, राय, प्रतिक्रिया लिने र आयोगका कार्यक्रमहरूका विषयमा छलफल तथा सुझाव समेत लिने कार्य हुने गरेको छ ।

परिच्छेद- सात

आ.व. २०७९/०८० मा सम्पादित कार्यक्रम र प्राप्त उपलब्धिहरू

७.१. छलफल तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम

सि. नं.	कार्यक्रम	मिति	स्थान	सहभागी	सुझावहरू
१	थारू समुदायको इतिहास लेखन बारेमा छलफल।	२०७९/०५/१० गते	थारू आयोग	थारू बुद्धिजीविहरू/ प्रतिनिधिहरू।	
२	त्रिभुवन विश्वविद्यालय इतिहास तथा संस्कृति विभागका पदाधिकारीहरूसँग थारू समुदायको इतिहास अध्ययन सम्वन्धी छलफल कार्यक्रम।	२०७९/०५/३१ गते	थारू आयोग	थारू आयोगका पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरू।	

सि. नं.	कार्यक्रम	मिति	स्थान	सहभागी	सुझावहरू
३	बर्दिया जिल्लाको बार बर्दिया नगरपालिका वडा नं. ८ स्थित थारू गाउँ कतर्नियाको पथरिया खोला नजिक रहेको थारू राजा कर्ने राजाको राजदरबार ऐतिहासिक सांस्कृतिक महत्वको भएकोले उक्त राजदरबार जिर्ण रहेको र सो सम्पदालाई थारू सम्पदामा सुचिकृत गर्ने सम्वन्धमा र उक्त राजदरबारको संरक्षण तथा सम्वर्धनका लागि पुरातत्व विभागसँग आवश्यक पहल गर्ने सम्वन्धमा छलफल ।	२०७९/०७/०२ गते	बर्दिया जिल्लाको बार बर्दिया नगरपालिका	बर्दिया जिल्लाको बार बर्दिया नगरपालिका वडा नं.८ का वडाध्यक्ष, स्थानीयवासी, बरघर समेतको सहभागिता रहेको ।	
४	थारू सम्पदा, थारू भाषा संस्कृति को संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका साथै थारू समुदायको समग्र विकासको लागि चाल्नुपर्ने कदमहरू र आवश्यक विकासका पूर्वाधारहरूको सम्वन्धमा छलफल ।	२०७९/०७/१४ गते देखि २०७९/०७/२० गतेसम्म	रुपन्देही जिल्लाको ह्राटि फर्साटार, सैनामैना, कञ्चन गाउँपालिका, लुम्विनी सांस्कृतिक नगरपालिका, र रोहिणी गाउँपालिका	पालिका प्रमुख, गा.पा.वडा अध्यक्ष, थारू अगुवाहरू, था.क.स.का पदाधिकारीहरू, शिक्षक र थारू विद्यार्थी लगायतको सहभागिता ।	

सि. नं.	कार्यक्रम	मिति	स्थान	सहभागी	सुझावहरू
५	थारू समुदायसँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरूसँग विविध विषयमा छलफल कार्यक्रम	२०७९/०७/१५ गते देखि २०७९/०७/१८ गतेसम्म	सुनसरी जिल्लाको बर्जु गा.पा. र गढी गा.पा., मोरङ जिल्लाको ग्रामथान गा.पा. र बुढिगंगा गा.पा. ।	थारू कल्याणकारी समितिका प्रतिनिधि, बुद्धिजीवीहरू, स्थानीयवासी लगायत थारू समुदायसँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरू ।	
६	थारू समुदायसँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरूसँग समसामयिक विषयमा छलफल कार्यक्रम	२०७९/०९/०८ देखि ०९/११ सम्म	चितवन	थारू वुद्धिजीविहरू/ प्रतिनिधिहरूसँग समसामयिक विषयमा छलफल ।	
७	वुद्धिजीविहरू/ प्रतिनिधिहरूसँग छलफल	२०७९/१०/०९ देखि १०/२५ सम्म	पश्चिम नवलपरासी	थारू वुद्धिजीविहरू/ प्रतिनिधिहरूसँग समसामयिक विषयमा छलफल ।	
८	सातौ थारू साहित्यिक सम्मेलनमा सहभागी	२०७९/१०/१९	बाँके	थारू आयोगको प्रतिनिधित्व ।	
९	चौथौ वार्षिक प्रतिवेदन पेश	२०७९/१०/१७ देखि १०/२३ सम्म	दाङ	लुम्विनी प्रदेश प्रमुख समक्ष आयोगको चौथौ वार्षिक प्रतिवेदन पेश ।	
१०	चौथौ वार्षिक प्रतिवेदन पेश	२०७९/११/०६ देखि ११/१२ सम्म	सुर्खेत	कर्णाली प्रदेश प्रमुख समक्ष आयोगको चौथौ वार्षिक प्रतिवेदन पेश र सोही प्रदेशका मुख्यमन्त्री सँग छलफल कार्यक्रम ।	
११	थारू अन्तराष्ट्रिय महासभाको सम्मेलनमा सहभागी ।	२०७९/१२/०२ देखि १२/०८ सम्म	बर्दिया	थारू अन्तराष्ट्रिय महासभाको सम्मेलनमा सहभागी ।	

सि. नं.	कार्यक्रम	मिति	स्थान	सहभागी	सुझावहरू
१२	चौथौ वार्षिक प्रतिवेदन पेश	२०७९/१२/०९ देखि १२/१५ सम्म	हेटौडा	बाग्मती प्रदेश प्रमुख समक्ष आयोगको चौथौ वार्षिक प्रतिवेदन पेश ।	
१३	67th Session of "Commission on the Status of Women"	March 6, 2023 to 17 March, 2023	न्युयोर्क, अमेरिका	उक्त कार्यक्रममा यस थारु आयोगबाट माननीय शान्ति मोदीज्यू सहभागी भई महिला बिरुद्ध हुने सबै प्रकारको भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी छलफलमा सामेल हुन भएको ।	
१४	संयुक्त राष्ट्रसंघको मुख्यालय न्युयोर्कमा संचालन भएको Twenty Second Session of United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues (UN-PFII) मा सहभागीता	२०८०/०१/०२ देखि १/१२ सम्म	संयुक्त राष्ट्रसंघको मुख्यालय न्युयोर्क,अमेरिका	Twenty Second Session of United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues (UN-PFII) मा पदाधिकारीहरू सहभागी भई थारू समुदायको अवस्था, समस्या लगायतका विविध विषयहरूमा विश्वव्यापी मंचमा जानकारी गराइएको ।	
१५	थारू समुदायको इतिहास अध्ययन तथा सुझाव गोष्ठिमा सुझाव संकलन ।	२०८०/०१/२२ देखि १/३१ सम्म	सिरहा	त्रिभुवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग र यस आयोग वीच थारू समुदायको इतिहास अध्ययनको लागि भएको सम्झौता बमोजिम सिरहा जिल्लाको लहान स्थित लहान नगरपालिकाको सभाहलमा थारु इतिहासबारे सुझाव संकलन भएको ।	

सि. नं.	कार्यक्रम	मिति	स्थान	सहभागी	सुझावहरू
१६	थारू समुदायको इतिहास अध्ययन तथा सुझाव गोष्ठिमा सुझाव संकलन ।	२०८०/०१/२८ देखि ०२/०४ सम्म	बर्दिया	त्रिभुवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग र यस आयोग वीच थारू समुदायको इतिहास अध्ययनको लागि भएको सम्झौता बमोजिम बर्दिया जिल्लाको बाँसगढीमा थारु इतिहासबारे सुझाव संकलन भएको ।	
१७	थारू समुदायको इतिहास अध्ययन तथा सुझाव गोष्ठिमा सुझाव संकलन	२०८०/०२/११ देखि ०२/१६ सम्म	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)	त्रिभुवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग र यस आयोग वीच थारू समुदायको इतिहास अध्ययनको लागि भएको सम्झौता बमोजिम नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व) जिल्लाको डण्डामा थारु इतिहासबारे सुझाव संकलन भएको ।	
१८	थारू समुदायको इतिहास अध्ययन तथा सुझाव गोष्ठिमा सुझाव संकलन	२०८०/०३/०१ गते	नयाँवानेश्वर, काठमान्डौ	त्रिभुवन विश्वविद्यालय इतिहास केन्द्रीय विभाग र यस आयोग वीच थारू समुदायको इतिहास अध्ययनको लागि भएको सम्झौता अनुसार नयाँवानेश्वर, काठमाडौंमा थारु इतिहासबारे सुझाव संकलन भएको ।	
१९	राष्ट्रिय जनगणना २०७८ सम्बन्धमा छलफल तथा सम्मान पत्र वितरण कार्यक्रम ।	२०८०/०३/०१ गते	टेकु, काठमान्डौ	राष्ट्रिय जनगणनाको अन्तिम नतिजाको सम्बन्धमा व्यापक छलफल तथा ११ जना व्यक्तिहरूलाइ पुरुस्कार तथा सम्मान वितरण कार्यक्रम ।	

७.२. अनुगमन सम्बन्धी कार्य :

क्र.सं	अनुगमन मिति	अनुगमन गरिएको स्थान	अनुगमन गरिएको विषय	सुझावहरू
१	२०७९/०७/२४ देखि ०७/३० सम्म	सुनसरी, मोरङ र झापा	संघ प्रदेश निर्वाचनको अनुगमन	
२	२०७९/०७/२४ देखि ०७/३० सम्म	रुपन्देही	संघ प्रदेश निर्वाचनको अनुगमन	
३	२०७९/०७/२४ देखि ०७/३० सम्म	दाङ, बाँके र बर्दिया	संघ प्रदेश निर्वाचनको अनुगमन	
४	२०७९/०७/२९ देखि ०८/०५ सम्म	सप्तरी, मोरङ र सुनसरी	ग्रामथान संरक्षणका सम्बन्धमा अनुगमन	
५	२०७९/०७/३० देखि ०८/३० सम्म	कैलाली र कन्चनपुर	संघ प्रदेश निर्वाचनको अनुगमन	
६	२०७९/०९/१२ देखि ०९/१७ सम्म	सुनसरी	रामधुनी नगरपालिका अन्तर्गतको ग्रामधान अनुगमन	
७	२०७९/०९/११ देखि ०९/१७ सम्म	नवलपरासी	संघ प्रदेश निर्वाचनको अनुगमन	
८	२०७९/११/१० देखि ११/१६ सम्म	रुपन्देही र बर्दिया	अनुगमन	
९	२०७९/११/१४ देखि ११/२० सम्म	बाँके	बाँके जिल्लाको कोहलपुरको लोकनगर कमैया वस्तिको अनुगमन	
१०	२०७९/१२/०१ गते	विराटनगर (मोरङ)	कोशी प्रदेशको निजामती सेवामा थारु आरक्षण सुनिश्चिता गर्नका लागि ज्ञापनपत्र पेस	
११	२०७९/१२/२८ देखि १२/०४ सम्म	सुनसरी	अनुगमन	

परिच्छेद- आठ

आयोगको वार्षिक प्रगति विवरण :

८.१.आर्थिक वर्ष २०७९/०८० को वार्षिक वित्तीय प्रगति विवरण :

बजेट उपशिर्षक नं	**बजेट उपशिर्षकको नाम**	**कुल बजेट रु.**	**आषाढ महिना सम्मको खर्च रु.**	**वित्तिय प्रगति प्रतिशत**	**गत आर्थिक वर्ष सँग तुलनात्मक वित्तिय प्रगति प्रतिशत**
२३२०००११३ (चालु)	थारू आयोग	३,३३,९९,६९१/–	२,८७,२०,८०८/–	८५.९९	४४.९९ प्रतिशतले घटी
२३२००००१३ (चालु)	थारू आयोग (पदाधिकारी)	८४,००,०००/–	८०,०९,४९८/–	९५.३५	
२३२०००११४ (पूँजिगत)	थारू आयोग	२१,००,०००/–	५,१०,१५९/–	२४.२९	
जम्मा		४,३८,९९,६९१/–	३,७२,४०,४६५/–		

आ.व. ०७९/०८० मा आयोगमा कुल बजेट रु ४,३८,९९,६९१ ।-(अक्षेरुपी चार करोड अड्तिस लाख उनान्सय हजार छ सय एकानव्वे मात्र) विनियोजन भएको थियो । चालुतर्फ रु ३,३३,९९,६९१।- (अक्षरुपी तीन करोड तेत्तिस लाख उनान्सय हजार छ सय एकानव्वे मात्र) विनियोजन भएकोमा जसमध्ये २,८७,२०,८०८ ।- (अक्षरुपी दुइ करोड सतासी लाख वीस हजार आठ सय आठ) खर्च भएको छ। चालू खर्चतर्फ कार्यालयको वित्तिय प्रगति ८५.९९ प्रतिशत भएको छ। त्यसैगरी चालु (पदाधिकारी) तर्फ रु ८४,००,०००।- (अक्षरुपी चौरासी लाख मात्र) विनियोजन भएकोमा रु ८०,०९,४९८ ।-(अक्षरुपी असी लाख नौ हजार चार सय अन्ठानब्बे मात्र) खर्च भएको छ। चालू खर्च पदाधिकारी तर्फ वित्तिय प्रगति ९५.३५ प्रतिशत भएको छ। पूँजीगत तर्फ रु २१,००,०००।- (अक्षरुपी एक्काइस लाख मात्र) विनियोजन भएकोमा रु ५,१०,१५९।- (अक्षरुपी पाँच लाख दश हजार एक सय उन्साठी मात्र) खर्च भएको छ। पुँजीगत तर्फ वित्तिय प्रगति २४.२९ प्रतिशत भएको छ। पूँजिगत खर्च तर्फ अर्थमन्त्रालयबाट आर्थिक बर्षको मध्य तिर

नै बजेट रोक्का भएको कारण खर्च हुन नसकि प्रगति न्यून भएको थियो। कुल खर्च रु ३,७२,४०,४६५।- (अक्षरुपी तीन करोड बहत्तर लाख चालिस हजार चार सय पैसठ्ठी मात्र) भएको देखिन्छ। कुल बजेटमा खर्च ८४.८३ प्रतिशत छ जुन आ.व. ०७८/०७९ को तुलनामा ४४.९९ प्रतिशतले घटी हो। आ.व. ०७८/७९भन्दा आ.व.०७९/०८० मा बार्षिक बजेट नै कम विनियोजित भएका कारण खर्च प्रतिशत कम हुन गएको हो।

८.२.आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा आयोगबाट स्वीकृत कार्यक्रम र सोको प्रगति विवरण

आ.व. ०७९/८० मा आयोगबाट १४ वटा कार्यक्रम स्वीकृत भएकोमा १३ वटा कार्यक्रम अर्थमन्त्रालयबाट रोक्का भइ थारू समुदायको इतिहास अध्ययन कार्यक्रम मात्र सम्पन्न भएको छ।

८.३ थारू आयोगवाट भएको निर्णय कार्यान्वयनको अवस्था

आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा यस आयोगबाट भएका निर्णय कार्यान्वयनको अवस्थालाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	भएको निर्णय	कार्यान्वयनको अवस्था	गर्नुपर्ने सुधार	कै
१	५९	२०७९/०४/०९	१) थारु आयोग गठन सम्बन्धी जानकारी सर्वोच्च अदालतलाई गराउने।	श्री सर्वोच्च अदालतलाई जानकारी गराईएको		
			२) नेपालको संविधानको धारा ४२ अन्तर्गत थारु कल्याणकारिणी सभाद्वारा श्री सर्वोच्च अदातलतमा दायर समानुपातिक समावेशिता कार्यान्वयन सम्बन्धी मुद्दामा थारु आयोगबाट प्रतिरक्षा गर्ने।	समानुपातिक समावेशिता सहितको मुद्दाको थारु आयोगले आफ्नो धारणा राख्दै पक्षपोषण गरेको।		
२	६०	२०७९/०४/१९	१) आ.व. २०७९/८० को वार्षिक कार्यक्रमको कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने।	थारु समुदायको इतिहास अध्ययन बाहेक अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भएकोले बाँकी अन्य कार्यक्रमहरु हुन नसकेको।		
			२) सर्वोच्च अदातलको संवैधानिक मुद्दा शाखाको रिट नं. ०७७-WC-०३० र ०७७-FN-०६१३ को लिखित जवाफ पठाउने।	मुद्दाको लिखित जवाफ पठाईएको।		
			३) आ.व. २०७८/७९ को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन र रणनीतिक योजना तयार गर्ने।	चौथो वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन र रणनीतिक योजनाको मस्यौदा तयारी क्रमम रहेको।		
			४) २८ औँ विश्व आदिवासी दिवस भव्य रुपमा मनाउने।	२८ औ आदिवासी दिवस भव्यताका साथ मनाइएको।		

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	भएको निर्णय	कार्यान्वयनको अवस्था	गर्नुपर्ने सुधार	कै
३	६१	२०७९/०५/२५	१) राष्ट्रिय समावेशी आयोगले आरक्षण सम्बन्धमा प्रकाशन गरेको अध्ययन प्रतिवेदनको सुक्ष्म अध्ययन गरी आरक्षण र समावेशीताको प्रतिकुल रहेका बुँदाहरुका सम्बन्धमा सम्बन्धित सरोकारवाला र समावेशी आयोगसँग छलफल गर्ने ।	सरोकारवाला र समावेशी आयोग सँग छलफल सम्पन्न भएको ।		
			२) वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना स्वीकृत गर्न शीघ्र प्रक्रिया अगाडी बढाउने ।	प्रक्रिया अगाडी बढाईएको ।		
			३) वार्षिक प्रतिवेदन तयारीका सम्बन्धमा हालसम्म तयार भएका मस्यौदा उपर माननीय सदस्यहरुबाट सुझाव लिई प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप प्रदान गर्ने ।	अन्तिम रुप प्रदान गरिएको ।		
			४) चालु आ.व. २०७९/८० को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालनका लागि देहाय अनुसारको कार्यक्रम संयोजक तोक्ने ।	कार्यक्रमहरु स्वीकृत भएको तर अर्थ मन्त्रालयबाट थारु समुदायको इतिहास अध्ययन बाहेकका कार्यक्रमको बजेट रोक्का गरिएको ।		
			क) माननीय सुबोध सिंह थारु:- थारु समुदायको ईतिहास अध्ययन कार्यक्रम, थारु महिलाको लागि सिपमूलक तालिम कार्यक्रम			
			ख) माननीय भोलाराम चौधरी:- थारु चित्रकलाको अध्ययन कार्यक्रम, थारु समुदायको परम्परा र संस्कृति अध्ययन कार्यक्रम			
			ग) माननीय डा. उमाशंकर प्रसाद चौधरी:- प्रदेश तथा स्थानीय तहमा थारु समुदायसँग सम्बन्धित नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी सरोकारवालासँग प्रदेश स्तरीय छलफल कार्यक्रम, थारु युवाहरुको लागि लोकसेवा आयोग परिक्षा तयारी अभिमूखीकरण कार्यक्रम			
			घ) माननीय शान्ति मोदी:- थारु समुदायसँग सम्बन्धीत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानुन र प्रथाजनित कानुनको कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन कार्यक्रम			

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	भएको निर्णय	कार्यान्वयनको अवस्था	गर्नुपर्ने सुधार	कै
४	६२	२०७९/०५/२९	१) आ.व. २०७९/८० को वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने।	वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना स्वीकृत भएको।		
			२) मिति २०७९ कार्तिक २५ गते थारु आयोगको स्थापना दिवस मनाउन माननीय सदस्य श्री सुबोधसिंह थारुको संयोजकत्वमा तयारी समिति गठन गर्ने।	स्थापना दिवस मनाईएको।		
			३) आयोगको स्थापाना दिवसको उपलक्ष्यमा थारु समुदायको हक अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्न उल्लेखनीय, उदाहरणीय कार्य गर्ने एवम् पौरख, कौशल प्रदर्शन गर्न, थारु समुदायको गरिमा र गौरव बढाउने तथा आ-आफ्नो क्षेत्र विधा र दायरामा रही विशिष्ट योगदान पुर्‍याउने व्यक्ती तथा संस्थालाई सम्मान तथा पुरस्कार सिफारिस गर्न मा. सदस्य उमाशंकर प्रसाद चौधरीको संयोकत्वमा उ.स. घनश्याम उपाध्याय र शा.अ. नन्दा पौडेल सदस्य रहेको समिति गठन गर्ने।	थारु आयोगद्वारा पुरस्कार र सम्मानको स्थापना भई सो प्रदान गरिएको।		
५	६३	२०७९/०८/०७	१) आ.व. २०७९/०८० को प्रथम चौमासिक कार्यक्रमको सम्बन्धमा छलफल सम्पन्न गर्ने।	छलफल सम्पन्न भएको।		
			२) आयोगको रणनीतिक कार्ययोजनाको मस्यौदा अद्यावधिक गर्न थारु समुदायका विज्ञसँग छलफल गरी प्राप्त राय सुझाव समेत समावेश गरी आयोगमा पेश गर्ने।	रणनीतिक कार्ययोजना निर्माणको क्रममा रहेको।	यथाशीघ छलफल गरी मस्यौदा लाइ अन्तिम रुप दिनुपर्ने।	
			३) थारु समुदायको इतिहासको अध्ययन अनुसन्धान कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत शर्तको (TOR) मस्यौदा उपर छलफल हुँदा थप अध्ययन गरी परिमार्जन सहित अर्को बैठकमा पेश गर्ने।	छलफल सम्पन्न्‍ भएको।		
६	६४	२०७९/०९/०५	थारु समुदायको इतिहासको अध्ययन अनुसन्धान कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत शर्त (TOR) स्वीकृत गर्ने।	थारु समुदायको ईतिहास अध्ययनको कार्यक्रम अगाडी बढेको।		

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	भएको निर्णय	कार्यान्वयनको अवस्था	गर्नुपर्ने सुधार	कै
७	६५	२०७९/०९/२०	१) थारु समुदायसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय प्रथाजनित कानुनको कार्यक्षेत्रगत शर्तको सम्बन्धमा सरोकारवाला पक्ष र विज्ञसँग छलफल गर्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।	स्वीकृत कार्यक्रम रोक्का राख्न नपर्ने।	
			२) लोकसेवा तयारी कक्षाको TOR स्वीकृत गर्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।		
			३) थारु चित्रकला अध्ययनको TOR स्वीकृत गर्ने निर्णय गर्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।		
			४)थारु समुदायको परम्परा र संस्कृतिको अध्ययनको TOR स्वीकृत गर्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।		
			५) थारु महिलाहरुको लागि सिपमुलक कार्यक्रमको TOR स्वीकृत गर्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।		
			६) थारु समुदायको ईतिहास अध्ययनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रिय विभागको प्रस्ताव स्वीकृत गर्ने।	थारु समुदायको ईतिहास अध्ययन सकी यसै आ.व. भित्र अन्तिम प्रतिवेदन प्राप्त भएको।		
			६(क) लोक सेवा आयोगको अनलाईन दरखास्त फारामको मातृभाषा महलमा "थारु भाषा" उल्लेख गरी सो सँगै अन्य भाषिका (थारु डंगौरा, थारु राणा, थारु कोचिला, थारु चितवनिया, थारु कथोरीया आदि) पनि उल्लेख गरिएकोमा राष्ट्रिय जनगणना,२०६८ तथा भाषा आयोगको सिफारिसमा समेत थारु समुदायले बोल्ने भाषामा थारु भाषा मात्र उल्लेख भएको साथै थारु भाषा भित्र उल्लेख गरिएको बिभिन्न भाषिकाले थारु समुदाय माझ अन्यौलता सृजना भएकोले दरखास्त फाराममा थारु भाषा मात्र उल्लेख गरी अनलाईन दरखास्त फारामको भाषा महलमा आवश्यक संशोधन गर्न लोकसेवा आयोग केन्द्रीय कार्यालयलाई. अनुरोध गर्ने।	कार्यान्वयन गर्न सिफारिस गरिएको।		

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	भएको निर्णय	कार्यान्वयनको अवस्था	गर्नुपर्ने सुधार	कै
८	६६	२०७९/०९/२८	थारु आयोगबाट स्वीकृत "सम्मान तथा पुरस्कार सम्बन्धी मापदण्ड, २०७८" का आधारमा पुरस्कार तथा सम्मान घोषणा गर्ने।	पुरस्कार घोषणा भई बिभिन्न मितिमा वितरण भएको।		
९	६७	२०७९/१०/१२	थारु समुदायसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानुनहरुको प्रथा तथा परम्परा, प्रथाजनित कानुनहरु र उक्त कानुनहरुको कार्यान्वयन अवस्थाको अध्ययन कार्यका लागि कार्यक्षेत्रगत शर्त स्वीकृत गर्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।		
१०	६८	२०७९/१०/१६	थारु समुदाय लक्षित नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी प्रदेश स्थानीय तह र सरोकारवालाहरुसँग अन्तर्क्रिया तथा छलफल कार्यक्रमको कार्यक्षेत्रगत शर्त स्वीकृत गर्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।		
			२) आयोगको २०७९/०९/२० गते बसेको ६५ औँ बैठकबाट स्वीकृत थारु महिलाहरुको लागि सिपमुलक कार्यक्रमको TOR मा उल्लेखित स्थान कैलाली जिल्लाको जानकी गा.पा.को सट्टा टिकापुर न.पा. तोक्ने।	अर्थ मन्त्रालयबाट बजेट रोक्का भई कार्यक्रम स्थगित भएको।		
११	६९	२०७९/१२/१५	संयुक्त राष्ट्रसँघको मुख्यालय न्यूयोर्कमा अगामी १७-२८ अप्रिल, २०२३ मा आयोजना हुने Twenty Second Session of United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues (UN-PFII) मा सहभागिताका लागि यस आयोगको माननीय अध्यक्ष तथा सबै माननीय सदस्यलाई सिफारिस गर्ने र देहाय पदाधिकारीले उक्त कार्यक्रममा निम्न विषयमा प्रस्तुतीकरण गर्ने।	थारु आयोगको माननीय अध्यक्ष तथा माननीय सदस्यज्यूहरुबाट मिति २०८० बैशाख २ गते देखि १२ गते सम्म उक्त कार्यक्रममा सहभागीता जनाई थारु समुदायको अवस्थाबारे जानकारी गराएको।		
			क) मा. विष्णु प्रसाद चौधरी (अध्यक्ष)- थारु समुदायको अवस्था सम्बन्धमा।			
			ख) मा. सुबोध सिंह थारु (सदस्य)- Indigenious Tharu People in Nepal and Climate Change.			
			ग) मा. भोलाराम चौधरी (सदस्य) - आदिवासी मातृभाषा दशक सम्बन्धमा।			
			घ) मा. डा.उमाशंकर प्रसाद चौधरी (सदस्य)- Sicklecell Anemia and indigenious Tharu people in Nepal			

सि. नं.	बैठक नं.	निर्णय मिति	भएको निर्णय	कार्यान्वयनको अवस्था	गर्नुपर्ने सुधार	कै
१२	७०	२०८०/०२/२२	राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले हालै प्रकाशन गरको राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को नतिजामा राना थारु तथा राना थारु भाषालाई थारू समूहबाट छुट्ट्याई छुट्टै जातिमा राखेको पाइएको तथा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयबाट २०८०/०२/१९ मा प्रकाशित प्रेस विज्ञप्तीमा समेत सोही कुरालाई थारु आयोगको सहमतिमा प्रकाशन गरिएको आशय उल्लेख गरिएको देखिँदा थारु आयोग राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको सो नतिजामा असहमत रहेकोले प्रेस विज्ञप्ती निकाल्ने ।	प्रेस विज्ञप्ती जारी गरिएको ।	नेपाल सरकार समक्ष राना थारुको विषयमा धारणा पेस गरी थारू भित्र जनगणनाको तथ्याङ्कलाई एकीकरण गर्नलाई सिफारिस गर्नुपर्ने ।	
१३	७१	२०८०/०३/१५	त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानवशास्त्र केन्द्रिय विभागबाट यस आयोगमा पेश भएको थारु समुदायको थर सूचीकरण प्रतिवेदन प्रकाशन गरी उक्त प्रतिवेदन नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने ।	थारु समुदायको थर सूचीकरण सम्बन्धी पुस्तक प्रकाशन गरी सार्वजनिक गरिएको छ ।	नेपाल सरकार समक्ष कार्यान्वयनको लागि सिफारिस गर्नुपर्ने	
१४	७२	२०८०/०३/२०	थारु समुदायको इतिहासको अध्ययन कार्यको लागि थारु आयोग र त्रिभुवन विश्वविद्यालय ईतिहास केन्द्रिय विभाग बीच मिति २०७९/०९/२१ मा संम्झौता भए बमोजिम दोस्रो पक्षले थारु समुदायको इतिहास अध्ययन गरी मस्यौदा प्रतिवेदन पेश गरेकोमा थप परिमार्जन गर्न उपत्यका बाहिर सरोकारवाला समेतको उपस्थितिमा भएको ३ वटा र काठमाण्डौंमा भएको अन्तर्क्रियाबाट प्राप्त सुझाव एंव आयोगले दिएको सुझाव समेत समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन मिति २०८०/०३/०३ मा पेश गरेकोमा उक्त प्रतिवेदन ग्रहण गरी नियमनुसार अन्तिम भुक्तानी दिने ।	थारु समुदायको इतिहास अध्ययनको अन्तिम प्रतिवेदन प्राप्त भएको ।	थारु ईतिहास प्रतिवेदन प्रकाशन गरी सार्वजनिक गर्नुपर्ने ।	

परिच्छेद-नौ

थारू आयोगको उपलब्धि विश्लेषण

९.१ प्राप्त उपलब्धीहरू

१. थारू समुदायसंग सम्बन्धित तथ्यांक संकलनको आवश्यकता पहिचान भएको छ।

२. कार्यक्रम सञ्चालन भएका स्थानका थारू समुदायमा आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकारका विषयमा चेतना वृद्धि भई जागरुकता बढेको छ।

३. थारू समुदायलाई मात्र हुने सिकलसेल एनिमिया र विटा थालेसेमिया रोगको निदान र निशुल्क उपचार मार्फत रोग नियन्त्रण गर्न सरकारलाई सिफारिस गरिएको। उक्त रोग विरुद्ध परामर्श र सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम मार्फत थारू समुदायलाई सचेत गराईएको छ। उक्त रोग एक पुस्ताबाट अर्को पुस्तामा सर्न नदिनको लागि "कुण्डली चित्र" प्रकाशन गरी प्रचार प्रसार गरिएको छ।

४. मुक्त कमैया र कम्लहरी पुर्नस्थापना सम्बन्धी समस्याहरू अवगत भई सो विषयमा आवश्यक पहल गरिएको छ।

५. थारू समुदाय भित्र महिला समावेशीकरण, शसक्तीकरणलाई विशेष ध्यान दिईएको छ। थारू समुदायमा विद्यामान कुरीति, गलत परम्परागत अभ्यासलाई अन्त्य गर्नको लागि सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गरिएको छ।

६. थारू समुदायमा आमसञ्चारको भूमिका अभिवृद्धी गर्न थारू समुदायका पत्रकारहरूको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिएको छ।

७. थारू युवा, बुद्धिजीवी, निर्वाचित जनप्रतिनिधी, थारू अगुवा, पत्रकार आदि सँग वृहत छलफल तथा परामर्श गरी थारू समुदायको वास्तविक समस्याहरूको पहिचान भएको छ।

८. थारू समुदायमा सकारात्मक सोच प्रवर्द्धनको लागि कार्यक्रमहरू संचालन भएको छ।

९. थारू समुदायको पहिचान झल्किने गरी होमस्टे संचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको छ।

१०. स्थानीयस्तरका थारू समुदायको आयोगसँगको माग र अपेक्षाका साथै थारू समुदाय सम्बद्ध समस्या तथा सरोकारका विषयमा आयोगलाई जानकारी प्राप्त भएको छ।

११. कार्यक्रमको प्रतिवेदन आयोगको अभिलेखमा रही भविष्यमा योजना निर्माण तथा सूचना सञ्जाल विस्तारमा योगदान पुग्नेछ।

१२. स्थानीय तह तथा प्रदेश सरकार सँग विभिन्न समयमा अर्न्तक्रिया तथा छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

१३. थारु समुदायको समावेशिता प्रवर्द्धन सम्बन्धी सरोकारवालाहरू सँग छलफल तथा अर्न्तक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

१४. थारु जनसमुदाय भित्र थारु आयोग प्रति रहेको गलत बुझाईलाई कम गर्न विभिन्न कार्यक्रमबाट समुदायमै पुगी आयोगको लक्ष्य, उदेश्यय तथा कार्यहरूको जानकारी गराउन सफल भएको छ।

१५. राना थारूलाई थारू समुदाय भित्रै समाहित गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गरिएको छ।

१६. जनगणना सम्बन्धी सरोकारवालाहरूलाई सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिएको छ।

१७. स्थानीय, प्रदेश र संघको निर्वाचन कार्यक्रमको अनुगमन भएको छ।

१८. महिला तथा सामाजिक मामिला समिति सँग वार्षिक प्रतिवेदन र आयोगका प्राप्त उपलब्धि सम्बन्धमा छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

९.२ थारू आयोगबाट सम्पन्न अध्ययन तथा प्रकाशन

- थारू आयोगको "स्मारिका २०७९" प्रकाशन भएको
- थारू समुदायको ईतिहास अध्ययन प्रतिवेदन प्राप्त भएको
- थारू लोककथा सम्बन्धी पुस्तक "खिस्सा बट्कोही" प्रकाशन भएको
- थारू भाषाको लोकगीत सम्बन्धी पुस्तक "थारू लोक गितके मोट्री" प्रकाशन भएको
- थारू समुदायको थर सूचीकरण सम्बन्धी प्रतिवेदन प्रकाशन तथा सिफारिस भएको
- थारू समुदाय सँग सम्बन्धित सम्पदाहरूको अध्ययन प्रतिवेदन प्राप्त भएको
- थारू आयोगबाट प्रत्येक वर्ष वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन हुने गरेको
- थारू आयोगबाट भित्तेपात्रो प्रकाशन गरिएको
- थारु आयोग सम्बन्धी परिचय पुस्तिका प्रकाशन भएको
- सिकलसेल एनिमिया र विटा थालेसेमिया रोग सम्बन्धी जानकारीमूलक पुस्तिका प्रकाशन गरिएको।

९.३ थारू आयोगबाट अध्ययन अनुसन्धानको क्रममा रहेका प्रतिवेदनहरू

- थारू मानक भाषा निर्माण सम्बन्धी अध्ययन
- थारू लोक चित्रकला सम्बन्धी अध्ययन
- थारू समुदाय संग सम्बन्धित राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय तथा प्रथाजनित कानुनको अध्ययन
- थारू आयोगको प्रथम पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना मस्यौदा तर्जुमा गरिएको

९.४ थारू आयोगबाट हाल सम्म संचालन भएका क्षमता विकास तथा सशक्तिकरण सम्बन्धी गतिविधिहरू

- परम्परागत सीप विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू (परम्परागत पोशाक, ढकिया बुनाई आदि कार्यक्रमहरू)
- पत्रकारिता सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम संचालन गरिएको छ।
- महिला सशक्तिकरण तथा चेतनामूलक कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।
- थारू समुदायबाट संचालन भएका होमस्टेहरूको अनुगमन भ्रमण सम्पन्न भएको छ।
- मानक भाषा सम्बन्धी छलफल कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।
- थारु युवा लक्षित सचेतनामुलक कार्यक्रम गरिएको।
- बरघर, भलमन्सा, गहदार, धामी, बैद्य आदि प्रथा परम्परा संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिएको।

परिच्छेद - दश

सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था

९.१ सुशासन प्रवर्द्धनका लागि भएका प्रयासहरू:

- आयोगको वेबसाइट अद्यावधिक गरी महत्वपूर्ण सूचना तथा प्रकाशनहरू सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ।
- आयोगको इमेल, फेसबुक तथा ट्वीटर सञ्चालन भएको छ। साथै टोल फ्री नम्वरको व्यवस्था भएको छ।
- प्रत्येक महिनाको १ गते नियमित रुपमा कर्मचारी बैठक बसी आयोगका कर्मचारीहरूको गुनासो, राय, प्रतिक्रिया लिने गरिएको छ।
- सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ र सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५ बमोजिम प्रत्येक ३/३ महिनामा आयोगको गतिविधि वारेमा सूचना प्रकाशन गर्ने र आयोगसँग माग भएका सूचना समयमै उपलब्ध गराईएको छ।
- आयोगमा प्रवक्ता, सूचना अधिकारी र लैगिंक सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको छ।
- सरोकारवालाका गुनासाहरू समयमै फछ्र्यौट गर्ने गरिएको छ।
- हेल्प डेस्कको व्यवस्था गरिएको छ।

९.२ उजुरी, गुनासो र सोको व्यवस्थापन :

आयोगमा आ.व. ०७९/०८० मा प्राप्त भएका उजुरी उपर आयोगको बैठक बसी सम्वन्धित निकायमा आवश्यक कारवाहीको लागी पठाइएको छ।

परिच्छेद- एघार

समस्या, चुनौती र आयोगका सुझावहरू

१०.१ समस्या तथा चुनौतीः

१०.१.१ संबैधानिक कानुनी तथा रणनीतिक समस्या तथा चुनौतीः

१. नेपालको संबिधान जारी भएको आठ वर्ष भएता पनि आदिबासी जनजाती थारू समुदायका मौलिक हक तथा अधिकारहरूको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुन बाँकी नै छ। संबिधानमा नै थारू समुदायलाई राज्यको मुलधारमा ल्याउन छुट्टै क्लस्टरको सुनिश्चतता गरिएको छ। थारू समुदायलाई राज्यको हरेक निकायमा समानुपातिक समाबेशी र सहभागितामुलक सिद्धान्त अनुसार आवश्यक पर्ने ऐन, कानुन, नियम बनाई सहभागिता गराउने सर्बोच्च अदालतले राज्यको नाममा जारी गरेको परमादेश कार्यान्वयन नभएको अवस्थामा संबिधानले परिकल्पना गरेको समतामुलक समाजको स्थापना चुनौतीपूर्ण बनेको छ।

२. थारू समुदायको हकहितको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा सशक्तीकरण गर्नका लागि प्रभावकारी रुपमा योजना कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हुन सकेको छैन। यसका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले प्रभावकारी रुपमा योजना,कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिन्छ।

३. प्रत्यक्ष लाभ हुने गरी केन्द्रिय बजेटमा सिकल सेल एनेमिया रोग ब्यवस्थापनको लागि छुट्टै अस्पतालहरूको स्थापना हुने भनिएकोमा सोको लागि बजेट विनियोजन नहुँदा अस्पतालहरू स्थापना हुने अवस्था देखिेएको छैन। राज्यले स्पाइनल इन्ज्यूरी, पक्षघात, क्यान्सर तथा मृगौलाका दीर्घ रोगीलाई रु. ५,००० प्रति महिना निर्वाह खर्च दिने भनिएकोमा सिकल सेल एनिमिया रोग पनि अनुवांशिक दीर्घरोग हुँदा हुँदै पनि निर्वाह खर्च पाउन बाट बञ्चित भएका छन्। यसबाट थारू समुदायका बिरामीहरू उपचारका लागि आफ्नो घर खेत समेत बेच्न बाध्य भएका छन्। आर्थिक विपन्नताले गर्दा यस समुदायका अधिकांश बिरामीहरूले असामयिक रुपमा ज्यान गुमाइरहेको अवस्था छ। नीतिगत रुपमा सिकलसेल एनिमिया तथा थालासेमिया रोगका औषधीहरू निशुल्क रुपमा बितरण गर्न राज्यले बनाएको अत्यावश्यक औषधीहरूको सुचिमा सिकलसेल एनिमिया तथा थालेसेमिया रोगका औषधिहरू नपर्दा बिरामीहरू निशुल्क औषधी पाउनबाट बन्चित रहेका छन्। यस रोगलाई आवश्यक पर्ने औषधिहरू बजारमा सरल र सहज रुपमा किन्न नपाउने हुदा रोगीहरूले औषधि विना ज्यान गुमाउन परिरहेको छ। नेपालमा सिकलसेल एनिमिया तथा थालासेमिया रोग थारू समुदायमा जनस्वास्थ्य समस्याको रुपमा रहेको छ। तसर्थ नीतिगत रुपमानै यो रोगको अध्ययन अनुसन्धान तथा प्रभावको छुट्टै अध्ययन हुन आवश्यक देखिन्छ। यो रोगको सामान्य रोकथाममा बाहेक अन्य कार्यक्रममा न्यून बजेट विनियोजन भएको देखिन्छ। विभिन्न तहले बजेट व्यवस्था गरेपनि नीति तथा कार्यक्रममा एकरुपता देखिएको छैन।

४. प्रदेशस्तरमा थारू संग्रहालय र थारू होमस्टेका लागि मात्र बजेट व्यवस्था भएको देखिन्छ। केही स्थानीय तहमा विषयगत कानुनको रुपमा **बरघर सम्बन्धी ऐन** निर्माण भएता पनि अधिकांश स्थानीय तहमा थारू समुदायलाई लक्षित गरी नीति, योजना बनाइएको छैन र पर्याप्त बजेट विनियोजन गरिएको छैन। पछिल्लो समयमा नेपालको संविधानले आर्थिक समानता र सामाजिक न्याय कायम गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने, थारू समुदायको संरक्षण, सशक्तिकरण र विकासका लागि विशेष व्यवस्था गर्न सक्ने, सामाजिक न्याय कायम गर्न थारू समुदायको समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यको निकायमा सहभागिताको हक सुनिश्चित गर्ने भनिए पनि सो अनुसारको नीति, कानून, योजना तथा बजेटको व्यवस्था हुन सकेको देखिँदैन। संघीय निजामती सेवा ऐन हालसम्म आउन सकेको छैन। मधेश, लुम्विनी, बाग्मती र सुदुरपश्चिम प्रदेशले मात्र प्रदेश निजामती सेवा ऐन जारी गरेका छन्। सबै स्थानीय तहमा स्थानीय सेवा ऐन आउन सकेको छैन। तसर्थ, थारू समुदायका लागि संविधानमा उल्लेख भए बमोजिम सार्वजनिक सेवामा छुट्टै क्लस्टर अनुसारको आरक्षणको व्यवस्था हुन सकेको छैन। शैक्षिक छात्रबृत्ति र राजनीतिक नियुक्ति प्रक्रियामा समानुपातिक समावेशीकरणको नीति पूर्ण रुपमा अवलम्वन गरेको देखिएको छैन।

५. संसदीय शासन प्रणाली अवलम्बन गरेका प्रायः मुलुकमा संवैधानिक अंगहरूको व्यवस्था गरिएको हुन्छ। नेपालका १३ वटा संवैधानिक आयोगहरू मध्ये थारू आयोग पनि एक हो। केही आयोगहरूको कार्य क्षेत्र संवैधानिक रुपमा नै व्यवस्था गरिएको भएता पनि थारू आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकारको व्यवस्था थारू आयोग ऐन, २०७४ ले गरेको छ। यस आयोगमा विशिष्ट श्रेणीको सचिव रहने व्यवस्था रहेकोमा राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको सचिव रहने गरी संशोधन भएको छ। उक्त ऐनको विभिन्न प्रावधान संशोधन हुँदा आयोगको राय परामर्श लिने कार्य भएन। यसले गर्दा आगामी दिनमा अझै पनि आयोगको कार्य सम्पादनमा जटिलता थपिने देखिन्छ।

६. थारू आयोग ऐन, २०७४ को प्रस्तावनाले थारू समुदायको इतिहास र संस्कृतिको पहिचान, हक, हितको संरक्षण र सम्वर्द्धन तथा थारू समुदायको सशक्तीकरण गर्ने उद्देश्य राखेको छ। ऐनको दफा ७(ड) को काम, कर्तव्य र अधिकारमा थारू समुदायको अधिकार उल्लङ्घन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाका विरुद्ध उजुरी सङ्कलन गरी सो उपर छानविन तथा तहकिकात गर्न सम्बन्धित निकायमा सिफारिश गर्ने अधिकारको व्यवस्था भएको छ। छानविन तथा तहकिकात गर्न सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने मात्र अधिकार हुँदा आयोगमा सो सम्बन्धी कम मात्रामा उजुरी प्राप्त हुन आएका छन्।

७. थारू आयोग ऐनको उद्देश्य थारू समुदायको सशक्तीकरण गर्ने भएता पनि सीप विकास तथा क्षमता विकास कार्यक्रममा बजेट विनियोजनले प्राथमिकता पाउन सकेको छैन। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको बजेटमा थारू समुदायको क्षमता विकास तथा सशक्तीकरणमा लक्षित कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्थाका लागि प्राथमिकता दिईएको छैन। थारू समुदायको आयोगसंगको अपेक्षा असीमित छन्। न्यायिक र राजनीतिक विषयका सम्बन्धमा समेत आयोगबाट निकास खोजिएको छ।

८. थारू समुदायको खण्डीकृत तथ्यांकको अभाव छ। राज्यको अंगमा सहभागिताको अवस्था, मानव विकास प्रतिवेदन, वेरोजगारीको अवस्था, गरिबीको अवस्था आदिको स्पष्ट अभिलेख छैन। यसले

गर्दा तथ्यमा आधारित नीति बनाउन र कार्यान्वयनमा जटिलता थपिएको छ।

९. थारू समुदायमा रहेको बरघर, भल्मन्सा, गरामति, महतावाँ जस्ता प्रथाले स्थानीय तहमा न्यायिक निरुपण तथा दैनिक सामाजिक कार्यसम्पादनको मुख्य जिम्मेवारी निर्वाह गर्दै आएका छन्। नेपाल सरकारले ILO-१६९ अभिसन्धिमा प्रतिबद्धता जनाएको भएतापनि हालसम्म यस प्रकारको प्रथालाई केही स्थानीय तहले मात्र कार्यान्वयन गरेको अवस्था छ। संघ र प्रदेशमा ऐन निर्माण हुन नसक्दा स्थानीय तहबाट जारी भएका ऐनहरूमा एकरुपताको अभाव खट्कीएको छ।

१०. धारा ३८ को उपदफा (४)मा राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हकको व्यवस्था रहेको भएता पनि अहिलेसम्म सबै महिलालाई समान अवसर दिइएको देखिएन।

११. धारा ५१ मा राज्यका नीति अन्तर्गत खण्ड (ग) को (७) मा सामाजिक र सांस्कृतिक रुपान्तरण सम्बन्धी नीतिमा बहुभाषिक नीति अवलम्बनको कुरा उठाएता पनि कार्यान्वयनमा आउन नसक्नु।

१०.१.२ संस्थागत समस्या तथा चुनौती:

१. थारू आयोग ऐन, २०७४ को दफा १२ को उपदफा २ ले आवश्यकतानुसार प्रदेशमा कार्यालय स्थापना गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ। थारू बाहुल्य क्षेत्रमा आयोगको सम्पर्क कार्यालय नहुँदा समुदाय र जनताको नजिकका सरकारहरूसंग निकट सम्पर्कमा रही थारू समुदायका यथार्थ समस्या पहिचान तथा समाधान गर्न कठिनाई भएको छ।

२. यस आयोगमा थारू समुदाय वा Cultural Competent Bureaucracy को अवधारणा अनुरुपको कर्मचारी व्यवस्थापन हुन नसक्दा थारू समुदायमैत्री सेवा सञ्चालनमा कठिनाई भएको छ।यसमा सम्बन्धित निकायको ध्यान कम गएको देखिन्छ।

३. विगतमा भएको दरबन्दीलाई व्यापक कटौती गरी संकुचित गरिएको छ जसका कारण कार्यसम्पादनमा असहजता भएको छ।

४. ऐन संशोधन गरी विशिष्ट श्रेणीको सचिवको सट्टामा राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको सचिवको व्यवस्था गरिएको छ। यसवाट अन्य संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालय सँग समन्वय गर्न असहजता भएको छ।

५. थारू आयोग ऐन, २०७४ ले आयोगको नेपाल सरकारसँगको सम्पर्क मन्त्रालय संघीय मामीला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लाई तोकेको छ। यसबाट नेपाल सरकारसँग छिटो छरितो सम्पर्क गर्न र विषयवस्तु बुझाईको गाम्भिर्यतामा असर परेको छ।

६. धारा ५१ मा राज्यका नीति अन्तर्गत खण्ड (ञ) को (६) मा सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीतिमा **मुक्त कमैया**, **कम्हलरी**, **हरवा**, **चरुवा**, **हलिया** आदिको विषय उल्लेख गरेता पनि हालसम्म यो समस्या सामाधान हुन सकेको छैन।

१०.१.३ स्रोत साधनगत समस्या तथा चुनौतीः

१. थारू आयोग ऐनको उद्देश्य समुदायको विविध पक्षका बारेमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने रहेको छ। सीमित स्रोत, साधन तथा दक्ष जनशक्ति अभावका कारण अध्ययन अनुसन्धानमा व्यापकता दिन सकिएको छैन।

२. समग्र थारू समुदायले आयोगबाट ठूलो सहयोगको अपेक्षा राखेको छ। आयोगबाट प्रत्यक्ष आर्थिक सहयोग र कार्यक्रमगत सहयोग आदिको माग अत्यधिक हुने गरेको छ। आयोगको कार्य प्रकृतिका कारण त्यस्ता मागहरू सम्बोधन गर्न सकिएको छैन।

३. थारू बाहुल्य सबै स्थानमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र नीति तर्जुमा गर्नु पूर्व समुदायमा छलफल गराउन माग गरेको सन्दर्भमा सीमित स्रोतबाट क्षेत्रगत प्राथमिकीकरण गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न कठिनाई भएको छ।

१०.१.४ व्यवस्थापकीय समस्या तथा चुनौतीः

१. आदिबासी थारू समुदायको मानव अधिकारको अवस्था, टिकापुरमा भएको राजनैतिक घटनाको अवस्था तथा प्रभाव, राज्यको हरेक निकायमा रहेको बञ्चितीकरणको अवस्था, मानव बिकास सूचकांकमा पछाडी परेको अवस्था, राजनैतिक, सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक क्षेत्रमा पछाडी रहेको अवस्था विधमान रहेको छ।

२. थरुहट/थारूवान संयुक्त आन्दोलन पश्चात थारू समुदायको हक हित अधिकार सँग जोडिएका माग तथा मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्न नेपाल सरकार र थारू कल्याणकारीणी सभा तथा थरुहट/थारूवान संयुक्त संघर्ष समिति बीच भएका सहमति कार्यान्वयनको सवालमा सकारात्मक पहलकदमी हुन सकेको छैन।

३. थारु आयोग ऐन २०७४ अनुसार थारू आयोगको अधिकांश काम, कर्तव्य र अधिकार नेपाल सरकारलाई सुझाब दिने र सिफारिश गर्ने रहेको छ। थारू समुदायले थारू आयोगबाट ठूलो आशा तथा अपेक्षा राखेका छन्। यस आयोगले गरेको सिफारिसहरूको कार्यान्वयन पक्ष कमजोर रहेको छ। यसले गर्दा थारू समुदायका समस्याहरू यथावत् नै रहेका छन्।

४. नेपाल सरकारले वि.सं.२०५७ सालमै कमैया मुक्तीको घोषणा गरेको भए पनि पुनःस्थापनाको कार्यले पूर्णता पाउन सकेको छैन। कतिपय कमैया र कम्लहरीहरूले परिचयपत्र प्राप्त गर्न नसकेको, कतिपय कमैयाले जग्गा प्राप्त गर्न नसकेको, कतिपयले प्राप्त भएको जग्गा उपभोग गर्न नसकेको देखिन्छ।आफ्नो स्वामित्वका घर घडेरी तोकिएको समयावधि सकिए पश्चात पनि बेचविखन तथा धितो राख्न सक्ने अवस्था नरहेको हुदाँ आर्थिक कृयाकलापमा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ। अध्ययन, छात्रवृत्ति, सीपमूलक तालिम र रोजगारीको व्यवस्था पनि हुन नसकेको अवस्था विद्यमान रहेको देखिन्छ।

५. नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तह र आयोगबिच थारू समुदायका लागि सञ्चालित कार्यक्रमहरूमा समन्वय हुन सकेको छैन । साथै यस समुदायको उत्थान गर्ने विषयले प्राथमिकता पाउन सकेको देखिँदैन । आफ्नो समूदायको हक हितको लागि माग तथा दवाव सृजना गर्ने सवालमा यस समुदायको उपस्थिति तुलनात्मक रुपमा कमजोर देखिन्छ ।

६. थारू समुदायसँग सम्बन्धित ऐतिहासिक, पुरातात्विक, सांस्कृतिक सम्पदाहरूको उत्खनन्, संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास गर्नका लागि राज्यको ध्यान पुग्न सकेको देखिदैन । फलस्वरुप ती सम्पदाहरूको अतिक्रमण हुन गई लोप हुन सक्ने चुनौती रहेको छ ।

१०.१.५ व्यवहारिक समस्याः

१. अशिक्षा, गरिवी, अभाव, चेतनाको कमी र परम्परागत धर्म, संस्कृति एवं रितीरिवाजको संरक्षणमा राज्यबाट ध्यान पुग्न नसक्दा थारू समुदायमा धार्मिक तथा सांस्कृतिक विचलन देखा परेको छ ।

२. थारू समुदायकै प्रतिनिधित्वबाट अध्ययन अनुसन्धानमूलक कार्य गराउँदा अपनत्ववोध हुने र यथार्थपरक प्रतिवेदन प्राप्त हुने मान्यताले समुदायकै व्यक्तिहरू सम्बद्ध रहेको संस्थाबाट कार्य गराउन खोज्दा त्यस्ता संस्थाहरूमा थारू समुदायको आवद्धताको कमी भएको पाईयो ।

३. थारू समुदायका अधिकांश व्यक्तिहरू कृषि पेशामा आवद्ध रहेका छन् । परमम्परागत कृषि पेशाबाट माथि उठ्न नसक्दा तथा अन्य पेशा अङ्गाल्न नसक्दा यस समुदायका नागरिकको अवस्थामा अपेक्षित सुधार हुन सकेको देखिदैन ।

१०.२ आयोगको सुझाव तथा सिफारिश

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारका नीति, कानून, कार्यविधि, योजना र कार्यक्रम तथा बजेटमा थारू समुदायलाई प्राथमिकतामा राखी तीनै तहबाट आन्तरिकीकरण गर्न र आवश्यकताको सम्बोधन गर्न आवश्यक छ । संघीय निजामती सेवा ऐन, प्रदेश निजामती सेवा ऐन, स्थानीय सेवा ऐन यथाशिघ्र जारी हुनु आवश्यक छ । शिक्षा क्षेत्रमा छात्रवृति, राजनीतिक नियुक्तिमा संवैधानिक व्यवस्था अनुसार समावेशीकरणको नीति सवै क्षेत्रमा लागू हुने गरी नीति र कानूनको स्पष्टता हुनु पर्ने देखिन्छ ।

२. संघीय निजामती सेवा लगायत तीनै तहका सरकारका सरकारी सेवा सञ्चालन सम्बन्धी ऐनमा थारू समुदायको जनसंख्याका आधारमा छुट्टै समूहमा राखी समानुपातिक समावेशीको सिद्धान्त अनुसार आरक्षणको प्रतिशत निर्धारण हुनुपर्दछ । प्रस्तावित संघीय निजामती सेवाको गठन, सञ्चालन र सेवाका शर्त सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको बिधेयकमा आरक्षण समूहको प्रतिशत निर्धारण निर्वाचन ऐन, २०७४ र जनसांख्यिक तवरले हुनुपर्ने देखिन्छ ।

३. आरक्षण सम्बन्धि व्यवस्थामा तोकिएको समूहबाट पदपूर्ति हुन नसकेमा उक्त पदका लागि पुनः हुने

विज्ञापनमा सोही समूहबाट क्रमशः पदपूर्ति गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

४. बास्तविक रुपमा पछाडी परेका समूहलाई समावेशीकरणको पहिलो प्राथमिकतामा राखी सम्बोधन गर्न सक्नु पर्दछ । पदपूर्तिका लागी संख्या निर्धारण गर्दा सवैभन्दा कम आरक्षण प्रतिशत समूहबाट प्रतिशत निर्धारण गर्न शुरु गरी क्रमशः माथिल्लो समूहको संख्या निर्धारण गरिनु पर्दछ ।

५. सिकलसेल एनेमिया र थालासेमिया रोगको पहिचान, रोकथाम तथा उपचारका सम्बन्धमा एकिकृत कार्यविधि बनाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त हुन्छ। सो सम्बन्धी कुनै कार्यक्रम, अध्ययन, अनुसन्धानको कार्य गराउनु पूर्व यस आयोगसँग समन्वय गरि कार्य गर्न उपयुक्त हुनेछ ।

६. कुनै पनि सरकारी तथा गैरसरकारी निकायले थारू समुदायको वृहत्तर रणनैतिक महत्व राख्ने विषय वा आयोगसँग सम्बन्धित विषयमा निर्णय गर्नुपर्दा आयोगको राय, सुझाव लिई निर्णय गर्दा समुदायको हितमा कार्य गर्न सहज हुनेछ ।

७. थारू आयोग ऐन, २०७४ को दफा ७(ड) को काम, कर्तव्य र अधिकारमा थारू समुदायको अधिकार उल्लङ्घन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाका विरुद्ध उजुरी सङ्कलन गरी सो उपर छानविन तथा तहकिकात गर्न सम्बन्धित निकायमा सिफारिश गर्ने अधिकारको व्यवस्था छ । छानविन तथा तहकिकात गर्न सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने मात्र अधिकार हुँदा आयोगमा सो सम्बन्धी उजुरी न्यून रहेको छ । त्यसैले यस आयोगलाई थारू समुदायको अधिकार उल्लङ्घन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाका विरुद्ध उजुरी सङ्कलन गरी सो उपर छानविन गरी सम्बन्धित निकायमा सिफारिस तथा सुझाब दिन सक्ने अधिकार प्रदान गर्ने कानुनी व्यवस्था हुनुपर्दछ ।

८. थारू समुदाय मुख्यतः परम्परागत कृषि पेशा भन्दा माथि उठ्न नसकिरहेको अवस्थामा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा थारू समुदाय लक्षित क्षमता विकास तथा सशक्तीकरणका लागि प्राथमिकता दिन आवश्यक छ। सीपमुलक तालिम पश्चात स्वरोजगारका लागि अवश्यक उपकरण तथा विउपुँजी (seed money) को व्यवस्था गरिनुपर्दछ । यसले गर्दा रोजगारी सिर्जना भई गरिबी घट्न जाने र मानव विकास सूचकाङ्कमा सुधार हुनेछ ।

९. थारू समुदायमा रहेको बरघर, भलमन्सा, महतावाँ जस्ता प्रथाजनित परम्परालाई सो समुदायका लागि कानूनी मान्यता प्रदान गर्न प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट विद्यमान कानूनमा आवश्यक व्यवस्था हुनुपर्दछ ।

१०. थारू बाहुल्य क्षेत्रमा आयोगको सम्पर्क कार्यालय नहुँदा समुदाय र जनताको नजिकका सरकारहरूसंग निकट सम्पर्कमा रही थारू समुदायका यथार्थ समस्याहरू बुझी समस्या समाधान गर्न कठिनाई भएकोले हाल लाई कोशी, लुम्बिनी र सुदुरपश्चिम प्रदेशमा सम्पर्क कार्यालय स्थापना गर्न आवश्यक रहेको छ ।

११. आयोगको दरबन्दी कटौती भई कार्यसम्पादनमा असहजता भएको हुँदा साविक बमोजिमकै कर्मचारी दरबन्दी कायम हुनु आवश्यक छ साथै एक जना कानुन अधिकृतको दरबन्दी सृजना हुन अति आवश्यक रहेको छ ।

१२. राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको सचिवको सट्टामा विशिष्ट श्रेणीको सचिवको व्यवस्था हुनुपर्दछ ।

१३. थारू आयोग ऐन, २०७४ मा संशोधन गरी आयोगको नेपाल सरकारसँगको सम्पर्क मन्त्रालय प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय तोक्नु आवश्यक छ।

१४. प्रतिनिधी सभाको कानुन, न्याय तथा मानव अधिकार समिति यस आयोगको सम्पर्क समितीको रुपमा कायम गर्ने।

१५. बजेट विनियोजन गर्दा थारू समुदायका विविध पक्षको अध्ययन, अनुसन्धानका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन हुन आवश्यक छ।

१६. थारू समुदायसँगको छलफल, अन्तर्क्रिया, गोष्ठी, सम्मेलनका साथै चेतनामूलक र सशक्तिकरणका बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, स्विकृती एवं सञ्चालन गर्ने स्वायत्त अधिकार आयोगलाई नै दिनुपर्दछ। यसका लागि एकमुष्ट बजेट विनियोजन हुनु आवश्यक छ।

१७. थारू समुदायमा रहेको गरिबी, अशिक्षा, बेरोजगारी हटाई मर्यादित जीवन व्यतित गर्न सक्ने बनाउनु आवश्यक छ। त्यसैले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले थारू मैत्री बजेटको अवधारणालाई आत्मसात गर्न आवश्यक छ।

१८. थारू आयोगले विगतमा गरेका सिफारिसहरू तथा सुझाव हालसम्म पनि कार्यान्वयन नभएकाले नेपाल सरकारले यथाशिघ्र कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिनुपर्दछ।

१९. थारू समुदायको हकहितको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा सशक्तीकरणका सम्बन्धमा तीनै तहका सरकार, सरकार वाहेकका सवै पक्षहरू वीच समन्वयात्मक र सहकार्यात्मक तवरमा कार्य संचालन गर्नुपर्दछ।

२०. मुक्त कमैया पुनर्स्थापनाको बाँकी कार्य सम्पन्न गर्न तीनै तहका सरकारहरूको एकिकृत प्रयास हुन आवश्यक छ। अझैपनि कमैयाका समस्याहरूमा पुनर्स्थापनाको काम बाँकी रहेको, प्राप्त जमिन बगर तथा नदी कटान, जमिन अन्यले अगोटेको कारण उपभोग गर्न नपाएको, धितो राख्नको लागि जमिन फुकुवा नगरिएको जस्ता समस्याहरू देखिएको हुनाले यस विषयमा नेपाल सरकारको तत्काल ध्यान जान जरुरी रहेको छ।

२१. कम्लहरी मुक्तिको १० वर्ष बितिसक्दा पनि अधिकांश कम्लहरीले परिचयपत्र पाउन नसकेको, अभिभावक विहिन कम्लहरी अलपत्र अवस्थामा रहेको, अध्ययनरत कम्लहरीहरूले सरकारले घोषणा गरेको छात्रवृति पाउन नसकेको, छात्रवृति पाए पनि रकम अत्यन्त न्यून रहेको, हत्या वेपत्ता तथा यौन हिंसामा परेका कम्लहरी एंव परिवारले न्याय पाउन नसकेका जस्ता समस्या बारे सरकारबाट कुनै ठोस पहलकदमी हुन सकेको देखिदैन्। त्यसकारण कम्लहरी समस्याका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई निम्न अनुसार सिफारिस गरिएको छ।

क) सरकारबाट तत्काल परिचय-पत्र वितरण गर्ने र कम्लहरी समस्या बारे अपनत्व लिने,

ख) अभिभावकविहिन कम्लहरीको तत्कालै बसोबासको व्यवस्थापन गर्ने,

ग) अध्ययनरत छात्राहरूलाई पर्याप्त छात्रवृतिको व्यवस्था गर्ने,

घ) हत्या, वेपत्ता र यौन हिंसामा परेका कम्लहरीहरू एवम् तिनका परिवारहरूलाई न्याय दिलाउने,

ङ) सम्पूर्ण कम्लहरीहरूलाई सीपमूलक तालिम सहित रोजगारीको व्यवस्था गर्ने

२२. मुक्त कमैया तथा कम्लहरीहरूका समस्या समाधानका लागि विगतमा कमैया कम्लहरीहरू र राज्यका बीचमा भएका सम्झौताहरू कार्यान्यवन गर्नुपर्ने र नेपाल सरकार, भुमि व्यवस्था सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयबाट भएको "मुक्त कमैया, कम्लहरी, हलिया र हरवा चरवाको वस्तुस्थिति अध्ययन प्रतिवेदन, २०७८ सुझाव तथा सिफारिसलाई यथाशिघ्र कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्दछ।

२३. थारू समुदाय भित्रको गरिवी र अभाव घटाई, चेतना स्तरमा वृद्धि गरी परम्परागत धर्म, संस्कृति एवं रितीरिवाजको संरक्षण गर्दै धार्मिक तथा सांस्कृतिक विचलनलाई रोक्नका लागि तीनै तहका सरकारका तर्फबाट एकिकृत प्रयास हुन आवश्यक छ।

२४. थारू मातृभाषामा आधारभूत तहसम्मको अध्ययन, अध्यापनको लागि पाठ्यक्रम निर्माण गर्न आवश्यक छ।

२५. थारू भाषालाई प्रदेश र स्थानीय तहको सरकारी कामकाजको भाषा कायम गर्न र पठनपाठनमा सहजता ल्याउन मानक भाषा तयार गर्न जरुरी छ। यसका लागि बजेट सुनिश्चित गरी छुट्टै कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक छ।साथै भाषा आयोगबाट गरिएको सिफारिस अनुसार लुम्बिनी र सुदुरपश्चिम प्रदेशमा सरकारी कामकाजको भाषाको रुपमा थारू भाषालाई यथाशिघ्र कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने देखिन्छ।

२६. विभिन्न समयमा भएका थरुहट/थारूवान संयुक्त आन्दोलन र अन्य थारू सम्बद्ध आन्दोलनमा सरकारसँग भएका सहमति सम्झौताहरूको कार्यान्वयन हुनुपर्छ।

२७. राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ति क्षेत्र आसपासका थारू समूदाय लगायतका बासिन्दाहरूमा बन्यजन्तुबाट सुरक्षा चुनौति बढ्दै गइरहेको छ। सोको निराकरणका लागि सम्बन्धित निकायहरू बिच आपसि समन्वय तथा सहकार्यको अभाव देखिएको छ। बन्यजन्तुको आक्रमणबाट आवश्यक सुरक्षाको लागि समन्वय तथा प्रबन्ध गर्न सम्बन्धित निकायको ध्यान जान जरुरी छ।

२८. थारू समुदायसँग सम्बन्धित पुरातात्विक सम्पदाहरूको उत्खनन्, संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास गर्नका लागि राज्यको ध्यान जानु आवश्यक छ।

२९. नेपालको संबिधान तथा सरोकारवाला ऐन कानुन अनुसार थारू समुदायको छुट्टै पहिचान र क्लस्टर कायम भई सकेको अवस्थामा मधेशी क्लस्टर वा आदिबासी जनजाती क्लस्टरमा कहि कतैबाट समावेश गराउन खोज्नु नेपालको संबिधान तथा कानुन बिपरित देखिन्छ। यस विषयमा सरोकारवाला सबैको ध्यान जानुपर्ने देखिन्छ।

३०. शताब्दियौं देखि आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक तथा राजनीतिक रुपमा पछाडी पारिएका थारू समुदाय जस्तै अन्य समुदायहरूलाई राज्यको मुलधारमा ल्याउनका लागी आरक्षणको औचित्यता अझै आवश्यक रहेकोछ।

३१. नेपालको संविधानको धारा ५६ को उपधारा ५ बमोजिम थारु समुदायको सामाजिक, सांस्कृतिक संरक्षण तथा आर्थिक विकासका लागि थरुहट/थारुवान विशेष, संरक्षित क्षेत्र वा स्वायत्त क्षेत्र घोषणा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

अनुसुची - १

आ.व.२०७९/८० मा थारू आयोगमा कार्यरत पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूको विवरण

सि नं.	नाम थर	पद	मोवाइल नं.	टेलिफोन नं.
१	मा. विष्णु प्रसाद चौधरी	अध्यक्ष	९८५१२१६२७९	०१५७०५२३१
२	मा. सुबोध सिंह थारू	सदस्य	९८५१३१३८१८	०१५७०५०८४
३	मा. भोलाराम चौधरी	सदस्य	९८५१३१४११८	०१५७०५१९१
४	मा. डा.उमाशंकर प्र. चौधरी	सदस्य	९८५७०१२७३३, ९८५१३१७२८०	०१५९०८३७२
५	मा. शान्ती मोदी	सदस्य	९८५१३१७२८१	०१५९०८३७१
६	श्री कृष्णकान्त उपाध्याय	सचिव	९८५१२१६८७९	०१५७०५११९
७	श्री घनश्याम उपाध्याय	उपसचिव	९८४१४६८०४०	०१५७०५०८७
८	श्री अन्जु सिंह केसी	उपसचिव	९८४१२९७१४९	०१५७०५२९२
९	श्री सुनिता तुम्बाहाङफे	शाखा अधिकृत	९८६०६४३०१३	०१५७०५०९७
१०	श्री चन्द्रा थापा	शाखा अधिकृत	९८५११८०६४७	०१५७०५०९७
११	श्री नन्दा पौडेल	शाखा अधिकृत	९८४८०६८६६३	०१५७०५०९७
१२	श्री प्राण मेहता	शाखा अधिकृत	९८५५०३४९८७	०१५७०५०९७
१३	श्री बालकृष्ण थापा	शाखा अधिकृत	९८४१६९३८९७	०१५७०५०९७
१४	श्री देवराज भट्टराई	ना.सु.	९८४१८९५६४५	०१५७०५०८७
१५	श्री फणिन्द्रशंकर घिमिरे	ना.सु.	९८४४०२००६९	०१५७०५०९७
१६	श्री शिव शर्मा	ना.सु.	९८४६५००८५०	०१५७०५०९७
१७	श्री चन्द्रराज गौतम	लेखापाल	९८४१४४४६८७	०१५७०५०९७
१८	श्री पार्वती कुमारी नेपाल	कम्प्युटर अपरेटर	९८४१७१८०६४	०१५७०५११९

सि नं.	नाम थर	पद	मोवाइल नं.	टेलिफोन नं.
१९	श्री हरि प्रसाद चौधरी	निजि सहायक	९८४८१३५१७२	
२०	श्री गोमाकुमारी चौधरी	निजि सहायक	९८०६२८५१६२	
२१	श्री शुभेक्षा चौधरी	निजि सहायक	९८०७०६०७२९	
२२	श्री विनिता चौधरी	निजि सहायक	९८४७४५१६००	
२३	श्री नारायणी चौधरी	निजि सहायक	९८५११७१२७९	
२४	श्री धनिराम थारू	ह.स.चा.	९८४९०७०२५०	
२५	श्री सिउगोपाल थारू	ह.स.चा.	९८६०१६७७११	
२६	श्री कुमार ढुंगाना	ह.स.चा.	९८४३२८३८०५	
२७	श्री राजन कुमार चौधरी	ह.स.चा.	९८२२५६९९६२	
२८	श्री मदन प्रसाद थारू	ह.स.चा.	९८६७४८८८६५	
२९	श्री दिर्ग बहादुर तामाङ	ह.स.चा.	९८४१५७३६७४	
३०	श्री राम कुमार माझी	ह.स.चा.	९८०७०६०७४४	
३१	श्री दिपेन्द्र चौधरी	का.स.	९८४११५१०४०	
३२	श्री सरिता कार्की	का.स.	९८४३०२१३८२	
३३	श्री शान्त रत्न चौधरी	का.स.	९८४०७५१०७८	
३४	श्री सिताराम चौधरी	का.स.	९७४२५८६२५६	
३५	श्री गणेश कुमारी चौधरी	का.स.	९८४०४२२४५२	
३६	श्री कुशुमकुमारी चौधरी	का.स.	९८६७७६११०३	

अनुसूची - २

नेपालमा रहेको समग्र थारूका थर, उपथरहरू

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
१	अगलपठ्वा	
२	अंग्रहवा	उज्जर अंग्रहवा, कर्या अङ्ग्रहवा, मगरा अङ्ग्रहवा
३	अहिर	कृष्ण वंशावली (अहिर)
४	अहिरियापट्टी	
५	अगलपठ्या	
६	अघरिया (पुर्बी निमोरिया महटान खलक)	
७	अकेला	
८	अगवान बखरिया	
९	अधिकारी	
१०	अभिदुवाई	
११	अमरिया	
१२	अरियार बरियार	
१३	अखरिया	
१४	अगह्वा मन्डरिया	
१५	ओरज्ञान (वोरग्यान)	
१६	ओसगोन्ड्री	
१७	ओम्फैया	
१८	इसरान	
१९	उल्टहवा	बौखही उल्टहवा, बखरिया उल्टहवा, ठन्टहवा उल्टहवा
२०	उल्टा बौखल	
२१	उल्टाहा	बखरिया उल्टाहा, हँरिया उल्टाहा

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
२२	उपाध्य बाहुन	गर्राहा कोसम्याँ उपाध्य, डसी बाहुन, डुलडुल बाहुन, ठपल्या बाहुन
२३	उमार	
२४	उर्मी	
२५	उर्हेह्वा	
२६	एकतियाल (मझियान)	
२७	कनकट्वा	
२८	कटहरिया थारू	
२९	कनगुइयाँ	
३०	करिया गुनरह्वा	
३१	कर्या कङ्ग्रहवा	
३२	कर्या जोलरह्वा/करिया जोलरह्या,	
३३	कर्या पहर्या	
३४	कर्या बरिक्का	
३५	करिया बह्नरिया	
३६	करिया जल्हरिया	
३७	करंगबिर	
३८	कस्लह्वा	
३९	कारी बैड	
४०	कुचिला	कर्या कुचिला,राजाजोट कुचिला,राजाजोट खेती कुचिला मानक महटान
४१	कुश्मा	डंगोरिया कुश्मा, राजबंशी ठाकुर कुश्मा
४२	कहार	
४३	कृष्ण बंशी	
४४	कुकुरपुज्वा	
४५	कुकुर पुँछवा	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
४६	कुश्मी	उमार कुश्मी, उज्जर कुश्मी, उपाध्याय कुश्मी, अगनी कुश्मी अगलपथ कुश्मी, अंगरबठुवा कुश्मी, अंग्रहवा कुश्मी, कलेल कुश्मी, कैली कुश्मी, कर्या कुश्मी, करिया कँगैरा कुश्मी, कुचिला कुश्मी, कुश्मी लखोरिया, कुस कुश्मी, कुसल कुश्मी, कुशल कुश्मी राजबंशी, कटकेहा कुश्मी, कुश्मी नाउँ ठाकुर, कुर्री कुश्मी, कासी कुश्मी, कुश्मीहाँ, कासी कुश्मी भगोरिया, कुश्मी श्रीगैं, कुश्मीहाँ थापा, कुचिला कुश्मी, कोसम कुश्मी, कुश्मी गायन डुल्रु, खाँर कुश्मी, चिक्ना कुश्मी, गोरिया डबरगैयाँ कुश्मी, चन्ना बाँतर कुश्मी, जोग्या कुश्मी, जलेवार कुश्मी, थापा कुश्मी, थप्नहवाँ कुश्मी, ठाकुर कुश्मी, ठन्कह्वा कुश्मी, डलगन्ज्वा कुश्मी, नउँवा कुश्मी, नागी कुश्मी, सोनपुरिया कुश्मी, सटेहरी कुश्मी, शिरबगरिया कुश्मी, शिब गोत्र कुश्मी, हरिबंशी कुश्मी, हरडिउला कुश्मी, हसनपुरिया कुश्मी, पटनहीं कुश्मी, पुर्बी कुश्मी, पुर्बीहा कुश्मी, पाँचपाण्डो कुश्मी, बन्डी कुश्मी, बर्का कुश्मी, बठ्वा कुश्मी, राज ठाकुर कुश्मी, राज कुश्मी, राजदेव कुश्मी, रत्गै कुश्मी, राजपुट कुश्मी, ललडरिया कुश्मी, लभ कुश्मी, लाल कुश्मी, लौवा कुश्मी, मझरा कुश्मी, रंगेली कुश्मी, रंगीन कुश्मी, राजबंशी कुश्मी, कोसम कुश्मी, कुश्मा कुश्मी, गडपुह्वा कुश्मी, जोगी कुश्मी, थरजुङ्या कुश्मी, थपल्या कुश्मी, देवगुनी कुश्मी, पिटरफँक्वा कुश्मी, बैद कुश्मी, ब्राह्मण कुश्मी, भोजपुरी कुश्मी, भैसोरी कुश्मी, बगरिया कुश्मी, बगैशिर सुखरिया कुश्मी, ब्राह्मण कुश्मी, लाल कुश्मी, सनडुरिया कुश्मी, सुकलेरवा कुश्मी, सुखरिया कुश्मी, शुक्ला कुश्मी, ठप्नहाँ कुश्मी, डंगौरा कुश्मी, ढकेहर कुश्मी, टेलडेह्वा कुश्मी

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
४७	कुसुम्याँ/कुसुम्ह्याँ	उपाध्य कुसुम्याँ, कर्या कुसुम्याँ, कर्‍या कुसुम्ह्याँ, कुचिला कुसुम्याँ, कनपुज्वा कुसुम्याँ, कुचिला कुसुम्ह्याँ, गोरिया कुसुम्याँ, गोरका कुसुम्याँ, कैली कुसुम्हिया, खराहा कुसम्या, ग्वार्‍या कुसुम्याँ, गँरखोखरी कुसुम्याँ, ग्वालबंसी कुसुम्हयाँ, गिटबोक्वा कुसुम्ह्याँ, गोर्या कुसुम्ह्याँ, घन्टही कुसुम्याँ, घोटैला कुसुम्ह्याँ, घरगुनि कुसुम्ह्याँ, चिक्नह्वाँ कुसुम्ह्याँ, चिक्ना कुसुम्याँ, चिरन्जिबी कुसम्याँ, जलही कुसुम्ह्याँ, जिट्‌ली कुसुम्ह्याँ, जल कुसुम्ह्याँ, जल्होरिया कुसुम्याँ, जेठी काँसी कुसुम्याँ, जुट्‌टी कुसुम्याँ, जोग्या कसुम्याँ, टानपारा झर्रा कुसुम्याँ, टेरिह्या कुसुम्याँ, ठप्नहवाँ कुसुम्ह्याँ, ठाकुर कुसुम्ह्याँ, टेलाहा कुसुम्याँ, डुढि कुसुम्ह्याँ, हरडिउला कुसुम्ह्याँ, ढरमराज कुसुम्याँ, नंगी कुसुम्याँ, निमनगुनी कुसुम्याँ, निमन कुसुम्याँ, निम कुसुम्याँ, पलपल कुसुम्ह्याँ, पुर्बी कुसुम्याँ, पड्वा कुसुम्याँ, बनियाँ कुसुम्ह्याँ, बैड कुसुम्याँ, भर्रा कुसुम्ह्याँ, भिर कुसुम्ह्याँ, भेर्वा कुसुम्हयाँ, मजगैयाँ कुसुम्याँ, माझी कुसुम्या, मझला कुसुम्याँ, राज कुसुम्याँ, राज मिठैह्या कुसुम्याँ, राजबंशी कुसुम्याँ, राजपुट कुसुम्ह्याँ, रावनगुनि कुसुम्ह्याँ, लालगुनी भेडै कुसुम्याँ, लहडबर्‍या कुसुम्याँ, लालकुसुम्याँ, लय कुसुम्ह्याँ, ललडँरिया कुसुम्ह्याँ, लोक्सिहवा बर्का कुसुम्ह्याँ, सुख्लेर्वा कुसुम्ह्याँ, सोनपुरिया कुसुम्ह्याँ, सिरवार कुसुम्याँ, सोनगरिया कुसुम्या
४८	कुश्मीहाँ	बठ्वा कुश्मीहाँ, नेन्ड्रहवा कुस्मीहाँ
४९	कोटउरे	
५०	कोसम्याँ/कोसम्ह्याँ	अहिरा कोसम्ह्याँ, कोसम्याँ गुइटा, अमृत कोसम्याँ, उसिट कोसम्याँ, कर्‍या कोसम्ह्याँ, काशी कोसम्याँ, कैली कोसम्याँ, हरडिउला कोसम्याँ, खर कोसम्याँ, ख्वानव्वाँट कोसम्याँ, गरर्‍या कोसम्याँ, घसोर राजपुत कोसम्ह्वा, चक्वा कोसम्याँ, छेट्रही कोसम्याँ, छोटकी कर्‍या कोसम्ह्याँ, जलाहा कोसम्याँ, जुग्ला कोसम्ह्याँ, टेरह्वा कोसम्याँ, टेलडेह्वा कोसम्याँ, ठकलपुज्वा कोसम्याँ, डैडही कोसम्याँ, निमन कोसम्याँ, पंड्लौ कोसम्याँ,पडमी कोसम्याँ, पिट्‌टर कोसम्याँ, पिटरठोक्वा कोसम्याँ, पुर्बी कोसम्याँ, पिटरौला कोसम्याँ, बर्का कोसम्याँ, बेन कोसम्याँ, बेडै कोसम्याँ, बन्डी कोसम्याँ, बेन कोसम्याँ, भुरा कोसम्याँ, मघिया कोसम्याँ, मोरगैयाँ कोसम्याँ, राजी कोसम्याँ, राज रजनियाँ कोसम्याँ, राजबंशी कोसम्याँ, लसकुस कोसम्याँ, रंगरंगी कोसम्याँ, सोन कोसम्याँ, हरडिउला कोसम्ह्याँ

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
५१	कौवा उल्टहा/कौवा उल्टहवा	
५२	कुर्मी	राजबंशी कुर्मी
५३	कुम्हाँर	जोगि कुम्हाँर, ढेलफोर कुम्हाँर (जलेवाढारि), ढनबोक्वा कुम्हाँर, थापा कुम्हाँर, उल्टा कुम्हाँर
५४	कस्लह्वा	
५५	कन्याँ भेडै	
५६	करंगबिर	
५७	कोल्हटुर्वा	
५८	कोरिया महटान	
५९	कन्यौ चैलहवा	
६०	कौसिला	
६१	कठबाजी	
६२	कालुपुर्बी	
६३	काजी	
६४	कठैत	
६५	कनफटा	
६६	कमलमाईभ्त	
६७	कांकर गोनर	
६८	कानगोय	
६९	कठैत लवि	
७०	कठैया	
७१	कन्हा खुशियाल	
७२	कन्हा मनियार	
७३	कन्हा पर्वत	
७४	कनौसिया कारी	
७५	कपैरिया	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
७६	करमैन सिरमैन	
७७	कराइ माइभ्र	
७८	कामुर धाइम	
७९	कारी खुशियाल	
८०	कालावाला	
८१	केवाइर	
८२	कटकटवा/कटकट्वा	खवसिया बाभन पण्डित कटकट्वा, मडुवा कटकटवा
८३	कनफट्टा	
८४	कटलघेरा	
८५	कठस्या	
८६	कठरिया	बडायक कठरिया, बडौका कठरिया, बरबाइक कठरिया, रभ्फेटिहा पुर्बिहा कठरिया, रावटक कठरिया, महतो कठरिया, राजबंशी ठाकुर कठरिया, खप्टेहवा कठरिया, राना कठरिया, चर्रा कठरिया, कठरिया भडरिया, गिरी कठरिया, पुर्बी कठरिया, राजबंशी कठरिया, राजबंशी रावत कठरिया, दहित कठरिया, पूर्विहा कठरिया
८७	कठायत	
८८	कठारी	
८९	कबलसिया/ कबिलसिया	हरि कबलसिया
९०	कलकरह्वा	
९१	करिया गुनी	
९२	करिया जिन्गैयाँ	
९३	करिया डबरगैयाँ	
९४	कर्‌या पडैह्या	
९५	कर्या बखरिया	
९६	करिया भुम्केहवा	
९७	करिया मघरिया	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
९८	कायठ	
९९	कुच्लाकुच्ली बुकरौहा	
१००	कुकुरच्वार	
१०१	कुर्मी	
१०२	कुर्रिहवा/कुरिउहुवा	
१०३	कौवा चुकाहा	
१०४	खुडरचोर्‌वा	
१०५	खाँ थारू	
१०६	खोकेहवा/ खोंकेह्वा	
१०७	ख्वान ब्वाँट	
१०८	खडगधारी/ खरगढारी	
१०९	खयर चैं	
११०	खवसिया/खवस्या	खवस्या जोग्या, खवस्या थप्ला, मडुवा खवस्या, कोमस्या खवस्या, कटकटवा मडुवा खवस्या
१११	खाडर	
११२	खोजवार	
११३	खाँ	कुन खाँ (खाँखमान), खाँ(गजराज), चान खाँ,जसमत खाँ (खाँखमान), तेजपल्टु सोम खाँ, बासमैतन खाँ(खाँखमान), रन्मा खाँ, खाँ खमानी, जसमत फकिर खाँ
११४	खाँखमान	खाँखमान रामलक्ष्मण थारू, जुराइ चौधरी खाँखमान, धन्पैत माइझ खाँखमान,माङ्ु माइझ खाँखमान, लवाइ माइझ खाँखमान, खाँखमान करणीमाईझ, खाँखमान डङमारा, जुराइ चौधरी खाँखमान, झङ्डु माइझ खाँखमान, बाला माइझ खाँखामन, सरिखाँ खाँखमान,
११५	खोन्मा	
११६	खोहरिया	
११७	खवास	
११८	खौसिया	
११९	खरैर	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
१२०	खुना	
१२१	गोइजिहार	
१२२	गोंरिया	
१२३	गुल्मा गुनी	
१२४	गरडव्वा	
१२५	गम्वाँ/ गम्वा	गम्वाँ करिया, गम्वाँ टेल्या, गम्वाँ खसरार, गुल्यार गम्वाँ, गुल्यर्वा गम्वाँ, ढुरखम्हाँ गम्वाँ, ढुरखम्ह्याँ गम्वाँ, सेवैया गम्वाँ, कोसमैह्या गम्वा, करिया गम्वा, नम्वा गम्वा, बर्का गम्वा, सेउइया गम्वा,
१२६	गुरगैयाँ	
१२७	गँजेवा	
१२८	गँररियाँ	करिया गरेरिया
१२९	गुन्नी	
१३०	गुर्रौ/गुरो	
१३१	गुरु	
१३२	गौरो	
१३३	गोलसोर	
१३४	गछदार/गच्छदार	
१३५	गणेशमाइझ	
१३६	गजराजी	
१३७	गोजेवार	
१३८	गोदहनिया	
१३९	गोसाई	
१४०	गोरथ	
१४१	गडरा	
१४२	गर्जुभूपाल	
१४३	गुअरवि मकुन	
१४४	ग्वालबंशी	गुवाल यदुबंशी, दहित कठरिया गुवालवंशी

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
१४५	गडरिहवा	
१४६	गररिया	
१४७	गर्रही	
१४८	गायनडुलु	कुश्मी गायन डुलु
१४९	गुरुङ थारू	
१५०	घन्टहीया	
१५१	घिउहाली	
१५२	घेंचकट्वा	
१५३	घेचडग्वा	
१५४	घोटैली	करिया घोटैली, गर्रही घोटैली, घोटैली मंडरिया खलक
१५५	घोड्टहवा,	
१५६	घरच्वार/घरचोर्वा	
१५७	घनच्वार	
१५८	घण्टचोर	
१५९	घेचपुज्वा	
१६०	घोचुवा नोचुवा	
१६१	घोटैला ढम्लाहाने	
१६२	घोडफेका	
१६३	चान शोभित	
१६४	चानी धन्पैत	
१६५	चिकन भखरु	
१६६	चौधरी	पडरियावाला चौधरी
१६७	चमार (मजगैंयाँ)	
१६८	चमारपद	
१६९	चकोरेन	
१७०	चर्नाहा अखर्‍या	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
१७१	चिल्रह्वा/चिल्रहवा	चिल्रह्वा ख्वान राजीरोहान, चिल्रहवा ख्वान, चिल्रहवा खोन (भिट्टर बगाऱ्या), चिल्रहवा (भिट्टर बगर्या), चिल्रहवा (बहार बगर्या), राजबँशी चिल्रह्वा
१७२	चर्नहवा	
१७३	चिक्ना	
१७४	चिक्नहवाँ	
१७५	चिम्लहवा	
१७६	चुकाहा	कौवा चुकहा, झव्वा चुकाहा, सिद्ध चुकाहा, सोन चुकाहा, सिद्ध चुकाहा खाँर
१७७	चमरुबुधाइ	
१७८	चानसिंह मानसिंह	
१७९	चैतन्या	
१८०	चौधरानइसर	
१८१	चौधरान	धरमराज चौधरान
१८२	छोरैगुनी	
१८३	जोग्या/जोगी	कन्फट्टा जोगी, कुस्मिहाँ जोगी, जोगी थारू, भुइयाँजोगी, कवरजोगी, ठरजोगी, चिल्रहवा जोगी, थारू जोगी, नाथ जोगी, रटननाथ जोगी, वारपन्ठी जोगी, हरिडिउला जोगी
१८४	जुट्टहवा	
१८५	जोगेठ्वा	कटकटवा जोगेठ्वा, भुइयाँ जोगेठ्वा, रटननाथ कुश्मी जोगेठ्वा, सिद्ध जोगेठ्वा
१८६	जिन्गुनी	मडुवा जिनगुनि, कर्या जिनगुनि, जिन्गुनि महाडेव, जिनगुनि मड्वा
१८७	जलगोंरीयाँ	
१८८	जैसी	
१८९	जगनठ्या	शिरबँशी जगनठ्या
१९०	जोशी थारू	
१९१	जागेभोकाइर	
१९२	जेवार	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
१९३	जोइस (जोसी)	
१९४	जगाति रामकिसुन	
१९५	जसराज	
१९६	जल्पैत	
१९७	जुटकौह्वा	
१९८	जिवाइ सिवाइ	
१९९	झब्वा	करिया चुकाहा झव्वा,
२००	टनटनिया शुकल	
२०१	टिलरिया	
२०२	टाडेल	
२०३	टिकनभोकाइर	
२०४	टेर्रा/टेर्रहवा	
२०५	टेलडेह्वा	कहार (ट्यालडेह्वा), गर्रही टेलडेह्वा, टेलडेह्वा बाभन, ठप्नहवाँ टेलडेह्वा, करडबिर टेलडेह्वा
२०६	टेड्नेह्वाँ	कर्या टेड्नहवा
२०७	ठप्नह्वाँ	ग्वार्‌या ठप्नहवाँ, ठप्नह्वाँ गौरेह्वा, बरह्वा ठप्नहवाँ
२०८	ठुट्‌ठीमैयाँ	
२०९	ठाकुर	अयोध्याबासी ठाकुर,उल्टा ठाकुर, ठाकुर कुश्मीराज, जुझरिया राजबंशी ठाकुर, राजबंशी ठाकुर, सिद्धठाकुर, सिद्धबाबा ठाकुर, नङ्गा राटमन ठाकुर, गुलावबंशी ठाकुर, ढकेहर ठाकुर, राजबंशी कुसुम्या ठाकुर, लौवा ठाकुर, गोकुलबंशी ठाकुर, ठाकुर बभनी, मुरगौह्वा ठाकुर, राज ठाकुर, कुरिहा ठाकुर, कुश्मी ठाकुर, निरवंशी ठाकुर
२१०	ठीकदार	
२११	ठप्नौहाँ/ठप्नह्वाँ	
२१२	ठकुरी	राजबंशी ठकुरी, लौवापथ ठकुरी
२१३	ठनेट/थनेत	
२१४	डनुवाँ	
२१५	डवरगैयाँ	करिया डवरगैयाँ, गोरीया डवरगैयाँ

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
२१६	डंगौरा	फिरुवा डंगौरा
२१७	डुन्हाँ वठ्वा	
२१८	डेवगुनी	
२१९	डोहनगुनी	
२२०	डुइभरवा	
२२१	डङ्गहा	
२२२	डुकरपुच्छ्या	डुकरपुँछिया (भेर्वा), रत्गौ ढुकरपुच्छ्या
२२३	डुक्रेहवा	
२२४	डगरबेरह्वा	
२२५	डंग्याल भुस्याल	
२२६	ड्वाङ्ग्या	
२२७	डेमनरौरा	
२२८	डेमनडौरा	छुट्की डेमनडौरा, बर्का डेमनडौरा, डेमनडौरा (टेलभङ्गर्या), डेमनडौरा (पछल डङ्ग्या)
२२९	डोङ्डोङ्या	
२३०	डोहनगुनी (गिटबोक्वा)	
२३१	डनुवार/दनुवार	कुश्मीयाँ डनुवार/दनुवार
२३२	डगौंरा	
२३३	डबरगैयाँ	ग्वार्‍या डबरगैयाँ,
२३४	डगरा खुशीयाल	
२३५	डामैर डुमेर	
२३६	डोकाय डङ्रु	
२३७	ढरकट्वा/ धरकट्वा	
२३८	ढकेहर	कुश्मी ढकेहर, खरगढारी ढकेहर, गाइन डुल्रु ढकेहर, ढकेहर राउ, रत्गौ ढकेहर, राजबंशी ढकेहर, ढकेहर सोनगरहिया, कुश्मीगोल ढकेहर
२३९	ढम्लहवा, धम्लह्वा	गोंरीया ढम्लहवा, गोर्वा ढम्लहवा, भौकहवा ढम्लहवा

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
२४०	ढोङकट्वा	
२४१	ढैरहवा	
२४२	ढुँगरला	
२४३	ढिरखोक्सा	
२४४	ढक्नौह्या	
२४५	ढिकरपुरया	
२४६	ढोरकट्टा	
२४७	तवदार	
२४८	तिरहुतिया	
२४९	तिरहुत	
२५०	तेलिया भातु	
२५१	थापा	थापा मगर, बगाले थापा, कुश्मीहाँ थापा
२५२	थारू	
२५३	थनैत	
२५४	थनेत	
२५५	थन्दार	
२५६	थरकुमहार	
२५७	थरवोट	
२५८	दहित	अहिर दहित, दहित पिलपिल, दहित लक्खोर्या, दहित घण्टही, दहित कनपुज्वा, कन्टालि दहित, कवल पुज्वा दहित, कँजपुज्वा दहित, कैइयौं दहित, कन्पुज्वा दहित, खट्खेर्रि दहित, गोड्वा दहित, गँरडग्गा दहित, गोग्वा दहित, घन्टही दहित, जोगिन्याँ दहित, चुरियारी दहित, टेर्रा दहित, डुड्ढी कुसुम्याँ दहित, डोड्रहि दहित, पुँछकटवा दहित, पडैह्या दहित, पुटलही दहित, बँरवा दहित, मुन्डा दहित, लक्खोरिया दहित, लखोर्या दहित, अंग्रहवा दहित, कनपुज्वा दहित, कौवा दहित, कैयौ दहित, गरडग्गा दहित, घनपट घन्टही दहित, चिम्टौह्वा दहित, नौखरी दहित, हरडिया दहित, बर्का दहित, भेरवा दहित, भगमल दहित, भँकरभार दहित, मुरगौह्वा दहित, कुश्मी दहित, ठाकुर दहित, राजबंशी दहित

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
२५९	दहैत	
२६०	दत्तकिच्चा	दत्तकिच्चा मानपुर
२६१	दास	
२६२	दलसिंह धामी	
२६३	दसौनविसौन	
२६४	दानीमानी	दानीमानी कारी
२६५	दंगोरिया	
२६६	दौलेत पटवरी	
२६७	द्धारिका	
२६८	दनुवार	
२६९	धामी	दलसिंह धामी, रामदेव धामी
२७०	धोतराज	
२७१	धारकटवा	
२७२	धन्छवार	
२७३	धन्पैत	
२७४	धर्मपाल चौधरान	
२७५	धमियान	
२७६	नम्वाँ	नम्वाँ लामा
२७७	नमकोलिया	
२७८	नम्मोछिया	
२७९	नरसिंह	
२८०	नवलपुरिया	
२८१	नाउ	
२८२	नोनबोउवा	
२८३	नोनबोक्वा	
२८४	नम्मोछीया	
२८५	नकडबर्‍या	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
२८६	नेवार	
२८७	नाथ माइभ	
२८८	नाउँठाकुर/नौवाँठाकुर	नौवाँठाकुर वाहुन, राजवँशी नाउँठाकुर, कुश्मी नाउँठाकुर, पुर्ब्या नाउँठाकुर
२८९	नोनवुवा	डंगौरा कुश्मी नोनवुवा
२९०	पहरिया	उट्टिउ पहरिया, करिया पहरिया,
२९१	पल्परिया/पलपरिया	पल्परिया (कन्फट्टा), लौला पलपरिया, नङ्गा पलपरिया
२९२	पछुहा (डणहा)	
२९३	पंजियार	
२९४	पावे (खोजवार)	
२९५	पटनहिं	
२९६	पिटर/पिट्टर ठोक्वा	बर्का पिटरठोक्वा गुरही
२९७	पछलडंग्या	खर्गि पछलडङ्ग्या, पछलडंग्या खरगी
२९८	पनसग्गा	
२९९	पच्छिउँहा	
३००	पटवारी	
३०१	पटियाबुना	
३०२	पनहैर	
३०३	परिहत	
३०४	पिठागुरिन	
३०५	पुछकट्वा	
३०६	पहलमान	
३०७	पाचभैया	
३०८	पेशकार	
३०९	पुरी	
३१०	पाविधामे (पावे)	
३११	पन्हौर	
३१२	पनुहर	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
३१३	परनहवा	
३१४	पुछरकट्टा	
३१५	पुर्वी	पुर्वी भिट्रिया
३१६	पण्डिट/पण्डित थारू	खवसिया वाभन पण्डित
३१७	पोखरिया अगुवान	
३१८	पुर्बिया/पुर्विह्याँ	पुर्बिया थारू
३१९	पासी	
३२०	पट्ठरफोरी	
३२१	पाचँ पाण्डव	
३२२	फुन्नहवाँ/फुन्नह्वा	
३२३	फौजदार थारू	
३२४	फटराफागु	
३२५	फनेत	
३२६	फौदार (फौजदार/फौज्दार)	
३२७	फत्तेपुरिया	
३२८	फनैत	
३२९	फिर्तु शिवराम	
३३०	बाँतर/ बाँटर	अँरवटका बाँतर, कुचिला बाटर, डुकरपुँछिया (बाँटर), पुर्बी बाँटर, टेलिया बाटर, टेलि बाटर, पुर्बी तेलि बातर, राजवँशी बातर,
३३१	बखरिया	बखरिया उल्टहा
३३२	बनियाँ	
३३३	बहरदार	
३३४	ब्रम्हचारी	
३३५	बैडावा (बैद्य)	कुसुम्याँ बैडावा, जोग्या बैद्य, भालगुनी बैद्य, बैड गुनी (बैद्य)
३३६	बर्का बैढगुनी	
३३७	बाज लोहार	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
३३८	बुकर्या	
३३९	बसगोन्डरीया/ बँसगोडर्या	
३४०	बठुवा/बठ्वा	अखरिया बठुवा, कर्या बठ्वा, गर्वि बठ्वा, चर्ना बठ्वा, छैंलहवा बठ्वा,जंग बठ्वा, डुन्हाँ बठ्वा, डुन्हाँ बठ्वा पुर्वी, ढनचोर्वा बठ्वा, ढुप बठ्वा,
३४१	बन्डाले	
३४२	बन्जारा	
३४३	बसुन्ढर	
३४४	बडुअला	
३४५	बखैरिया	
३४६	बछार	
३४७	बदल मनियार	
३४८	बसबिटिया	
३४९	बहिरादुमन	
३५०	बिलु गंगाराम (बरियार)	
३५१	बिसहरिया	
३५२	बिश्वास	
३५३	बसबरिया	
३५४	बन्ठा	
३५५	बसार	
३५६	बनुहर	
३५७	बिरसिंबनिया	
३५८	बैद्यनाथ (भैरबनाथ)	
३५९	वैहरा दुमन	
३६०	बोध माइज शिवराम चौधरी	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
३६१	बैद्य	भालगुनी बैद्य
३६२	बठ्वा	अंग्रहवा बठ्वा, करिया बठ्वा, चर्ना बठ्वा/चर्नह्वा बठ्वा, डुन्हाँ बठ्वा, बिर बठ्वा, सोरठीहुवा बठ्वा, अखरिया बठ्वा
३६३	बरबोडर	
३६४	बर्काचर्ना / बर्का चरना	
३६५	बंगाली/बंगलिया	
३६६	बेन्डुलिया	
३६७	बारपन्ठि	
३६८	बनराजि	
३६९	बमरासि	
३७०	बाभन/ब्राह्मण	लौव ब्राह्मण, हरडिउला ठाकुर ब्राह्मण, ब्राह्मण लोव, उपाध्य बाभन
३७१	भगोरिया	छोटकी भगोरीया, जँरपुज्वा भगोरिया, टबला डोंकर भगोरिया, भगरिया पोख्री, भोजपुरिया भगोरिया, करिया भगोरिया, कासी कुश्मी भगोरिया
३७२	भिट्टर बगरिया	
३७३	भुइढर सिर्जाहा	
३७४	भुँरडुह्वा	
३७५	भुरिया	
३७६	भुँरेहुवा	
३७७	भुइह्याँ	भुइयाँ फुन्डर
३७८	भुम्केहवा	कर्या भुम्केह्वा
३७९	भालगुनी	
३८०	भगनपुरया महटावाँ	
३८१	भेराहा	
३८२	भगमौरा	
३८३	भुँरपुज्वा	
३८४	भोजपुरिया	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
३८५	भगत	
३८६	भटगमिया	
३८७	भंडारी/ भण्डारी	
३८८	भषमा रवि	
३८९	भैहरा भरथि	
३९०	भगताहि	
३९१	भदुवाहि (सिंह)	
३९२	भदैकदै	
३९३	भवनराइटर	
३९४	भरारी	
३९५	भागीपरिहत	
३९६	भिमरैता	
३९७	भुटन मुटन	
३९८	भेदरी माइज	
३९९	भोज गुनगरबतहा कानन	
४००	भगीरथ	
४०१	मगर	थापा मगर, सेसी मगर, मगर थारू, करिया मगर
४०२	मगरा	कर्या मगरा
४०३	मगराउट्या	
४०४	मडुवा	कटकट्वा मड्वा, जिनगुनी मड्वा, मड्वा गुनी
४०५	महतो	
४०६	मगडबरीया	
४०७	मनबुकरिया	
४०८	मर्चहा	
४०९	मृडङगिया (मृडहा)	
४१०	मोहर्‍या	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
४११	मुसेहर	
४१२	मजगैयाँ	उत्तर मजगैयाँ
४१३	मुखिया	मुखिया थारू
४१४	माढोगुनी	
४१५	मर्दनीया	
४१६	मोढी महतो	
४१७	मोदी	
४१८	मछराबदल	
४१९	मभिmयान	मर्थि मभिmयान
४२०	मभिmयोर (मभिmयौर)	
४२१	मटवार	
४२२	मधुवनिया कलरु	
४२३	मन्सापुरिया	
४२४	महाइसर	
४२५	माभि	
४२६	मानबोध गछिया	
४२७	मुर्हा	
४२८	मौजगालु	
४२९	मौगियाहा आशा	
४३०	मडर/मंडर/मण्डर	
४३१	मण्डल	
४३२	माइभ	बोध माइभ शिवराम, रौहताउत (परधुमन माइभ), लवाइ माइभ, गौर गोविन्द कमल माइभ
४३३	मिर्धा	
४३४	मिश्रा	
४३५	मृदाहा / मिरदाहा	
४३६	योगी	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
४३७	यटहु मरर	
४३८	रहवा टटरेहवा	
४३९	रत्गैयाँ/रटगै	घन्टही रटगैयाँ, रत्गैयाँ घन्टही, रत्गैयाँ छिम्मर चोर्वा, चुरियारी रटगै, डोरहरिया खलक रटगै, ढकेहर रटगैयाँ
४४०	रजघरिया	
४४१	राजधामी	रजहैन(राजधामी)
४४२	रौरा	
४४३	रौना	
४४४	रवरिया	
४४५	रागु गुनी	
४४६	राजबंशी	कुश्मा राजबंशी, चटुर राजबंशी, राजबंशी ठकुरी, राजबंशी कायठ, लालपंखी राजबंशी, हरडिउला राजबंशी, राजबंशी क्षेत्री, राजबंशी बभना, राजबंशी गुन्नी, राजबंशी ठाकुर चटेङ्गा, कटकी राजबंशी, मसुर राजबंशी, ठाकुर राजबंशी, कुशल राजबंशी, कुशल कुश्मी राजबंशी, ढकेहर राजबंशी
४४७	राज रजनियाँ राजी	
४४८	राय	
४४९	रस्टेहवा	करिया रस्टेहवा, कर्या रस्टेहवा
४५०	रौतार	
४५१	राजी	
४५२	राउत	
४५३	राना थारू	उल्टहवा कुरी, खिप्ता/खप्टा राना, गुलजहरिया राना, गिरी राना, गुन्नियाँ जुगिया, ढङ्ग्रा/धनगरा राना, बडायक राना, राउल राना, राउत राना, बट्टा राना, बिसेना राना, देउबा राना, जिरी राना, भट्ट राना, राना ठाकुर
४५४	रगुवाही	
४५५	राज बुधाय	
४५६	रौता भागी	
४५७	रौहराउत	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
४५८	राजपिटाइन	
४५९	राजसोरठी	
४६०	रावल बिस्र्या	
४६१	रभ्फटिया/रभ्फटिहा	
४६२	लमकोलिया	लमकोलिया कटौरा
४६३	लम्मोछीया	
४६४	लम्पुछ्र्या	
४६५	लम्वाँ	गम्वाँ लम्वाँ, जोगेठ्वा लम्वाँ
४६६	लोलौट्र्या	
४६७	लोहडबरिया	
४६८	लोहटी	करिया लोहटी, कर्या लोहटी
४६९	लल्डरिया	
४७०	लोहटिहवा	
४७१	लखेहर	
४७२	लामा	
४७३	लोहटिया	
४७४	लोहटेवा / लोहटेह्वा	
४७५	लखनीइसर	
४७६	लगुर्वा	
४७७	लालमोहरिया	
४७८	लेखी	खडगपुरिया लेखी
४७९	लला मानियार	
४८०	लोहवरिया	
४८१	लखोर्या	
४८२	सिल्हा गुरिन	
४८३	सुख्लेर्वा भेंर्वा	
४८४	सुखरिया/सुखोरिया	सुखरिया गुर्वा

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
४८५	सुप्पा मेह्वौवा/सुपा मेरहुवा	सुपा मेह्वौवा अम्रैह्या, लौवा सुपा मेरहुवा
४८६	सुरजबंशी	
४८७	सिर्जहुवा	
४८८	सौरी	सौरी चोढरन्याँ
४८९	सोनचुकाहा	
४९०	सोनगड्डी / सोनगड्डी	
४९१	सोनचुटरिया	
४९२	शिरबगिया	
४९३	सिरवार	लालडारी सीरवार
४९४	सिंग्रहवा	कर्या सिंग्रहवा
४९५	सुनुवार	
४९६	सुजी	
४९७	सुपा अम्रैह्या	
४९८	सत्गौवाँ	खैरा सत्गौवाँ
४९९	सटेहर	
५००	सिंह	
५०१	सिंह थारू	
५०२	सोनचुटरी	
५०३	सोनाहा	
५०४	सिरवा	
५०५	सगतोडा	
५०६	सरगुरुवा	
५०७	सरदार	
५०८	सुथियार (सुतिहार)	
५०९	शरण	

क्र.सं.	थरहरू	उपथरहरू
५१०	शाक्यवंशी (सगतोरा लवी)	
५११	सगुनियाँ बदली	
५१२	सबगैयर हकार	
५१३	सत्तभैया	
५१४	सहनैया बिक्रम	
५१५	सिकदार	
५१६	शिब थारू	
५१७	सुब्बा	
५१८	सेठ	
५१९	सोरठिया	कुश्मी ठाकुर हरडिउला, कुश्मी हरडिउला, जोगेठवा हरडिउला, टेर्रा हरडिउला, ठाकुर हरडिउला, राजबंशी ठाकुर हरडिउला, राजबंशी हरडिउला
५२०	हरडिउला	
५२१	हरचव्वा	
५२२	हिरासोह्नीन,	
५२३	हजारी	
५२४	हलदलिया	
५२५	हेवकीदेवकी	
५२६	हथिया दौलत	
५२७	हकरिया	
५२८	हथियाहा दौलैत	
५२९	हलदलिया (अधिकारी)	
५३०	हरिसिंह माइझ (बदलमनियार)	
५३१	हुजिदार	
५३२	हनुमान खर्गी	

अनुसूची- ३

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

प्रदेशगत थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	क्षेत्र	कुल जनसंख्या	थारु समुदायको जनसंख्या		
			जम्मा	पुरुष	महिला
१	कोशी प्रदेश	४९६१४१२	२०९५१९	१०१२५६	१०८२६३
२	मधेश प्रदेश	६११४६००	३०१०३८	१४६५००	१५४५३८
३	वाग्मती प्रदेश	६११६८६६	११०२८४	५७०६७	५३२१७
४	गण्डकी प्रदेश	२४६६४२७	४७६१९	२३७५३	२३८६६
५	लुम्बिनी प्रदेश	५१२२०७८	७३२०६९	३५३२४६	३७८८२३
६	कर्णाली प्रदेश	१६८८४१२	८७७३	४८५४	३९१९
७	सुदुरपश्चिम प्रदेश	२६९४७८३	३९७८२२	१९३८३७	२०३९८५
	नेपाल	२९१६४५७८	१८०७१२४	८८०५१३	९२६६११

कोशी प्रदेशको जिल्ला र स्थानीय तह अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	कोशी प्रदेश	२०९५१९	१०१२५६	१०८२६३
१	ताप्लेजुङ	१६९	१५७	१२
	फक्ताङ्लुङ नगरपालिका	११	८	३
	पाथीभरा याङवरक गाउँपालिका	१०	७	३
	संस्थागत	१२५	१२४	१
२	संखुवासभा	१५४	१२३	३१
	खाँदबारी नगरपालिका	४८	३१	१७
	संस्थागत	७०	६९	१
३	सोलुखुम्बु	६७	५१	१६

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	थुलुङ दुधकोशी गाउँपालिका	१४	१०	४
	सोलु दुधकुण्ड नगरपालिका	१२	९	३
	संस्थागत	२८	२५	३
४	ओखलढुङ्गा	६७	५६	११
	सिद्धिचरण नगरपालिका	२०	१६	४
	संस्थागत	२९	२६	३
५	खोटाङ	१२३	९९	२४
	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी नगरपालिका	४४	३३	११
	संस्थागत	४२	३९	३
६	भोजपुर	१२५	११०	१५
	भोजपुर नगरपालिका	३१	२६	५
	संस्थागत	५९	५९	०
७	धनकुटा	३००	२११	८९
	महालक्ष्मी नगरपालिका	३८	१६	२२
	पाख्रिबास नगरपालिका	१६	१२	४
	धनकुटा नगरपालिका	११०	६९	४१
	साँगुरीगढी गाउँपालिका	१२	६	६
	संस्थागत	१०४	९७	७
८	तेह्रथुम	९४	७१	२३
	आठराई गाउँपालिका	१३	८	५
	म्याङलुङ नगरपालिका	३२	२१	११
	लालीगुराँस नगरपालिका	१३	१२	१
	संस्थागत	२४	२३	१
९	पाँचथर	१८८	१६६	२२
	फिदिम नगरपालिका	३०	२२	८
	संस्थागत	११८	१११	७
१०	इलाम	२५२	१६४	८८

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	इलाम नगरपालिका	८१	४४	३७
	देउमाई नगरपालिका	१०	५	५
	चुलाचुली गाउँपालिका	१२	५	७
	माई नगरपालिका	११	७	४
	सूर्योदय नगरपालिका	३३	२०	१३
	रोङ गाउँपालिका	२०	११	९
	संस्थागत	६८	६१	७
११	झापा	११३८०	५६३५	५७४५
	मेचीनगर नगरपालिका	१४२८	६९५	७३३
	बुद्धशान्ति गाउँपालिका	५३३	२४३	२९०
	अर्जुनधारा नगरपालिका	१७२५	८१०	९१५
	कनकाई नगरपालिका	७५५	३६२	३९३
	शिवसताक्षी नगरपालिका	८२२	३७३	४४९
	कमल गाउँपालिका	४१२	१८९	२२३
	दमक नगरपालिका	६७६	३५४	३२२
	गौरादह नगरपालिका	६३२	२९९	३३३
	गौरीगञ्ज गाउँपालिका	९१	५२	३९
	झापा गाउँपालिका	२००	१११	८९
	बाह्रदशी गाउँपालिका	२१७	९८	११९
	विर्तामोड नगरपालिका	२८१६	१३९२	१४२४
	हल्दिबारी गाउँपालिका	२७९	१३१	१४८
	भद्रपुर नगरपालिका	४९६	२४२	२५४
	कचनकवल गाउँपालिका	२४	१७	७
	संस्थागत	२७४	२६७	७
१२	मोरङ	६६४०३	३२१८६	३४२१७
	मिक्लाजुङ गाउँपालिका	९३	५४	३९
	लेटाङ नगरपालिका	१०६	५८	४८

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	केराबारी गाउँपालिका	१४१	७१	७०
	सुन्दरहरैचा नगरपालिका	११२३७	५४४६	५७९१
	बेलबारी नगरपालिका	६९०२	३२५६	३६४६
	कानेपोखरी गाउँपालिका	२७८८	१३००	१४८८
	पथरीशनिश्चरे नगरपालिका	१३५१	६५३	६९८
	उर्लाबारी नगरपालिका	८६१	४४३	४१८
	रतुवामाई नगरपालिका	७१६	३३५	३८१
	सुनवर्षी नगरपालिका	१०५	५५	५०
	रंगेली नगरपालिका	२०२१	९४६	१०७५
	ग्रामथान गाउँपालिका	१९३०५	९२६८	१००३७
	बूढीगङ्गा गाउँपालिका	१११४२	५४३२	५७१०
	बिराटनगर उपमहानगरपालिका	६८४३	३३९७	३४४६
	कटहरी गाउँपालिका	२३०२	११३५	११६७
	धनपालथान गाउँपालिका	१५९	७९	८०
	जहदा गाउँपालिका	२२	११	११
	संस्थागत	३०९	२४७	६२
१३	सुनसरी	१०४०७२	४९८७६	५४१९६
	धरान उपमहानगरपालिका	१५१८	७५६	७६२
	बराहक्षेत्र नगरपालिका	७१५७	३३३५	३८२२
	कोशी गाउँपालिका	३५	२१	१४
	रामधुनी नगरपालिका	२३७३५	११०१४	१२७२१
	इटहरी उपमहानगरपालिका	३१२९८	१४८६१	१६४३७
	दुहबी नगरपालिका	१४७०२	७२११	७४९१
	गढी गाउँपालिका	१०९०८	५३८४	५५२४
	इनरुवा नगरपालिका	५६३०	२६४०	२९९०
	देवानगञ्ज गाउँपालिका	५४०	२७०	२७०
	बर्जु गाउँपालिका	८१७८	४०४५	४१३३

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	संस्थागत	३६०	३३३	२७
१४	उदयपुर	२६१२५	१२३५१	१३७७४
	बेलका नगरपालिका	४०८६	१८८७	२१९९
	चौदण्डीगढी नगरपालिका	७४६२	३४३८	४०२४
	त्रियुगा नगरपालिका	१४२५८	६८०५	७४५३
	रौतामाई गाउँपालिका	१८	१४	४
	लिम्चुन्बुङ गाउँपालिका	१२	१०	२
	कटारी नगरपालिका	१६५	९३	७२
	उदयपुरगढी गाउँपालिका	२९	२१	८
	संस्थागत	९५	८३	१२

मधेश प्रदेशको जिल्ला र स्थानीय तह अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	मधेश प्रदेश	३०१०३८	१४६५००	१५४५३८
१	सप्तरी	७९३६६	३७९७७	४१३८९
	सप्तकोशी नगरपालिका	६२१९	२९६४	३२५५
	कञ्चनरुप नगरपालिका	७१८४	३३८५	३७९९
	अग्निसाइर कृष्ण सबरन गाउँपालिका	१०५२८	५०३७	५४९१
	रुपाणी गाउँपालिका	२७७२	१३५५	१४१७
	शम्भुनाथ नगरपालिका	१२२८९	५७४७	६५४२
	खडक नगरपालिका	१३६१८	६५७२	७०४६
	सुरुङ्गा नगरपालिका	१६१९८	७६७४	८५२४
	बलान-बिहुल गाउँपालिका	४७५	२४३	२३२
	बोदे बर्साइन नगरपालिका	३८००	१८३९	१९६१
	डाक्नेश्वरी नगरपालिका	४८०९	२३७२	२४३७
	बिष्णुपुर गाउँपालिका	१४	७	७
	राजविराज नगरपालिका	११५३	५८७	५६६
	तिरहुत गाउँपालिक	१५३	७४	७९

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	हनुमाननगर कंकालिनी नगरपालिका	२१	११	१०
	छिन्नमस्ता गाउँपालिका	१३	६	७
	संस्थागत	१०७	९८	९
२	सिरहा	२८१३४	१३५८५	१४५४९
	लहान नगरपालिका	१६५२८	७९७३	८५५५
	धनगढीमाई नगरपालिका	३७८५	१७८७	१९९८
	गोलबजार नगरपालिका	४५४	२१७	२३७
	मिर्चैया नगरपालिका	७३४	३६५	३६९
	कर्जन्हा नगरपालिका	४५	२०	२५
	कल्याणपुर नगरपालिका	७२३	३५३	३७०
	नरहा गाउँपालिका	४६७	२४३	२२४
	अर्नामा गाउँपालिक	२२२	१०७	११५
	सुखीपुर नगरपालिका	१९१९	९४०	९७९
	लक्ष्मीपुर पतारी गाउँपालिका	१४६०	७०३	७५७
	सखुवा नन्करकट्टी गाउँपालिका	१०२०	४९२	५२८
	भगवानपुर गाउँपालिका	४३५	२१३	२२२
	नवराजपुर गाउँपालिका	२३२	११५	११७
	औरही गाउँपालिका	५५	२६	२९
	सिरहा नगरपालिका	२७	१४	१३
	संस्थागत	११	९	२
३	धनुषा	२२७३	११६१	१११२
	गणेशमान चारनाथ नगरपालिका	८९	४०	४९
	धनुषाधाम नगरपालिका	१६०	७२	८८
	मिथिला नगरपालिका	९८	६१	३७
	बटेश्वर गाउँपालिका	१४	७	७
	छिरेश्वरनाथ नगरपालिका	९४४	४३५	५०९
	मिथिला बिहारी नगरपालिका	४३	१६	२७

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	सबैला नगरपालिका	११६	६०	५६
	शहिदनगर नगरपालिका	३६	२०	१६
	कमला नगरपालिका	१४	८	६
	बिदेह नगरपालिका	२२	१५	७
	औरही गाउँपालिका	१०	४	६
	जनकपुरधाम उपमहानगरपालिका	५५०	२७५	२७५
	नगराइन नगरपालिका	११	६	५
	संस्थागत	१४४	१३०	१४
४	महोत्तरी	१०७३८	५२१६	५५२२
	बर्दिबास नगरपालिका	४६२	२२८	२३४
	गौशाला नगरपालिका	२०७६	९९७	१०७९
	औरही नगरपालिका	४४	२२	२२
	भङ्गाहा नगरपालिका	८००६	३८८७	४११९
	रामगोपालपुर नगरपालिका	३३	१७	१६
	सम्सी गाउँपालिका	१०	७	३
	मनरा सिसावा नगरपालिका	१७	८	९
	जलेश्वर नगरपालिका	५२	२९	२३
	संस्थागत	११	११	०
५	सर्लाही	२४२७४	११९३३	१२३४१
	लालबन्दी नगरपालिका	४५४३	२२४०	२३०३
	हरिवन नगरपालिका	४५	२२	२३
	वाग्मती नगरपालिका	९१	४२	४९
	बरहथवा नगरपालिका	८८४	४२६	४५८
	हरिपुर नगरपालिका	७४३९	३५६१	३८७८
	ईश्वरपुर नगरपालिका	७५४५	३७५५	३७९०
	हरिपुर्वा नगरपालिका	१०३५	५०७	५२८
	ब्रह्मपुरी गाउँपालिका	१०२	४८	५४

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	चन्द्रनगर गाउँपालिका	२१९५	१०६५	११३०
	कविलासी नगरपालिका	४३	२५	१८
	बासबरिया गाउँपालिका	१७	८	९
	बलरा नगरपालिका	१२	६	६
	गोडैता नगरपालिका	४५	२४	२१
	मलंगवा नगरपालिका	११२	५५	५७
	संस्थागत	१५२	१४४	८
६	रौतहट	३३०६६	१६१५१	१६९१५
	चन्द्रपुर नगरपालिका	१२६९९	६२१६	६४८३
	गुजरा नगरपालिका	१२५६७	६१८२	६३८५
	फतुवा विजयपुर नगरपालिका	४९६१	२३५९	२६०२
	कटहरिया नगरपालिका	४०६	२०५	२०१
	बृन्दावन नगरपालिका	१४१७	६९४	७२३
	गढीमाई नगरपालिका	३६३	१७३	१९०
	माधव नारायण नगरपालिका	१३	६	७
	गरुडा नगरपालिका	५२४	२५५	२६९
	देवाही गोनाही नगरपालिका	४२	२०	२२
	गौर नगरपालिका	३३	१८	१५
७	बारा	७८१६९	३८३७५	३९७९४
	निजगढ नगरपालिका	३४९२	१७१५	१७७७
	कोल्हबी नगरपालिका	२७०५८	१२९७९	१४०७९
	जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका	१९९०३	९९२९	९९७४
	प्रसौनी गाउँपालिका	८३	४१	४२
	कलैया उपमहानगरपालिका	४६८२	२३७१	२३११
	करैयामाई गाउँपालिका	१०५०४	५१९९	५३०५
	बारागढी गाउँपालिका	९४३०	४६०८	४८२२
	आदर्श कोतवाल गाउँपालिका	१०८	५२	५६

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	सिम्रौनगढ नगरपालिका	१७	७	१०
	पचरौता नगरपालिका	८६५	४४१	४२४
	महागढीमाई नगरपालिका	१८१९	८८७	९३२
	देवताल गाउँपालिका	९६	४८	४८
	संस्थागत	९७	८८	९
८	पर्सा	४५०१८	२२१०२	२२९१६
	ठोरी गाउँपालिका	५६८	२८०	२८८
	जिराभवानी गाउँपालिका	१०४०३	४९८६	५४१७
	जगरनाथपुर गाउँपालिका	१३८४	६७८	७०६
	पटेर्वा सुगौली गाउँपालिका	७८३५	३८३७	३९९८
	सखुवा प्रसौनी गाउँपालिका	६५७५	३१४१	३४३४
	पर्सागढी नगरपालिका	८९८५	४४४४	४५४१
	वीरगंज महानगरपालिका	८९६३	४४९७	४४६६
	बहुदरमाई नगरपालिका	१५	१०	५
	पोखरिया नगरपालिका	२८	१०	१८
	कालिकामाई गाउँपालिका	३२	१६	१६
	विन्दवासिनी गाउँपालिका	१९	१२	७
	संस्थागत	२०१	१८५	१६

बागमती प्रदेशको जिल्ला र स्थानीय तह अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	वाग्मती प्रदेश	११०२८४	५७०६७	५३२१७
१	दोलखा	१५९	१२४	३५
	बिगु गाउँपालिका	१४	११	३
	बैतेश्वर गाउँपालिका	१२	८	४
	शैलुङ गाउँपालिका	१९	१६	३
	भीमेश्वर नगरपालिका	५३	३७	१६
	संस्थागत	४१	३९	२

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
२	सिन्धुपाल्चोक	२०४	१३४	७०
	मेलम्ची नगर पालिका	३०	२५	५
	इन्द्रावती गाउँपालिका	१५	९	६
	चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका	४६	२२	२४
	बलेफी गाउँपालिका	१३	५	८
	बाह्रबिसे नगरपालिका	१९	१०	९
	संस्थागत	६१	५४	७
३	रसुवा	४९	४१	८
	गोसाइँकुण्ड गाउँपालिका	११	६	५
	संस्थागत	२९	२९	०
४	धादिङ	३९०	२९०	१००
	नीलकण्ठ नगरपालिका	३४	२१	१३
	बेनीघाट रोराङ गाउँपालिका	५५	२९	२६
	गजुरी गाउँपालिका	५४	३८	१६
	थाक्रे गाउँपालिका	४५	३३	१२
	धुनीबेंसी नगरपालिका	४७	३२	१५
	संस्थागत	१२०	१११	९
५	नुवाकोट	३५५	२६७	८८
	दुप्चेश्वर गाउँपालिका	२७	२४	३
	विदुर नगरपालिका	९२	६१	३१
	तारकेश्वर गाउँपालिका	१०	७	३
	बेलकोटगढी नगरपालिका	३४	२०	१४
	लिखु गाउँपालिका	१७	१०	७
	शिवपुरी गाउँपालिका	१५	९	६
	ककनी गाउँपालिका	२०	१२	८
	संस्थागत	११६	१०७	९
६	काठमाडौं	२१७८३	१२३८३	९४००

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	शङ्खरापुर नगरपालिका	३२	२२	१०
	कागेश्वरी मनहरा नगरपालिका	६८७	३८७	३००
	गोकर्णेश्वर नगरपालिका	६८३	३७३	३१०
	बूढानीलकण्ठ नगरपालिका	१२७७	६८६	५९१
	टोखा नगरपालिका	१५२१	८४८	६७३
	तारकेश्वर नगरपालिका	७९९	४४७	३५२
	नागार्जुन नगरपालिका	१२६१	७०६	५५५
	काठमाडौं महानगरपालिका	११३३२	६३००	५०३२
	कीर्तिपुर नगरपालिका	१२६८	७५४	५१४
	चन्द्रागिरि नगरपालिका	१५७५	८५९	७१६
	दक्षिणकाली नगरपालिका	५९	३८	२१
	संस्थागत	१२८९	९६३	३२६
७	भक्तपुर	२७७९	१६३८	११४१
	चाँगुनारायण नगरपालिका	४०७	२४०	१६७
	भक्तपुर नगरपालिका	२७६	१४५	१३१
	मध्यपुरथिमि नगरपालिका	१२१८	७१२	५०६
	सूर्यविनायक नगरपालिका	६८६	३७१	३१५
	संस्थागत	१९२	१७०	२२
८	ललितपुर	८३९२	४७४४	३६४८
	महालक्ष्मी नगरपालिका	२४७५	१४०३	१०७२
	ललितपुर महानगरपालिका	५०९९	२८१४	२२८५
	गोदावरी नगरपालिका	४०८	२२२	१८६
	संस्थागत	४०२	३००	१०२
९	काभ्रेपलाञ्चोक	६११	४३४	१७७
	मण्डन देउपुर नगरपालिका	२२	११	११
	बनेपा नगरपालिका	१५७	९१	६६
	धुलिखेल नगरपालिका	५७	३६	२१

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	पाँचखाल नगरपालिका	२२	१३	९
	नमोबुद्ध नगरपालिका	५४	३२	२२
	पनौती नगरपालिका	८४	५१	३३
	संस्थागत	२००	१८८	१२
१०	रामेछाप	११०	९३	१७
	उमाकुण्ड गाउँपालिका	२२	२२	०
	मन्थली नगरपालिका	१३	८	५
	संस्थागत	४५	४४	१
११	सिन्धुली	४२६	२७८	१४८
	दुधौली नगरपालिका	१७८	९६	८२
	गोलन्जोर गाउँपालिका	२६	१९	७
	कमलामाई नगरपालिका	१०५	६५	४०
	सुनकोशी गाउँपालिका	२०	११	९
	संस्थागत	८१	७६	५
१२	मकवानपुर	२३६८	१४३५	९३३
	इन्द्रसरोवर गाउँपालिका	१०	८	२
	थाहा नगरपालिका	१५	११	४
	मनहरी गाउँपालिका	५०	२५	२५
	हेटौडा उपमहानगरपालिका	१९२४	१०७४	८५०
	भीमफेदी गाउँपालिका	३१	१७	१४
	बकैया गाउँपालिका	१६	१४	२
	वाग्मती गाउँपालिका	१८	१२	६
	संस्थागत	२८६	२६३	२३
१३	चितवन	७२६५८	३५२०६	३७४५२
	राप्ती नगरपालिका	४२३१	२०३३	२१९८
	कालिका नगरपालिका	६३५७	३०५६	३३०१
	इच्छा कामना गाउँपालिका	४०	२४	१६

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	भरतपुर महानगरपालिका	२०६५७	१०२११	१०४४६
	रत्ननगर नगरपालिका	१३६८३	६६७२	७०११
	खैरहनी नगरपालिका	१७०८१	८०३०	९०५१
	माडी नगरपालिका	१००८६	४७५८	५३२८
	संस्थागत	५२३	४२२	१०१

गण्डकी प्रदेशको जिल्ला र स्थानीय तह अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	गण्डकी प्रदेश	४७६१९	२३७५३	२३८६६
१	**गोरखा**	२८१	१७०	१११
	पालुङटार नगरपालिका	३६	२०	१६
	गोरखा नगरपालिका	१४५	७१	७४
	शहिद लखन गाउँपालिका	२३	१५	८
	संस्थागत	४५	४३	२
२	**मनाङ**	३१	२३	८
	चामे गाउँपालिका	११	६	५
	संस्थागत	१६	१५	१
३	मुस्ताङ	९९	७७	२२
	घरपझोङ गाउँपालिका	३४	२०	१४
	संस्थागत	५९	५६	३
४	**म्याग्दी**	२३४	२०६	२८
	अन्नपूर्ण गाउँपालिका	२२	१४	८
	मंगला गाउँपालिका	१०	७	३
	बेनी नगरपालिका	३४	२१	१३
	संस्थागत	१६५	१६२	३
५	**कास्की**	३५२१	२२६५	१२५६
	माछापुच्छ्रे गाउँपालिका	३४	२५	९
	अन्नपूर्ण गाउँपालिका	१९	७	१२

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	पोखरा महानगर	३१०६	१९२४	११८२
	संस्थागत	३५०	३००	५०
६	**लम्जुङ**	२४४	१६०	८४
	मध्य नेपाल नगरपालिका	१५	९	६
	बेंसीशहर नगरपालिका	९१	५१	४०
	सुन्दरबजार नगरपालिका	५९	३३	२६
	संस्थागत	६०	५५	५
७	**तनहुँ**	७२५	४७३	२५२
	भानु नगरपालिका	३०	२०	१०
	व्यास नगरपालिका	११०	५७	५३
	म्याग्दे गाउँपालिका	३२	१८	१४
	शुक्लागण्डकी नगरपालिका	३०१	१९९	१०२
	भिमाद नगरपालिका	२८	१९	९
	देवघाट गाउँपालिका	२९	२०	९
	बन्दीपुर गाउँपालिका	५४	२९	२५
	आँबु खैरेनी गाउँपालिका	७९	४९	३०
	संस्थागत	५७	५७	०
८	**नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)**	४१४९३	१९६५५	२१८३८
	गैँडाकोट नगरपालिका	२६६८	१२९५	१३७३
	बुलिङटार गाउँपालिका	११	८	३
	हुप्सेकोट गाउँपालिका	९२१	४३४	४८७
	देवचुली नगरपालिका	३७४३	१८३२	१९११
	कावासोती नगरपालिका	१७९६४	८४३४	९५३०
	मध्यविन्दु नगरपालिका	१४७९७	६९०१	७८९६
	बिनयी त्रिबेणी गाउँपालिका	१२२५	६२०	६०५
	संस्थागत	१५५	१२६	२९
९	**स्याङ्जा**	५६८	३९१	१७७

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	पुतलीबजार नगरपालिका	१७९	१२१	५८
	आँधीखोला गाउँपालिका	२४	१८	६
	अर्जुन चौपारी गाउँपालिका	२१	१५	६
	भीरकोट नगरपालिका	५३	३५	१८
	चापाकोट नगरपालिका	४२	२८	१४
	वालिङ नगरपालिका	१३९	८७	५२
	गल्याङ नगरपालिका	४३	३४	९
	कालीगण्डकी गाउँपालिका	३४	२५	९
	संस्थागत	२६	२५	१
१०	**पर्वत**	१७०	१४०	३०
	कुश्मा नगरपालिका	६८	५२	१६
	बिहादी गाउँपालिका	२०	१५	५
	पैयु गाउँपालिका	१९	१४	५
	संस्थागत	४२	४२	०
११	**बाग्लुङ्ग**	२५३	१९३	६०
	बाग्लुङ नगरपालिका	७३	५१	२२
	ढोरपाटन नगरपालिका	२५	१८	७
	गलकोट नगरपालिका	२१	१४	७
	जैमुनी नगरपालिका	११	५	६
	संस्थागत	१०७	९६	११

लुम्बिनी प्रदेशको जिल्ला र स्थानीय तह अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	लुम्बिनी प्रदेश	७३२०६९	३५३२४६	३७८८२३
१	रुकुम (पूर्व)	४२	३५	७
	सिस्ने गाउँपालिका	२०	१७	३
	संस्थागत	१५	१३	२
२	रोल्पा	२१५	१७३	४२

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	माडी गाउँपालिका	१०	८	२
	रोल्पा नगरपालिका	४४	२६	१८
	रुन्टीगढी गाउँपालिका	११	७	४
	सुनिल स्मृति गाउँपालिका	२५	१९	६
	संस्थागत	९६	९३	३
३	प्युठान	५५५	३८७	१६८
	नौबाहिनी गाउँपालिका	२०	१३	७
	प्युठान नगरपालिका	२७०	१७९	९१
	स्वर्गद्वारी नगरपालिका	८२	५०	३२
	माण्डवी गाउँपालिका	२६	१६	१०
	मल्लरानी गाउँपालिका	१२	१०	२
	सरुमारानी गाउँपालिका	३८	१८	२०
	संस्थागत	१००	९७	३
४	गुल्मी	२७५	१८५	९०
	कालिगण्डकी गाउँपालिका	१०	८	२
	सत्यवती गाउँपालिका	२१	१०	११
	चन्द्रकोट गाउँपालिका	३६	२७	९
	मुसिकोट नगरपालिका	२१	११	१०
	मदाने गाउँपालिका	२४	९	१५
	रेसुङ्गा नगरपालिका	५१	३७	१४
	छत्रकोट गाउँपालिका	२४	१६	८
	रुरुक्षेत्र गाउँपालिका	५०	३५	१५
	संस्थागत	२०	२०	०
५	अर्घाखाँची	३०९	२०५	१०४
	छत्रदेव गाउँपालिका	१५	७	८
	भूमिकास्थान नगरपालिका	१०	६	४
	सन्धिखर्क नगरपालिका	१२८	८०	४८

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	पाणिनी गाउँपालिका	१७	११	६
	शीतगङ्गा नगरपालिका	७८	४४	३४
	संस्थागत	५६	५४	२
६	पाल्पा	६३०	४२९	२०१
	रामपुर नगरपालिका	२३५	१५०	८५
	रम्भा गाउँपालिका	२३	१५	८
	तानसेन नगरपालिका	१६३	११६	४७
	माथागढी गाउँपालिका	२६	१२	१४
	संस्थागत	१४२	११७	२५
७	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम)	६८२६५	३२९४५	३५३२०
	बर्दघाट नगरपालिका	१४१३६	६७४५	७३९१
	सुनवल नगरपालिका	८०८८	३९०८	४१८०
	रामग्राम नगरपालिका	१३९२२	६७०२	७२२०
	पाल्हीनन्दन गाउँपालिका	१९५५	९६९	९८६
	सरावल गाउँपालिका	१३९०४	६६७१	७२३३
	प्रतापपुर गाउँपालिका	८८५६	४२८७	४५६९
	सुस्ता गाउँपालिका	७०१९	३२९०	३७२९
	संस्थागत	३८५	३७३	१२
८	रूपन्देही	९२३९९	४५६०७	४६७९२
	देवदह नगरपालिका	६३१०	३०५५	३२५५
	बुटवल उपमहानगरपालिका	१०४४२	५३२४	५११८
	सैनामैना नगरपालिका	११५३४	५५९३	५९४१
	कञ्चन गाउँपालिका	४६५४	२२६२	२३९२
	गैडहवा गाउँपालिका	२७७७	१३५२	१४२५
	शुद्धोधन गाउँपालिका	१०४४८	५०८१	५३६७
	सियारी गाउँपालिका	८३९२	४०९९	४२९३
	तिलोत्तमा नगरपालिका	२०२७९	१००००	१०२७९

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	ओमसतिया गाउँपालिका	६२५५	३०५१	३२०४
	रोहिणी गाउँपालिका	३६८३	१८३१	१८५२
	सिद्धार्थनगर नगरपालिका	१४७२	७२४	७४८
	मायादेवी गाउँपालिका	३७१९	१८२६	१८९३
	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	१०६६	५१२	५५४
	कोटहीमाई गाउँपालिका	३०३	१६०	१४३
	सम्मरीमाई गाउँपालिका	२२	६	१६
	मर्चवारी गाउँपालिका	३८१	१६९	२१२
	संस्थागत	६६२	५६२	१००
९	कपिलवस्तु	७५११९	३६५७७	३८५४२
	बाणगङ्गा नगरपालिका	३०४०५	१४७३७	१५६६८
	बुद्धभूमि नगरपालिका	१७८८४	८६१३	९२७१
	शिवराज नगरपालिका	१३८५१	६७४२	७१०९
	विजयनगर गाउँपालिका	५३४८	२६२८	२७२०
	कृष्णनगर नगरपालिका	१८९	९८	९१
	महाराजगञ्ज नगरपालिका	१७६	८७	८९
	कपिलवस्तु नगरपालिका	३७९८	१८७७	१९२१
	यशोधरा गाउँपालिका	२२	१२	१०
	मायादेवी गाउँपालिका	६१४	२९१	३२३
	शुद्धोधन गाउँपालिका	२५६१	१२४८	१३१३
	संस्थागत	२७१	२४४	२७
१०	दाङ	१७८३८१	८६३९३	९१९८८
	बङ्गलाचुली गाउँपालिका	१०	४	६
	घोराही उपमहानगरपालिका	४४२२२	२११७२	२३०५०
	तुलसीपुर उपमहानगरपालिका	३८३२५	१८४२८	१९८९७
	शान्तिनगर गाउँपालिका	४४६८	२०८६	२३८२
	बबई गाउँपालिका	१२२४	५९३	६३१

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	दङ्गीशरण गाउँपालिका	१०४७५	५०२६	५४४९
	लमही नगरपालिका	३१२४१	१५२९९	१५९४२
	राप्ती गाउँपालिका	२२८३०	११०३६	११७९४
	गढवा गाउँपालिका	१९०६९	९३९४	९६७५
	राजपुर गाउँपालिका	६०१८	२९५४	३०६४
	संस्थागत	४९९	४०१	९८
११	बाँके	८२८८९	४०३००	४२५८९
	राप्ती सोनारी गाउँपालिका	३१८२५	१५०४९	१६७७६
	कोहलपुर नगरपालिका	२०५४२	१०१२८	१०४१४
	बैजनाथ गाउँपालिका	२११६३	१०२६८	१०८९५
	खजुरा गाउँपालिका	१६४१	७७५	८६६
	जानकी गाउँपालिका	४४५	२३३	२१२
	नेपालगंज उपमहानगरपालिका	५६०५	२७७४	२८३१
	डुडुवा गाउँपालिका	६००	२९६	३०४
	नरैनापुर गाउँपालिका	४११	२१०	२०१
	संस्थागत	६५७	५६७	९०
१२	बर्दिया	२३२९९०	११००१०	१२२९८०
	बाँसगढी नगरपालिका	२७२८०	१२८२३	१४४५७
	बारबर्दिया नगरपालिका	५२६१८	२५०१२	२७६०६
	ठाकुरबाबा नगरपालिका	२७८५०	१२९५१	१४८९९
	गेरुवा गाउँपालिका	२१६०४	९९८०	११६२४
	राजापुर नगरपालिका	४७३०८	२२२३८	२५०७०
	मधुवन नगरपालिका	२१५४६	१०२८३	११२६३
	गुलरिया नगरपालिका	१५१३५	७२७१	७८६४
	बढैयाताल गाउँपालिका	१९१४०	९००१	१०१३९
	संस्थागत	५०९	४५१	५८

कर्णाली प्रदेशको जिल्ला र स्थानीय तह अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	कर्णाली प्रदेश	८७७३	४८५४	३९१९
१	डोल्पा	४३	३७	६
	ठूलीभेरी नगरपालिका	१३	१०	३
	संस्थागत	२५	२४	१
२	मुगु	३२	२६	६
	छायाँनाथ रारा नगरपालिका	११	७	४
	संस्थागत	१२	१२	०
३	हुम्ला	४१	४०	१
	संस्थागत	२९	२८	१
४	जुम्ला	८९	७९	१०
	चन्दननाथ नगरपालिका	१४	११	३
	संस्थागत	५८	५४	४
५	कालिकोट	९२	७७	१५
	खाँडाचक्र नगरपालिका	२१	१३	८
	संस्थागत	३५	३२	३
६	दैलेख	१०२	६८	३४
	नारायण नगरपालिका	६२	३६	२६
	संस्थागत	२१	२०	१
७	जाजरकोट	१५५	१३९	१६
	भेरी मालिका नगरपालिका	६३	५२	११
	संस्थागत	६५	६४	१
८	रुकुम (पश्चिम)	१५४	१३०	२४
	आठबिसाकोट नगरपालिका	१७	९	८
	मुसिकोट नगरपालिका	४०	२९	११
	चौरजहारी नगरपालिका	१०	७	३
	संस्थागत	८०	७८	२

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
९	सल्यान	१८२	१२३	५९
	बनगाड कुपिण्डे नगरपालिका	२५	१६	९
	बागचौर नगरपालिका	१६	८	८
	शारदा नगरपालिका	३०	१७	१३
	त्रिबेणी गाउँपालिका	१२	७	५
	कपुरकोट गाउँपालिका	१९	९	१०
	संस्थागत	६४	६१	३
१०	सुर्खेत	७८८३	४१३५	३७४८
	लेकबेशी नगरपालिका	२५	९	१६
	गुर्भाकोट नगरपालिका	३३	२०	१३
	भेरीगङ्गा नगरपालिका	८२	४४	३८
	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका	७०५१	३४७२	३५७९
	बराहताल गाउँपालिका	२६	१८	८
	पञ्चपुरी नगरपालिका	१८	१४	४
	चौकुने गाउँपालिका	३२	१६	१६
	संस्थागत	६०९	५४०	६९

सुदुरपश्चिम प्रदेशको जिल्ला र स्थानीय तह अनुसार थारु समुदायको जनसंख्या

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	सुदुरपश्चिम प्रदेश	३९७८२२	१९३८३७	२०३९८५
१	बाजुरा	८६	७५	११
	बडिमालिका नगरपालिका	२१	१६	५
	संस्थागत	४७	४४	३
२	बझाङ	१२५	९७	२८
	जयपृथ्वी नगरपालिका	३९	२६	१३
	केदारस्युँ गाउँपालिका	१५	८	७
	संस्थागत	५७	५५	२
३	दार्चुला	१८८	१७२	१६

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	महाकाली नगरपालिका	२०	१५	५
	संस्थागत	१५०	१४२	८
४	बैतडी	७१	५८	१३
	दशरथचन्द नगरपालिका	१२	११	१
	संस्थागत	३६	३०	६
५	डडेलधुरा	१९९	१४२	५७
	अमरगढी नगरपालिका	७५	४५	३०
	परशुराम नगरपालिका	२५	१७	८
	संस्थागत	७२	५९	१३
६	डोटी	३२०	२२६	९४
	पूर्वीचौकी गाउँपालिका	१३	९	४
	शिखर नगरपालिका	१५	११	४
	दिपायल सिलगढी नगरपालिका	१४४	१०१	४३
	बडी केदार गाउँपालिका	१२	६	६
	जोरायल गाउँपालिका	२३	१४	९
	संस्थागत	१०१	७४	२७
७	अछाम	२३५	१७९	५६
	पञ्चबल विनायक नगरपालिका	१६	१३	३
	साँफेबगर नगरपालिका	८२	५६	२६
	मंगलसेन नगरपालिका	४९	३६	१३
	संस्थागत	४८	४३	५
८	कैलाली	३२५६७०	१५८३५४	१६७३१६
	मोहन्याल गाउँपालिका	८०	७१	९
	चुरे गाउँपालिका	२४	१६	८
	गोदावरी नगरपालिका	१४९०४	७३३५	७५६९
	गौरीगङ्गा नगरपालिका	१७९५३	८७०९	९२४४
	घोडाघोडी नगरपालिका	३१९८८	१५१६३	१६८२५

सि.नं.	जिल्ला र स्थानीय तह	जम्मा	पुरुष	महिला
	बर्दगोरिया गाउँपालिका	१४९४०	७२७५	७६६५
	लम्की चुहा नगरपालिका	२३४३१	११४०७	१२०२४
	जानकी गाउँपालिका	२९७९९	१४१९९	१५६००
	जोशीपुर गाउँपालिका	२९३६९	१४१७८	१५१९१
	टीकापुर नगरपालिका	३५३८७	१७१९७	१८१९०
	भजनी नगरपालिका	३४८३९	१६७९६	१८०४३
	कैलारी गाउँपालिका	४३४१३	२११०२	२२३११
	धनगढी उपमहानगरपालिका	४८९७०	२४३९५	२४५७५
	संस्थागत	५७३	५११	६२
९	कञ्चनपुर	७०९२८	३४५३४	३६३९४
	कृष्णपुर नगरपालिका	१४६५८	७२६९	७३८९
	शुक्लाफाँटा नगरपालिका	७७१३	३६३०	४०८३
	बेदकोट नगरपालिका	६१९२	३०५६	३१३६
	भीमदत्त नगरपालिका	७३७३	३६९१	३६८२
	दोधारा चाँदनी नगरपालिका	१८	१३	५
	लालझाडी गाउँपालिका	४८७७	२४०३	२४७४
	पुनर्वास नगरपालिका	४५०६	२१०९	२३९७
	बेलौरी नगरपालिका	२१७००	१०३७०	११३३०
	बेल्डाँडी गाउँपालिका	३६२०	१७५०	१८७०
	संस्थागत	२७१	२४३	२८

अनुसूची-४

UN-PFII को कार्यक्रम माननीय अध्यक्षज्यूद्वारा प्रस्तुत गरिएको वक्तव्य

Statement by Hon'ble Mr. Bishnu Prasad Chaudhari,

Chairperson of the Tharu Commission of Nepal

at the 22nd Session of the United Nations Permanent Forum of Indigenous Issues

New York, 17-28 April 2023

(To be delivered on 17 April 2023, 3:00-4:15 O'clock)

Agenda Item 5 (g): Thematic Dialogue (a) International Decade of Indigenous Languages

Time: 3 Minutes

Mr. Chair,

Language is not only a means of communication, but it is also a manifestation of the distinct identity of communities. It also represents the social values, customs and beliefs of a community.

The mother language is the most important source of knowledge, education and understanding for every individual. Preserving the language is upholding the civilization in the form of history, culture and heritage.

Though there are more than 7,000 known languages in the world, more than a quarter of the current population does not have access to education in their native languages. A recent data by the World Bank states that more than 4,000 of the world's languages are spoken by the indigenous people. Unfortunately, more than half of those languages are at the risk of becoming extinct by 2100.

Mr. Chair,

In Nepal. 19 languages are spoken by more than 100,000 people while 37 languages are

spoken by less than 1,000 people. Almost 30 languages need to be preserved immediately that are on the verge of extinction.

The constitution and relevant laws of Nepal have made special provisions not only to use the native languages for education and official business but also to preserve and promote them. The Language Commission of Nepal, a constitutional body, is entrusted to preserve Nepal's linguistic diversity.

The commission has recommended 11 languages to be used for official government works, including Tharu language in two provinces, Lumbini and Far West.

In our efforts to provide indigenous children an opportunity to educate in their mother tongue in early grades, we have completed developing textbooks in twenty-four different languages, including Tharu language.

Mr. Chair,

The linguistic diversity is one of the richest assets of Nepali culture and nation as a whole.

We are working with UNESCO and other relevant United Nations entities for the protection, promotion and development of this asset in Nepal.

Besides recording history and scripting, the scripture of the native indigenous languages, we need to ensure the cross-generational transformation of the languages, both written and spoken.

Nepal is committed to working with all to make the United Nations International Decade of Indigenous Languages (2022-2032) as a productive period in terms of preserving and expanding the native indigenous languages.

Thank you.

अनुसूची-५
आ.व. २०७९/८० मा संचालन भएका गतिविधिहरूको झलक (फोटोहरू)

कर्णाली प्रदेशको प्रदेश प्रमुख माननीय तिलक परियारलाई थारु आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन बुझाउँदै

बागमती प्रदेशका प्रदेश प्रमुख माननीय यादवचन्द्र शर्माज्यूको समक्ष आयोगको चौथो वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्दै आयोगका मा. अध्यक्ष विष्णु प्रसाद चौधरी।

UNFPII, न्यूयोर्क को कार्यक्रममा थारु आयोगको माननीय ज्यूहरुबाट सहभागीता

UNFPII, न्यूयोर्कको कार्यक्रममा थारु आयोगको माननीयज्यूहरुबाट सहभागीता

थारू समूदायको ईतिहास अध्ययन त्रफममा डण्डा भएको गोष्ठी

CSW, न्यूयोर्कको कार्यक्रम थारु आयोगबाट माननीय शान्ति मोदीज्यूको सहभागीता

थारू समूदायको इतिहास अध्ययन सम्बन्धमा भएको केन्द्रिय गोष्ठी

कोशी प्रदेशको मुख्यमन्त्री माननीय हिक्मत कार्की ज्यू सँग समावेशीको सवालमा भेटघाट

ग्रामथानको कार्यक्रममा माननीय शान्ती मोदीको सहभागीता

जनगणना तथा पुरस्कार वितरण कार्यक्रममा आयोगका पदाधिकारी र पुरस्कार प्राप्त गर्ने महानुभावहरू

थारु इतिहास अध्ययनको केन्द्रिय गोष्ठीको झलक

प्रतिनिधी सभाका माननीयज्यूहरुको आयोगबाट स्वागत कार्यक्रम

लुम्बिनी प्रदेशको मुख्यमन्त्री माननीय लिला गिरिज्यु वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्ने क्रम भेटघाट

मधेश प्रदेशको मुख्यमन्त्री माननीय सरोज कुमार यादव ज्यू सँग समावेशी सवालमा भेटघाट

लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिकामा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम

सम्मान तथा पुरस्कार वितरण कार्यक्रमको झलक

प्रतिवेदन तयारी समिति

१.	संयोजक घनश्याम उपाध्याय	उप–सचिव	थारु आयोग
२.	सदस्य अन्जु सिंह के. सी	उप सचिव	थारू आयोग
३.	सदस्य बालकृष्ण थापा	शाखा अधिकृत	थारु आयोग
४.	सदस्य प्राण मेहता	शाखा अधिकृत	थारू आयोग
५.	सदस्य चन्द्रराज गौतम	लेखापाल	थारू आयोग
६.	सदस्य ईश्वर आचार्य	नायब सुब्बा	थारू आयोग
७.	सदस्य फणिन्द्र शंकर घिमिरे	नायब सुब्बा	थारू आयोग
८.	सदस्य साधना वली	नायब सुब्बा	थारु आयोग
९.	सदस्य पार्वती कुमारी नेपाल	कम्प्युटर अपरेटर	थारू आयोग